Fiati 20 Kuruştur

MUHİT

K. Sani 993 Sene 5 Resimli Aylık Aile ve Mekten Mecmuası No. 51

Mesafeler'den :

Siyahlı kadın

Bir an... Nerden geldiği belirsiz bir rayiha
Sarar âsabımıza upuzun bir ürperiş.
Ve işte öyle bir an ve öyle bir an daha:
İçime bin ihtiras bir anda geçirdi diş.

Yüzü benzer gibiydi çok eski bir ilaha,
Ve bütün vücudunda ateşin bir geriniş.
Ve boyu ve gözleri ve sıcak bir kahkaha..
Bir kahkaha, içinde bütün bir ruh erimiş.

Nasıl mümkün değilse o tatlı rayihanın
Bulmak hangi kaynaktan kalbime sızdığını,
Karanlığa karıştı o da öyle ansızın.

İçimde bin bir arzu bir nedamet yığını.
İçimde sen büyüdün, içimde sen uzadın.
Bir Efsane âlemi örtüyor varlığını,

Geceler gibi siyah, simsiyah giyen kadın.

Yaşar Nabi

Ayîni Şikem

HALİT ZİYA UŞŞAKİ ZADE

Molla Beyefendi bu tabiri kendileri buldular; daha doğrusu - bunu kendileri de itiraf buyururlarsa daha muvafık olur - tabirin bulunmasına hizmet eden Hoca Hanımın asıl kendi hali oldu. Onun sofraya gelirken, yumuşak bir temas ile iskemlesini yavaşça, sessizce çekerek otururken gûya bir siliniş, kayan bir hareketle oturduktan sonra okşayıcı bir elle kaşığının, çatalile bıçağının, yanında, bu mutlaka lâzım pek faydalı şeylerin işte şuracıkta mevcut ve kendisini bekler olduğuna emniyet ederek ütüsünü bozmaktan çekinen parmaklarla peşkirinin bir ucunu yakasına iliştirişi, daha sonra, bu ilk hazırlıklar bitince tevzi nöbeti kendisine gelinceye kadar gözlerini müphem bir noktaya dikerek, sabır ve tevekkûlle bir bekleyişi vardı ki başlaması saniyeden saniyeye gözetilen mukaddes bir ayînin ilk dakikasını kaçırmamağa azmetmiş bir devriş hali verirdi. Sofra başında o kadar huşu ile dolu idi. Okadar ki Hoca Hanımın bu derece adap ve erkân dairesinde, gûya uyuyanları uyandırmaktan çekinen ellerle karanlıklarda duvarları, kapıları yoklayarak kendisine yol arayanlara mahsus bir ihtiraz içinde yemek yiyişinin bir mislini ancak seccadesinde tesbih çekerken görmek mümkündü. Bu iki vesile haricinde o pek lâkırdıcı, hatta bir az gürültücü, üşenmiyen, yorulmayan, yalının geniş sofalarından, yüksek merdivenlerinden yaşile gayrı mütenasip bir çeviklikle koşup uçan, havuzda balıklara ekmek doğramak, kuşlukta güvercinlere darı serpmek, bağda üzümlere kükürt vermek için harem bahçesinden dağ sırtına seğirten kıpırdak hamarat bir kadıncıktı.

Yalının içinde vazifesi pek muayyen değildi, ona bir harem müdiresi nazarile de bakmak mümkündü; fakat asıl burada vücudunun sebebi dairenin kızlarına ders vermek; mükün mertebe okumak yazmak; yazmaktan ziyade okumak, okuyup yazmakla meşgul olamıyacak kısımdan olanlara da hiç olmazsa namaz surelerini, tesbih dualarını öğretmek; sene boyunca da hanımların, efendilerin ölmüşlerine hatim sürmek idi.

Kim bilir kaç sene evvel yalının gelip giden bir Hoca Hanımı iken yavaş yavaş, her defasında bir az daha uzayan misafirlikler, artık fasılaları devamlarından pek çok daha kısa bir teselsüle girince bir gün hanımefendinin: - A Hoca Hanım: Gelininle mademki pek geçinemiyorsun, onları Sütlücede bırakıversen de bizde temelli olsan, deyivermesine mukabil derhal alınıveren bir kararla büsbütün yerleşmiş, yalının esaslı bir âzası olmuştu.

O derece güzel ahlâk ile, mümtaz evsaf ile görünüyordu ki daima efendilerin hanımların iltifatına, hizmetçilerle uşakların riayet ve hürmetine mazhar olurdu. Dilnüvazlığının, hoşgûluğunun, lâtifeciliğinin, gönül alıcılığının, hoş ve nükteli konuşkanlığının, büyüklere hulûl eden, küçükleri taltif eyleyen lâubaliliğinin altında çelikten dökülmüş bir ciddiyeti, hele her şeyin üstünde bir dindarlığı, ahlâka ait en küçük mübalâtsızlığa müsait olmıyan titiz bir taassubu vardı; yalnız, yalnız bir şeyde zafı vardı: Yemek...

Bunu herkes bilirdi; herkes bir hastanın masum bir merakına hürmet kabilinden buna riayet eyler, belki ara sıra herkes kendi aralarında ayıplamak manasına alınacak muahezeye kadar yükselmiyerek hoş görüveren bir tebessümle bundan bahsederdi. Yalnız hiç bir zaman hiç bir vesile ile bu zafının farkedildiğini kendisine hissettirecek en ufak bir işarete müsaade olunmazdı. Herkesçe kabul olunmuş zımnî bir muahede ile güya bir tarafı sakat bir adamın yanında onu ihtar edecek şeylere dair söz söylemekten bir çekiniş vardı ki hoca hanıma, boğazına düşkünlüğünü; mutat ve makul mikyaslarla nispet kabul etmiyecek derecede çok yediğini hafi bir imaya bile cevaz vermezdi. Bu zımnî muahedeye kendisinin de iştiraki vardı. Meselâ sabahleyin kahvaltı tepsisine akşam sofrasından arttırılarak konmuş iki parça su böreği yahut altı tane soğuk köfte ile gelen kızlardan biri: "Hocanımcığım, dün akşam pek az aldığınıza dikkat ettik te boğazımızdan geçmedi.„ gibi ihtiyatlı bir cümleye lüzum görünce o da derhal bu mütaleaya uyarak: "Doğru, yavrum, bilmem kaç gündür içimde bir tıkanıklık var...„ derdi.

Hakikat hiç öyle değildi. Hatta kızın onun hakkında almak fiilini kullanması hakikate uygun değildi. Sofrada yemek dağıtılırken payını kendisi almazdı, ta bidayetten beri: "Belki bir kaza olur, zahmet ama tabağıma siz koyuverin.„ diyerek kendisini ölçüye riayet endişesile mukayyet tutabilecek olan bir kaideden kurtarmıştı. Tam nöbet kendisine gelince, tahtadan yapma bebeklerin kırık harekâtına benziyen vezni bozuk bir vaz' ile, sağ elile tabağını alır, tevzi edene kadar uzatır, kızlardan biri yaklaşarak kaşık kaşık tabağına yemek doldururken o, gözleri o sırada söylenen bir sözü dikkatle dinler gibi öte tarafa dikilip kalarak güya kendisini unutmuş olurdu. Bazan böyle dalgınlık lüzumundan fazla tutulmuş tabağının içine pek göze çarpacak derecede yemek konulmuş bulunursa kendi kendisine mırıldanan bir şikâyet içinde: "Bu çocukların da ellerinde hiç ölçü yoktur, bu kadar şeyi bana zorla yedirecekler.„ derdi. Hiç zorla değil, pek işteha ile yer, bitirir, ve Molla bey yahut Büyük hanım onun meclûbiyetine tecrübe ile vakıf oldukları

Sofra başında o kadar huşu ile dolu idi. O kadar ki

yorlar... „ Denirdi. Hoca hanımın ihtisas dairesine giren uzun bir yemek listesi vardı. Ve, daha ziyade onu tatbik için hatırlanan bu yemeklerden biri kendisine havâle edilince hocanımın yemeden önce duyulan bir lezzetle yutkunarak: "Bilmem kendime göveneyim mi? Allah utandırmasın. Kendim için aramam ama uyduramazsam yerlere geçerim... „ Deyişi vardı ki işitenlerin dudaklarında derhal bu başkalarını düşünüyor görünmeğe çalışan cümlenin samimiyetinden şüpheye düşüren bir tebessüm dalgalandırırdı.

Asıl yemek esnasında simasının mânası görülecek bir şeydi. Gözlerine, bir aşk ve hayâl kasidesinin istiğrak ufuklarına, yahut bir musiki neşidesinin garam ve heyecan dalgalarına dalmışçasına, öyle bir rükûdet gelir, bütün simasının mest çizgilerine öyle bir gaşy nikabı gerilirdi ki, meselâ bir tekkede ruhları ihtisas menatıkının yüksekliklerine çıkararak uyuşturan bir hararet hengâmesinde vicdanını dolduran kudsî duyuşlardan eriyor zannettirirdi. Bunda o kadar müşabehet vardı ki bir gün onun yemek yeyişine bakarak Molla beyin dudaklarına "*Aîyni şikem*„ tâbiri âdeta kendiliğinden çıkıvermişti.

Bir gün birden bire ayîni şikeme bir kaza isabet etti. Yine harem mutfağında hoca hanıma yaptırılan bir nadide yemek sebebile-galiba bol kırmızı biberli ceviz ezmesile bir çerkes tavuğu idi - kadın sancılandı, öyle müthiş, onu yerlere atan, halıların üstünde tespih böceği gibi yuvarlanıp kıvrandıran, bir saniye ara vermiyerek kırıp geçiren bir sancı ki gece yarısı bütün ev halkını uyandırdı. Dakikadan dakikaya onun bu korkunç ıztırabına dayanamıyarak kırık dökük bir kütle halinde bir tarafa yığılmasına intizar olundu.

Gelen tabip tehlikenin ehemmiyetini saklamadı: - Ya dehhaş bir karaciğer buhranı, yahut daha fenası... diyor ve bu daha fena olan şeyin adını haber verirken; — buna tıpta *Erham yarap* derler, artık mânasından işi anlayabilirsiniz. „ cümlesile herkesin dikkatını celbediyordu. Ancak iki şırıngadan sonra hasta uyuşabildi ve ertesi güuden itibaren Hoca hanıma sıkı bir perhiz tayin olundu.

Doktor demişti ki:

— Bir müddet zeytin yağı tedavisine devam edeceğiz, ve galiba kadın hayatında daima perhiz edecek... Zeytinyağı nihayet kabili tahammül bir şeydi, lâkin hakikî perhiz Hoca hanımın hayat ile yegâne rabıtasının kesilmesi demekti. Bununla beraber ölümün korkunç nefesi onun üzerinden öyle bir tehdit ile geçmiş idi ki dünyada her şeyden ziyade yemeğe bağlı olan bu kadının ancak süte, yoğurta, yavan

[Devamı 47 nci sahifede]

bir yemekten tekrar almasına zemin ihzarı için: "Pek güzel olmuş! Hoca Hanıma demin pek az koydunuz, bir az daha verseniz...„ derlerse beş dakika evvel mırıldanılan itirazı unutarak tabağını tekrar uzatırdı. Bir gün gene böyle Hoca hanımın tabağına lüzumundan pek fazla büyük bir yığın konduğuna ve ondan sonra sofrada daha beş altı kişiye kifayet edecek kadar tevzi tabağında yemek kalmadığına dikkat eden dalkavuk kadınlardan biri, mahza hanımları güldürmek için, yemek veren kıza döndü ve: "— A kızım, aldandın, elindeki tabağı hocanın önüne bırakacaktın, hoca hanımın tabağını da başkalarına dağıtacaktın, değil mi? „ Dedi. Tuhaf olmağa çalışan ve belki de az çok etrafı güldürebilecek olan bu lâtifeyi hiç kimse işitmiş olmadı, hattâ ne hoca hanım ne de yemek tevzi eden kız duymamış oldular. Sofradan kalkıldıktan sonra büyük hanım yavaşça bir kenara çekerek dalkavuk kadını bir güzel tekdir etmeğe bile lüzum gördü. Bazan bu zımnî muahedenin diğer bir şekli Molla beyin yahut hanımefendinin bir aralık olmayacak bir yemek özlemelerile zuhura gelirdi. Meselâ: " Canım bir kulak çorbası, yahut bir tatar böreği istedi, ne olur hoca hanıma rica etsek de harem mutfağında bize yapıverse... Böyle şeyleri erkek ahçılar hiç yapamı-

Nikâhta Keramet

EMİNE SAFFET

Nahide kendini Tokatliyan salonunda tasavvur etti.

Nahide: "Bir dilim daha ekmek kızatsam yersin değil mi canım?„ derken telefon çalınca genç kadın "Allo„ diye dinlemeğe koyuldu. Gazeteden başını kaldıran Sabri hayret ve heyecanını gizlemeğe muvaffak olamıyan bu sesi, karısının: "Ne? sahiden siz misiniz? Böyle sabah karanlığı sesinizi nereden tanıyayım? Hiç ummazdım ya... Şey, bilmem, hele biraz durun Sabriye sorayım„ diyen sesini adeta yadırgadı. Nahide bir çocuk sevincile döndü: "Eski arkadaşlarımdan Muhtar İzmirden gelmiş. Bu akşam Taksimde bizi yemeğe davet ediyor.„ dedi.

Sabri gazetesini bıraktı: "Ya? Beni de mi? Saygılı genç doğrusu„ Havada elektrikli bir gerginlik hissedildi.

— "Çocukluk etme allah aşkına. Sanki yalnız davet edilsem ben gidermişim gibi. Kabul ediyormusun?„

— " Arzu edersen gidelim.„

— "Dur söyleyeyim. (Telefona) İkimiz de teşekkürle kabul ediyoruz. Efendim? Ah sizi, sizi! Vallahi eski şakacılığınızı bırakmamışsınız. Peki saat sekizde akşama inşallah.„

Sabri titiz bir sesle artık kahvaltısına devam etmesinde bir mahzur olup olmadığını sordu. Ekmek dilimi kömür kesilmişti. Nahide telâşla elektrik ızgaraya yapıştırdığı parmağını emerken kocası gayet lâkayt bir tavırla sordu:

— "Demek siz bu Muhtarla bu derece can ciğer idiniz. Kuzum ne dedi de sen gene şakacılığını elden bırakmamış olduğunu söyledin?„

— "Bilmem, unuttum gitti.„

— "Ne çabuk canım, daha beş dakika olmadı.„ Sinirli, sinirli:

— "Peki farzedelim ki unutmadım, Belki hoş bir şey söyledi. Ne zamandır senden işitmediğim nazik; güzel bir şey„ Ne olacak?

Nahide kızarmıştı. Üç senelik evlilik maziyi pembe bir tül ile örtüyordu. O vaktiyle kendisini istediği zaman Muhtarı nasıl kat'îyetle reddettiğini unutmuştu. Bildiği bir şey varsa o da şu idi: Muhtar bu gün ilerlemiş, hayatta muvaffak olmuştu, hatta Tokatliyanda oturuyordu.

Sabri öfkelenmeği kibrine yedirmedi, sadece sordu:

— " Ben bu Muhtarı hiç gördüm mü? Hatırlamayorum da...„

— " Evet. Karşıyakadaki evimize geldiğin zaman ona birkaç kere rastlamıştın.„

Bu sözler Nahidenin hatırasında bir şeyler canlandırdı. İzmirdeki sakin muhitinde fırtınaları yaratan yeni misafiri, İstanbuldan bahseden, o periler şehrinden gelen harikulâde adamı nasıl ağzı açık dinlemiş, onunla evlenmeği ne büyük nimet saymıştı. İşte şimdi üç senedir İstanbulda yaşıyordu da ne olmuştu sanki?

Sabri karısının gözlerindeki manayı okur gibi oldu ve dayanamadı:

— "Bana bak yavrum, ben bu işi yapamıyacağım. Mümkün olsa telefonda boynuna sarılacaktın„ dedi.

— "Evet, zaten sen hep böylesin. Yalnız kendini düşünürsün. Ben de kırk yılda bir ne olur hazzettiğim adamlar arasına girsem, sofraya oturduğum zaman kendi pişirmediğim bir yemek yesem, hiç aklına gelmez değil mi? Ben de taze değil miyim, Bin türlü şeye heves etmez miyim?

Hıçkırarak ağlamağa başlamıştı. Sabri sandalyesini iterek sofradan kalktı. Fena halde üzülmüştü.

— "Peki, dedi, gideriz, senin dediğin olsun. Aman daireye geç kalıyorum.

Kocası gittikten sonra Nahide biraz daha ağladı. Sonra içini çekerek kalkıp kahvaltı masasını toplamağa başladı. Bulaşık liğeninin başında yeniden coştu. Muhtar evlense dünyada karısına bulaşık yıkatmazdı..Ah nasıl olmuştu da onun vaktiyle kadrini bilmemişti...

Şimdi kendisini görünce acaba ihtiyarlamış, bozulmuş mu bulacaktı. Fakirlik acaba üstüne pek çökmüş, pek izler peyda etmiş miydi.. Acaba bu akşam ne giyse.. Bulaşıkları yüzüstü bırakıp dolaba koştu. Şu rengi ağarmış mavi şifondan başka bir şeyciği yoktu. Gözlerinden sıcak yaşlar akarak yatağının üzerine kapandı. Yavaş yavaş zihninde bir şeyler biçim aldı. "Yapacağım, dedi, ne olursa olsun yapacağım. Bir günlük beylik beyliktir. Ötesi umurumda değil.„

Titrek ellerile saçlarını topladı, giyindi. Henüz yapılmamış yatağa hakaretle baktı, liğendeki bulaşıkları, tozu alınmamış apartımancığı düşünmeğe lâyık görmedi bile. O ayrıca konsolun gözünden banka cüzdanını alarak çantasına attı, sokağa çıktı.

Ne? Sahiden siz misiniz?

Yolda düşünüyordu. Sabri ile evlenmeden evvelki altı ay arasında Muhtar kendisile ne kadar meşgul olmuştu. Şimdi ona daha az zarif veya güzel görünmeğe tahammül edemezdi. Şimdi Sabri aksilik etmeseydi kabil değil şu kumbara cüzdanına dokunmağa kıyamıyacaktı ama o da artık hiç halden anlamaz olmuştu.

Böyle düşüne düşüne tanınmış bir terzihanenin önüne gelmişti. İçeri girdi. İlk giydiği tuvaletle kendini aynada görünce adeta şaşırdı; ne kadar da yaraşmıştı. Fiatını sordu; elli lira dediler. Bir kaç defa kopya edildiği için modeli ucuzca elden çıkarıyorlardı. Elli lira Sabrinin on beş günde kazandığı para!.. Ne olursa olsun alacaktı.

Bir saat sonra geleceğini söyliyerek bankaya koştu. Parayı alıp ta cüzdanda 84 yerine 34 rakamını gördüğü zaman bile hiç içi sızlamadı. Kendisini, o Boğaziçinin mehtaplarını andıran mavi ve gümüş tuvaletle Tokatliyan salonunda tasavvur etti. Kadınlar bu kim diye merak içinde, erkekler hayran, ya Muhtar?.. Ah acaba Muhtar bu güzellik karşısında ne diyecek; bu zarif misafirile ne kadar iftihar edecek... Düşününüz bir kere!..

Artık terzihaneye birkaç adım kalmıştı. Kalabalık yolunu kesti. Bir hazır erkek elbise mağazasının camekânına dayandı. ıpekli boyunbağları, çizgili gömlekler, bir burnuz, iki pardesü, ipek çoraplar v. s. v. s.

[Devamı 46 ncı sahifede]

Halkevinde: METE

Cumhuriyet bayramı günü ve gecesi Alay köşkü salonunda Halkevinin temsil şubesi tarafından Yaşar Nabi Beyin 3 perde ve 4 tabloluk manzum "Mete„ piyesi oynandı.

Eserin vak'ası bundan 2100 sene evvel geçmektedir. Hunların Tanrıkutu Teoman'ın oğlu Mete, üvey anasının teşvikile, babası tarafından Yueçi hükümdarına rehin olarak verilmiştir. Ve iki devletin aralarındaki ademi tecavüz misakı için bir teminat teşkil etmektedir.

Fakat Teomanın karısı, haris ve kıskanç bir kadındır; kendi öz oğlunu tahta geçirebilmek için Hakanın büyük oğlu veliaht Meteyi ortadan kaldırmak icap ettiğini düşünüyor. Ve bu maksatla bir plân tertip ediyor. Hakanı, Yueçilere harp ilân etmeğe mecbur edecektir. Misakın bozulmasına kızacak olan Yueçilerin mağlûbiyetlerinin hırsını rehinden alacaklarını ve onu öldüreceklerini tahmin ediyor.. Emeline muvaffak olmak üzere iken, Metenin dostu olan Toğrul ona üvey anasının bu mel'anetini haber vermek için atına atlıyarak yola çıkıyor ve kimseye görünmeden Metenin yanına sokularak hakikatı ona anlatıyor ve derhal kaçarak babasile harp etmeyi ve üvey anasının entrikaları yüzünden inkıraza doğru sürüklenmekte olan memleketini kurtarmayı teklif ediyor. Mete bu teklifi kabul ediyor.

Yalnız Mete, Yueçi hükümdarının kızı Beyhanı sevmektedir. Ve bu sevgiden haberdar olan hükümdarın hiddeti zavallı kızı tehlikeye koymuştur. Onu bırakıp kaçmayı doğru bulmıyan Mete Beyhana beraber gelmesini teklif ediyor ve perde şu suretle bitiyor:

METE

Atlar hazır mı Toğrul ?

Togrul

Evet hazırdır, Hakan!

Beyhan

Hakan mı ?

Toğrul

Mete Hanı yeni namile tanı :
Türkelinin en büyük, en şerefli Hakanı !

İkinci perde Metenin sarayında geçmektedir. Metenin hudutta kendisine iltihak eden beş yüz kişilik ordusu bir çığ gibi büyüye büyüye ilerlemiş, Teomanın yanında kalan ücretli Mogol askerlerini müthiş bir mağlûbiyete uğratarak memleketi baştan başa zaptetmiştir. Tanrıkut Teoman bu muharebe esnasında maktul düştüğü için Mete onun yerine Hakan ilân edilmiştir. Fakat Mete, tahta geçtikten sonra, kendisinden umulduğu gibi derhal fütuhata geçmemiş, memleketi içinden tanzime ve yenileştirmege, kanunları yeniden yapmıya, sanatların inkişafına çalışmıya başlamıştır. O, devletinin dahilde sağlam bir bünyeye sahip olduğuna emniyet getirmeden bütün türkleri birleştirmek hususundaki düşüncelerini tatbik etmenin doğru olmayacağına kanidir. Bu itibarla, memleketin ezelî düşmanı Siyenpi hükümdarının kendisinden küstahça bir cür'etle istediği atını, ve sonra karısı Beyhanı rehin olarak onlara göndermiş, bütün bu hakaretlere silâhla mukabele etmenin, kendi nefsine ait şeyler için memleketi harbe sürüklemenin vazife hissile telif edilemiyeceğini düşünmüştür. Fakat bu halden bütün ordu beyleri ve hattâ Metenin kendi yaverleri bile hoşnutsuzdur. Yurt içinde dedikodular gitğide büyümekte, ve Hakanın bu cesaretsizliğini neye hamledeceğini kimse bilememektedir.

Bu esnada Siyenpi elçisi yine gelmiştir. Ve bu sefer Hakandan hudut üzerindeki bir parça eraziyi hükümdarının istediğini bildirmektedir. Kendine ait şeyleri ve hattâ dünyada en çok sevdiği karısını bile, memleketini harbe sokmamak için tereddütsüz, düşmana vermiş olan Mete, millete ait bir şeyin istenmes üzerine müthiş surette hiddetleniyor ve o zaman karşımızda onu hakikî hüviyetile, civcivlerini himaye etmek için kabaran bir kuluçka heyetile görüyoruz., Siyenpilere harp ilân edilmiştir.

Üçüncü perde yine Metenin sarayındadır. Ordu Siyenpileri mağlûp ederek erazilerini zaptettikten sonra geriye dönmüştür. Mete ve Beyhan birbirlerine kavuşmuşlardır. Fakat ikisi de müteessirdir. Beyhan düşmana rehin olarak verilmesini Metenin sevgisinin azlığına hamlederek ona kırgındır. Mete ise, karısının düşman hükümdarının sarayında geçirdiği hayat hakkında endişelidir. Fakat ikisi de birbirine itimat etmekte gecikmiyorlar. Tam bu sırada Toğrul içeri giriyor. Ve Yueçi askerlerinin hükümdarın oğlu emrinde hududu geçerek Hun erazisini yağma etmiş olduklarını ve hudut kumandanının bu haberi alınca düşman eşkıyasının üzerine saldırarak hepsini kılıçtan geçirdiğini ve veliahtın esir alındığını bildiriyer.

Bu Beyhan için yeni bir ıztırap menbaıdır.. Metenin, babasile harbe hazırlandığını görüyor.. Kocasile babasının arasındaki bu harp onu titretiyor. Çünkü hangi taraf mağlûp olursa olsun onun içi yanacaktır. Bir yanda kocası varsa diğer yanda da babası vardır.. Bu sebeple Meteyi bu harpten vazgeçirmeye çalışıyor..

Lâkin Mete:

Sence iki candan mı ibaret iki vatan?
Sana lâyık olur mu milletini aldatan?

Diyerek onun teklifini reddediyor ve harp meclisinin toplanmasını emrediyor.

Toğrol, Yueçi elçisinin gelmiş olduğunu haber

METE Rolünü yapan Sadettin Bey

veriyor.. İçeri alınan elçi, hükümdarı tarafından, hakana bir sırrı ifşaya memur edildiğini anlanıyor.

Sır şudur: Beyhan Yueçi hükümdarının kızı değildir. O, altı aylıkken Yueçili haydutlar tarafından bir Hun köyünden çalınarak hükümdara satılmıştır. Ve kızı olmıyan hükümdar onu kendisine evlât yaparak herkese de bu suretle tanıtmıştır.

Bu habere mecliste hazır bulunanların hiç biri inanmıyor, fakat yalnız ak saçlı bir ihtiyar kulak kabartıyor, ve elçiye bu çucuğun hangi kabîleden çalınmış olduğunu soruyor. Çalanki kabîlesinden olduğunu öğrenince:

"Kızım, benim kızımdır!...„

Diye haykırıyor.. Ve hakikat meydada çıkıyor.. Beyhan, ihtiyar Ocihan'ın kızı Özaydır.. Bu hakikati öğrenmek hem Meteyi, hem de Beyhanı kızdıracak yerde memnun ediyor.. Yueçi hükümdarının onlara fenalık yapıyorum zannile gönderdiği bu haberle büyük bir iyilik işlemiş olduğunu elçiye anlatıyorlar. Çünkü artık bu harpten Beyhan azap duymıyacak ve orduyla beraber harbe iştirâk edecektir. Mete, bir yabancı hükümdarın kızı olmadansa yurdun en hakir bir işçisinin evlâdı olmak Türklerin indinde müreccah olacağını elçiye anlatıyor, ve hükümdarın harbe hazırlanmasını ihtar ediyor..

Bu sırada Çin elçisinin gelmiş olduğu Hakana haber veriliyor. Mete ne için gelmiş olduklarını soruyor ve Siyenpi zaferini tebrik için olduğunu öğrenince şimdilik işi olduğu için kabul edemiyeceğini söyledikten sonra ilâve ediyor:

Fakat zahmet edip te hiç dönmesinler geri.
Tebrike çok vakit yok ikinci bir zaferi.

Sonuncu tabloda bir sihirbaz, Türk tarihini kısaca hulâsa ederek, bütün dünyaya yayılan Türk akınlarını tasvir ediyor, sonra ana yurdun yavaş yavaş inkıraza doğru sürüklenirken Gazinin kumandası altında tekrar aydınlığa kavuştuğunu, kurtulduğunu anlatıyor.

Temsil, umumiyet itibarile iyi oldu.. Tabiî, amatör gençlerde mazur görülebilecek kusurlar yok değildi.. Meselâ ara sıra nazım aksaklıkları hissediliyordu..

Mete rolünü oynıyan Sadettin Bey diğer arkadaşları arasında en fazla muvaffak olanıdır. Bilhassa manzum trajedilere çok istidadı olduğu aşikârdı. Fazla heyecan göstermemesine rağmen kuvvetini iyi idare etti. Beyhan rolünde, Samiye Hanım, Darülbedayiin yeni yetiştirmekte olduğu kıymetli bir san'atkardır. Samiye Hanım rolünü büyük bir benimseyiş, ve içten gelen bir hasasiyetle oynadı.. Bilhassa sesinin tatlılığı ifadesinin samimiyeti ile temsilin muvaffakıyeti üzerinde çok büyük bir amil oldu. Diğer muvaffak olanlar arasında, Yueçi veliahtı rolünü oynıyan Hadi Beyi, mücrim ve ihtiyar rolünü oynıyan gençleri zikretmemiz lâzımdır.. Bilhassa ihtiyar rolü çok büyük bir muvaffakiyetle oynanmıştır..

Beyhan rolünde Samiye H.

Knvvetli bir tiyatro tekniği ve temiz bir ifade ile yazılmış olan Mete bir manzum trajedinin hemen bütün vasıflarına malikti.. Temsil çok alkışlanmış ve müellif her iki temsilde de sahneye çağrılmıştır.

Halkevini ve Rejisör Celal Tahsin Beyi, büyük bir muvaffakiyetle neticelenen bu ilki piyes için hararetle tebrik ederken Metenin daha geniş bir salonda halk içi tekrar oynanmasını temenni eder

SALIH REŞİT

Pasku

Konrat Berkovici'den (Geçen nushadan devam) *Tercüme eden: REFİK GALİP*

— O çingene oğlanı neden çadırını böyle hanın ta yakınına kurmuş, diye sordu.

Flora:

— Çünkü, diye cevap verdi, çünkü benim kulağımın dibinde patırdı etmekten hoşlanıyor da onʼdan.

— Ona, artık gürültüyü kesmesini söyliyemez misin?

— Neden söyliyecekmişim?..

Stan handan dışarı çıktı, ve bir ihtiyar köylünün sapanını tamir etmekte olan Paskuya:

— Gece vakti herkes uyuyor!„ diyerek bağırdı, dün gece bütün kabîlenizle bağırdığınız, çağırdığınız yetmemiş gibi şimdi de bu şamatanla bizi sağırmı edeceksin be herif...

Stan, ters tarafından kalkmış olduğunʼdan, belki daha çok şeyler söyliyecekti. Halbuki, ihtiyar köylü:

— Oğul dedi, dua et ki çingene burada, yoksa gizli bir kayaya çarptırıp kırdığım sapanı kim tamir edecekti?

Çingene delikanlısı, Stana hiç ehemmiyet vermiyerek işine devam etti.

Paskunun çekicinin takırdısı, onun ertesi sabah ta orada bulunduğunu herkese hatırlattı. Erkekler, aralarında konuşuyorlardı:

— Demek bunu yapan Flora idi ha!..

— Yabancılardan ne beklenirdi ki?... gibi sözlerle köylüler omuzlarını silktiler. Flora sayılmazdı. Güzeldi, yüzüne bakılacak gibi idi ama kendilerinden değildi ki. Stan gibi bir delikanlının onu sevmesi her halde hoş bir şey değildi. Flora köyde büyümüştü. Babasının aslı faslı nedir bilinmiyordu. Daha ziyade çingene soyunu andırıyordu.

Yumuşak toprak kabarmıştı, bir çok sapanların burnu, gizli kayalara çarparak kırıldı ve köylüler, Paskunun köyde kalışını bir nimet saydılar. Keorg'un yeni demir sapanlarından biri de zedelenmişti. O da genç çingeneye aleti tamire getirdi. Corciyeta da babasile beraberdi.

Nanonun, böyle tamirler için oğlunu köyde bırakması çok iyi oldu:

— Babanız öyle ahmak değil. İşi evvelden keşfetmişti muhakkak!... Kalmanızı o mu söylediydi?

Pasku: — Ben kendim istediğim için kaldım. Diye cevap verdi. Keorgun sapanile uzun müddet meşgul olmasına rağmen kızla bir çift lâkırdı bile etmeğe fırsat bulmadı. Onu hiç görmemiş gibi davrandı. Corciyeta babasile birlikte uzaklaştığı vakit kendisile konuşmaya ne kadar can attığını anlatmak istermiş gibi, bir müddet örsü çekiçledi.

Ertesi gün ihtiyar köylü kadınları on paralık tuz, yahut biber almak için handa dolaşmıya başladılar. Paskuyu seyretmek için durdular. Çingene olsun olmasın, onlar bir erkeğin yüzünden her şeyi anlıyabilir, kalbini okurlardı. Bu çingene delikanlısı muhakkak bir kadın yüzünden köyde kalmıştı.

Kapıda duran Paskuyu seyreden Floraya ihtiyar, yüzü gözü buruşmuş bir koca karı: — Flora, bu çingene güzel yakışıklı bir delikanlı, senin için mi burada kaldı, diye sordu.

— Benim için mi? diye haykırdı Flora, neden benim için kalsın?

— Hiç... Sordum. Senin için değil mi, her halde başka bir kız içindir.

Flora bir gece evvel Stanın sorduğu sorguların manasını ve o zamandan beri de neden görünmediğini ancak bundan sonra anladı, kavrayabildi.

O pazar sabahı, bütün, bütün köy halkı hanla kilise arasında uzanan söğütlerin altında toplandılar. Çimenliklerde gruplar teşkil ederek şuradan buradan konuşuyorlardı. Pasku çadırına dayanmış, piposunu tüttürerek dalgın dalgın havaya bakıyordu. Hiç kimse ona ne düşman, ne de arkadaş gözile bakıyordu. Papazla karısına pazarlık sepetlerinde getirdikleri senelik hediyeleri, kırmızı paskalya yumurtası, ballı çörekleri ve süt kuzularile köylüler, köye akın ediyorlardı.

Şallarına bürünmüş koca karılar, saçlarını leylâk ve menekşelerle bezemiş genç kızlar kiliseye doğru giderken, grup halinde konuşan köylüler, lâkayt bir halde çadırına dayanmış olan çingeneye bir göz atıyorlardı.

Kilisenin yeni küçük çanları tatlı tatlı çalıyordu. Köylüler huşul'a haç çıkararak Tanrının evine girdiler. Çingene dışarıda kaldı. O mevkiini biliyordu. Corciyeta babasının kolunda, Paskunun önünden geçti. O kiliseye daima en son girerdi. Pasku bir kızın bu kadar güzel olabileceğini asla düşünmemişti. Onun için insan kendini ateşe atsa değerdi. O kabîlesini sırf bunun için bırakmıştı. Corciyeta pazarlık elbisesini giymişti. Önlüğünün kırmızısı ile, uzun kollu bluzunun üzerindeki işlemelerin rengi yüzüne aksetmişti. Gözleri parlıyor, mini mini ayakları sanki sekiyordu.

Ayîn uzun sürmedi. Sakallı papas elbisesini değiştirmekte acele ediyordu, çünkü bataklığın öbür tarafındaki köyde bir düğünde bulunacaktı. Atı, hanın önünde sırığa kösteklenmiş ayağile yeri eşeliyerek sabırsızlanıyordu.

[Devamı 43 üncü Sahifede]

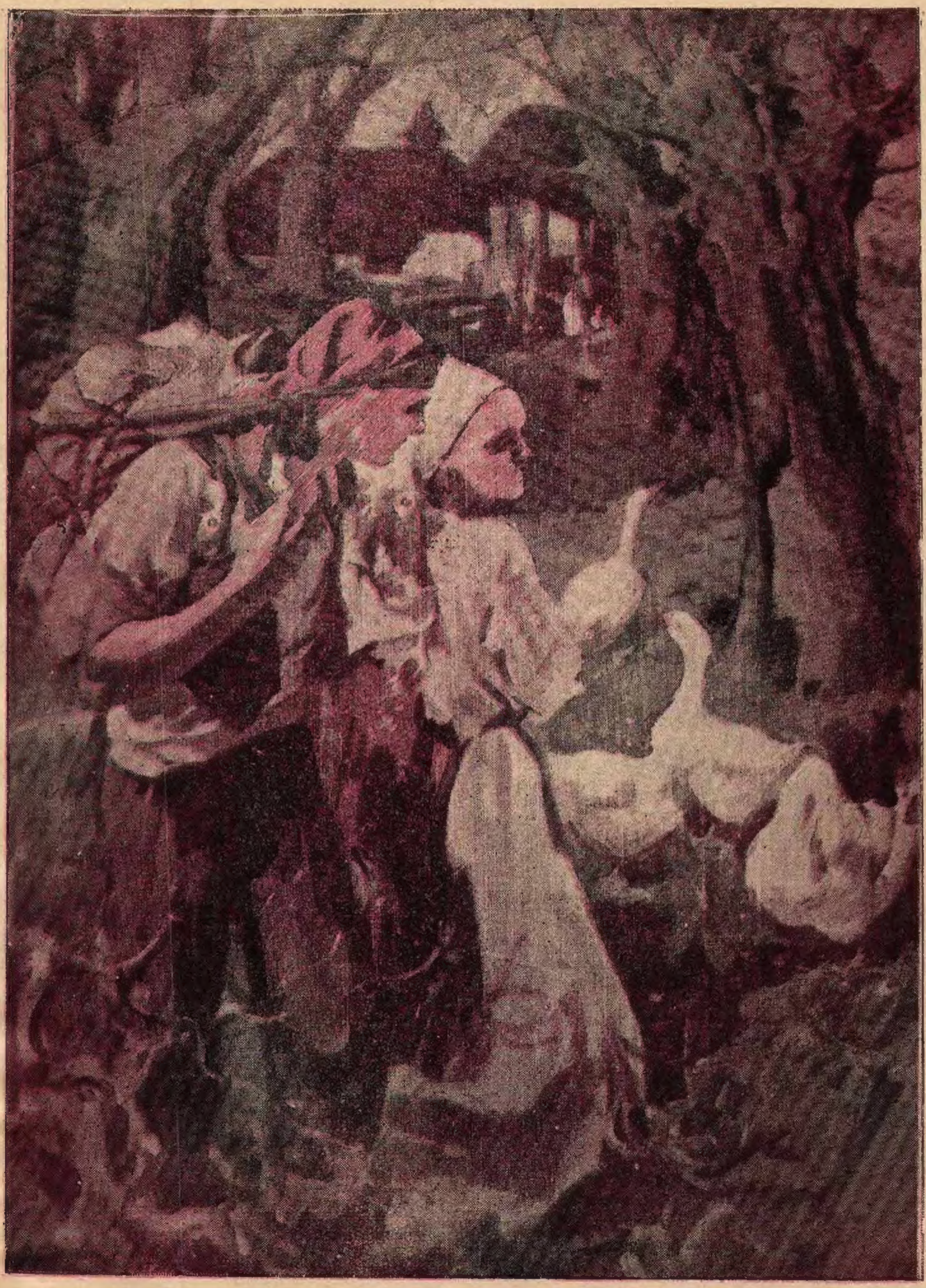

Corciyeta: "Biz, düğünden sonra bu evde oturacağız.„ dedi. Pasku, torbasını omuzlıyarak: "Biz hiç bir zaman evde oturmayacağız, diye cevap verdi, çünkü sen bir çingene ile evleniyorsun !„

Samih Rifat'tın Diller Bilgisinde Mevkii ve Nazariyesi

Ana lisanımız kendi derin ve umumî rabıtaları içinde o kadar şumullü ve geniş hakikatarı ihtiva etmektedir ki bunlara istinat eden metodik bir tetkik yolunun Garp lisaniyatını bir çok yanıldığı noktalarda tenvir etmek kudretini gösterebileceğinden emin almak lâzımgelir.

(SAMİH RİFAT)

Sönüşünün acısını yüreğimde taze bir dağlama kadar duyduğum sevgili reisimiz Samih Rifatın diller bilgisindeki yüksek mevkü ve ileri sürdüğü nazariye hakkında herkese açık bir fikir vermek cemiyetimiz için şerefli bir borçtur. Bu duygu iledir ki, gözlerim yaşlı olarak, bu satırları karalıyorum, ve arzu ettiği gibi, bu sahada, izi üzerinden giderek çalışmaktan geri kalmıyacağımıza söz veriyorum.

Samih Rifat Türkçenin bütün lehçelerini edebiyatlariyle bilen, hele uygurca ve çagataycada aramızda eşi kalmıyan bir filoloğdu. "Kodatkobilik„ i onun gibi okuyup anlıyacak bir Türk âlimini tanımıyorum. Hint ve Avrupa dilleri kadar Samî dillerin de bir kaçının etimoloji lûgatları, mukayeseli gramerleri arasında senelerden beri tetebbular yapmakta olan bu Türk âlimi hiç bir Garp filoloğunun irişemediği bir mertebede, Türkçenin köklerini bu iki büyük aile lisanlariyle karaılaştırmak iktidarını kazanmıştı.

Renan ile Cunny'nin eserleri ona tarihî devirleri aşmak, onların ötesine geçmek, dilin sarflaşmak çağından evvelki teşekkül çağına yol aramak fikrini ilham etmiş gibidir.

Tarihî devre ait vesikalar, düne kadar, üç bin seneyi geçmiyen kısa bir zamana ve pek mahdut eserlere münhasırdı. Sumer, Eti, Elâm.. keşifleri bu tarihî sahayı iki misli bir eskiliğe çıkarmışsa da henüz yeni vesikaların hecelenmek devrindeyiz. On dokuzuncu asırda Bop'tan, Grimm kardeşlerden beri başlıyan diller bilgisinin açtığı çığırda giden âlimlerin elde ettiği mukayese usulünü aşmadıkça tarihî vesikaların üç bin senelik hudutları ötesinde kalan zamanları ilmin tetebbu sahasına sokmak mümkün olamazdı. Diller bilgisinin paleontolojisini yaratmak lâzımdı. Bu ilmin tarihî metottan büsbütün başka bir disiplini olmalı idi. Bu lüzum ilim âlemince duyulmuştu; fakat Samih Rifat bu ilmin yalnız lüzumunu anlamamış, istikbalde takip edeceği metodu ilk keşfeden âlim olmuştu. Evet diller bilgisinin paleontolojisine, bir ilim disiplini olarak en önce bir CRİTERİUM sistemi sezen âdeta buldu denilebilen Samih Rifattır. Böyle bir miyar sistemi aranmasa ve bulunmasa, insanlar için, tarihî devirlerden evelki on binlerle senelik bir medeniyetin gizlediği esrarın bir çok noktaları sonuna kadar kapalı kalırdı. Samih Rifat bulduğu tetebbu metodunun anahtarını, bize, birinci dil kurultayında okuduğu büyük tezle emanet ediyor. Yazmak için sarfettiği her gün ömrünün bir yılına mal olduğunu bile bile hazırladığı bu tez elde olmasaydı Türk aliminin büyük heşfi meçhul kalacak, şerefi başkalarına kaptırılacaktı. Hayat kadar kıymetli bir nakt ile yazılan bu tez Samih Rifatın namını ölümsüzler panteonunun kubbesine yazdırmağa kâfi gelecektir.

Âlimimizi yeni sahalarda tetebbulara götüren kılavuzların E. Renan ile Bordo müderrislerinden A. Cunny olduğunu söylemiştik. Kendisi her birinden birer tetebbu misali getiriyor. Renan arapçada üçüzlü köklerin ikizli tabanlardan çıktığını, üçüncü seslerin katılmasiyle yakın manalı sözlerin türediğini öne sürmüştür: *Kat* ile *Kat'* buna bir misaldir. Her ikisinin mânası çok yakındır.

A. Cunny ise yine arapçada sona gelen seslerin bazı konkret mefhumlar sınıflarına işaret olduğunu söylemiştir. Getirdiği misal "b„ sesinin türlü hayvan isimlerinin nihayetinde bulunmasıdır : Kelb (köpek)' erneb (tavşan), akreb (türkçede akrep), dübb (ayı), di'b (kurt), ta'leb (tilki) v. s.

Anlaşılıyor ki, pek eski bir devirde, arapça, henüz tarihî devrinin sarfını kazanmadan, hayvan isimleri türetmeye yarıyan bir (b) sesini, eklenti gib kullanmıştır, Ancak bu eski devirden sonra arapça mükesser (fléxionnel) bir yapı tarzına girmiş olacaktır.

Bu yeni tetebbularla diller bilgisinin paleontolsjisi başlıyor demektir. Samih Rifatın ilmî keşifleri bu yeni bilginin metot istikametini çevirecek mahiyettedir.

Bir kere Samih Rifat türkçenin köklerini alarak onlarda sarflaşmaktan önceye çıkan bir *"préfixe„* li, *"fléxion„* lu ve *métathése*'li teşekkül buluyor; sonra Hint ve Avrupa dilleri olduğu kadar Samî dillerin de — gramerleşme-

den önceki devirlerde — bu teşekkülden geçtiğini ispata yol açacak bazı misaller getiriyor.

Türkçenin bu paleontolojik teşekkülü hakkında bir kaç misal :

A. Préfixe'li teşekküle dair :

1 — Almak
Çalmak
tal (a) mak
yal (a) mak
salmak
kalmak

2 — Akmak
Çakmak
Yakmak
Takmak
Kakmak

Bu *Préfixeli* teşekkülün türettiği yeni kökleri, mânaca, birbirlerine yaklaştırmak (hiç olmazsa *reçu* ile *déçu* arasındaki yakınlık kadar bir yakınlık bulmak) mümkündür.

B. flexionlu teşekküle dair :

1 — Kasmak
Kesmek
Kısmak
Kösmek "köskü„
Kusmak

aralarında mâna yakınlıkları âşikârdır.

2 — Kaçmak
Göçmek
Geçmek

mâna yakınlıkları âşikârdır.

3 — Taplamak (kanatları gererek açmak), toplamak; taptamak (taban), tepmek; v. s.

C.Metatezli teşekküle dair :

Katmak, takmak
Sapmak, basmak
Kösmek (köskü) - sökmek v. s.

Samih kullandığı misallerin mânalarını tarih dahilinde takip ediyor ve onlara tevcih ettiği delâletlerin doğruluğunu tamamile kuvvetlendiriyor.

*
* *

Nazariyenin ikinci yüzüne geçelim.

Bu teşekkkülün izlerini başka ailelere mensup dillerde bulmak sahasında Samih Rifat hakikî bir érudition sahibi olduğunu gösteriyor.

Meselâ: *Köy* kelimesinin etimolojisini Hind ve Avrupa ailesine bağlıyan âlimleri nakz etmesi kendi nazariyesini teyit eden ilmî bir isbattır.

Köy sözünü o âlimler *öküz* demek olan eski farsça *gâv* ismine bağlayorlar.

Samih diyor ki: Türkçenin tarihten önceki teşekkül kanunları bilinmeden evvel bu tevil mülayim gelirdi. Fakat bu isim bizde bütün bir seriye, bir mefhum ailesine dahildir:

Öy (ev), *köy*, *toy* (hükümdarların kasrı)

Bunlara Anadoluda kulübe manasile kullanılan *höy* ile *höyük*, *öyük* isimleri de katılabilir.

Artık, mesken mefhum ailesile yakınlığı bu derece isbat olunan *köy* isminin ne kadar mülâyim olursa olsun, nihayet kıymetli subjektif bir tevcihten ilerisine varmıyan tevile dayanarak, Hind-Avrupa lisanlarından neş'et ettiği kabul edilebilir mi?

Samihin "su„ dan çıkan sözlere dayanan ve bir çok lisanlara teşmil edilen misali pek parlaktır. Bundan çıkan maddeleri "s + sait" formülile gösteriyor. Türkçede bunlara dair bazı misaller:

Sıvarmak "hayvanlara su vermek"
Savak "suyun aktığı oluk"
Sızmak "Mayiin ince bir iz halinde çıkması„
Süzmek "Mayii ince bir iz halinde geçirmek,

Bu *s* sesinin aynı mayi manasile başka lisanların köklerinde bulunduğu hakkında misaller:

Sanskritçede:
Sru "şelâle„,
Sruta "dere, çay",
Sruva "denizin meddi",
Sruvana "ifrazat",
Sunati "inbikten geçirmek", v. s.

İrlanda dilinde:
Srut "ırmak„
Sruthail "*denizin meddi*„ ,
Srobhaim "*akmak*„ ,
Subh "*usare*„ ,

Lituanya dilinde:
Sroveti "*akmak*„ ,
Srova "*med*„ ,
Srewe "*akıntı*„
Srounis "*seyyal*„ ,

Got lisanında:

Sows "deniz, göl„ Eski Almancada *séo* "deniz, göl", *sou* "usare„; Latince: *succum* "usare" v. s.

Âlim bu "*s*„ sesini, aynı *su* manasile ilişiği olmak üzere, daha bir çok dillerde takip ediyor, hatta tahminlerinde bazan muhayyileyi yoracak derecelere varıyor.

Samihin, Türkçenin bu paleontolojik teşekkülü ile Ari ve Sami lisanların kökleri arasında yaptığı mukayeseler bir çok sahalara şamildir.

Deniz, okyanos, uranos, pelagos, bulak, buran, varuna, ogan, ökean, kulzum, talay, talasa, tamar, tamuğ, dağ, tepe, kır, gora, v. s.

Misalleri çoğaltmağa, ve her birinin üstünde durmağa sutunlar müsait değildir. Yukarıya yazdığımız icmal, kaybettiğimiz büyük âlimin ilmî kıymeti hakkında küçük fakat açık bir fikir verebildiyse istediğimiz yerine gelmiş demektir. Tez olduğu gibi basılacak, ve başka lisanlara tercüme olunacaktır. Mutahassısların merakını o zamana kadar tatmin edememek zaruridir.

AHMET CEVAT

Samih Rifatın tabutu önünde Ahmet Cevat Beyin nutku

Samih Rifat Heybeli Sanatoryomu parkında

Samih Rifat Sanatoryumda yatağında

— Bütün millet, yüreğinin derinlerinden koparak gözlerinden dökülen yaşlarla, senin tabutunun başında yüksek bir evlâdına, büyük bir âlimine ağlıyor.

Asîl Türk dilinin on bin, belki daha fazla, yıl evvelki teşekkülünün gizli kanunlarını en önce görüp dünya ilmine açan sensin.

Türk Milleti, büyük keşiflerinin sönmez ışıklarının, bilgi göğünün tanında yayılmasını tam beklemekte iken gözlerini bu ölümlü dünyanın ışığına kapadın.

Seni kucağına alan toprak, eminim, değerli konuğunu ağırlamak vazifesini sezecek kadar duyguludur!

Senin, alev dolu, ateş dolu, nur dolu kafatasını, bütün geçmiş büyüklerin külüne karıştırmakla hürmetini arttıracağından o da muhakkak emindir.

Samih Rifat'ın gençlik resmi

Nâşını, biz çaresizler, ona emanet ederken bunca sadık yürekte hâtıranın birer mezarı kazıldığından da sen emin ol.

Gözlerimin önünde, şu anda, yalnız bir hayal var: Senin hayalin! Birinci dil kurultayının kürsüsünde, alev dolu, ateş dolu, nur dolu kafa tasından, şimdi toprağa emanet ettiğimiz dimağından son nutkun fışkırırken ölümsüzlüğün bir timsali halini alan hayalin...

Büyük Mustafa Kemalin inkılâpçılık bayrağı altında çalışmak şerefinin şevklerile, heyecanlarile taşan yüreğinden son nutkun fışkırırken, bir ten ve bir can gibi yüzlerle göğüsten alkış sesleri yükselirken, ilâhî sesinden manyetizmelenen bütün kurultayın miknatisli bir ibre gibi o büyük kutba dönerek hayranlık borcunu öderken... ilim misyonunun alevile nurlanan süzülmüş çehrenin hayali...

Bu hayalin önünde eğiliyorum, ve bütün milletle beraber ölümlü dünyadan— yazık pek erken— ölümsüz âleme çekilen Türk âlimini selâmlıyorum; ve benimle beraber Türk Dili Tetkik Cemiyetinin bütün merkez heyeti ve onun bütün kolları, gözleri yaşlı, bağrı yanık, eşsiz reislerinin ölmez hatırasını takdis ediyor.

Benim Tarihim

Bana dünya tarihi - sorma - kaç devre „diye..
Ömrümün tarihini sen böldün üç devreye:

"Senden evvel„ "seninle„-"senden sonra„ devri var
İptidaî ve meçhul bir "kablettarih„ kadar :

İşlenmiş bir yeri yok, günlerce evir çevir,
Taş gönül ve tunç gönül devri birinci devir..

İnsanlar daha korkak, hayvanlar daha çetin
Bir uzak ışığı yok bile medeniyetin !..

Bu devrin en son günü, seni gördüğüm gündü :
Göklerim, birdenbire toz dumana büründü;

Birdenbire toprağım yarıldı, parçalandi;
Yerin üstüne çıkan ya kaynak, ya volkandı :

Kopmuş gibiydi o an dünyam asıl yerinden :
Mahlûklar, birdenbire fırladı inlerinden;

Yassılaştı tepeler bir anda, bir biçimde;
Atilanın akını tekrarlandı içimde...

Dünyamda iyi - kötü ne varsa öyle kıydın;
Sen bu azgın dünyaya tanrının kırbacıydın...

"Seninle„ devri başlar böyle hadiselerle..
Aylarca geriye git, senelerce ilerle,

Göreceksin: Bu devre hakim hep bu dünyaya!
"Senden sonra „ devrini ne hacet anlatmıya?

"Senden sonra„ devrinin ölümdür başka adı..
Sen geldin; mevsim, devir, belki ölüm kalmadı!

Göğsüme sokulacak olanın başı döner,
Cazibesiz bir yıldız gibi boşlukta söner;

Solup düşer uğramış gibi ansızın sama
Kim girerse seninle devrindeki havama !

Karışmak ve düşünmek, bana düşmez ki hem de:
Sen neyi yaratırsan o yaşar bu âlemde...

BEHÇET KEMAL

Darülbedayi de

ÜÇ SAAT OPERETİ

YAŞAR NABİ

Darülbedayi, Darülbedayi olalı mislini görmediği bir rağbetle Üç Saat Operetini tam beş hafta fasılasız oynadı.

İlk bakışta memleket namına sevinilmesi ve öğünülmesi lâzım gelen bir hadise gibi görünüyorsa da bu muvaffakiyetin amillerini ve sebeplerini nazarı itibara alınca hakikatin hiç te bu merkezde olmadığını öğreniyoruz.

Filhakika Üç Saat Operetinde rağbeti mucip olan şeyler ne san'at, ne fikir, ne temsil kudreti, ne de musikidir. Rağbet içten ziyade dışa, musikiden ziyade dekora ve san'atkârlardan ziyade figüranlaradır.

Üç Saat Operetinin gördüğü bu misilsiz rağbet memleket için ağlanacak bir neticedir, diyemiyeceğiz. Çünkü her zaman ve her yerde bu kabîl eserler san'at eserlerinden ziyade rağbet görmüşlerdir. Bundan başka barların kapanmasını, hariçten varyete artisti gelmemesini intaç eden buhranın halkı bu gibi zevklerinden de mahrum ettiği düşünülürse, her akşam barlarda avuç dolusu para sarfeden zenginlerin bu opereti - haydi operet diyelim - üç defa, beş defa, on beş defa seyretmesine niçin şaşmalı?

İşittiğime göre Darülbedayi Üç Saat Opereti için dört bin lira sarfetmiş. Hangi babayiğit bar sahibi bu masrafı yapabilir?

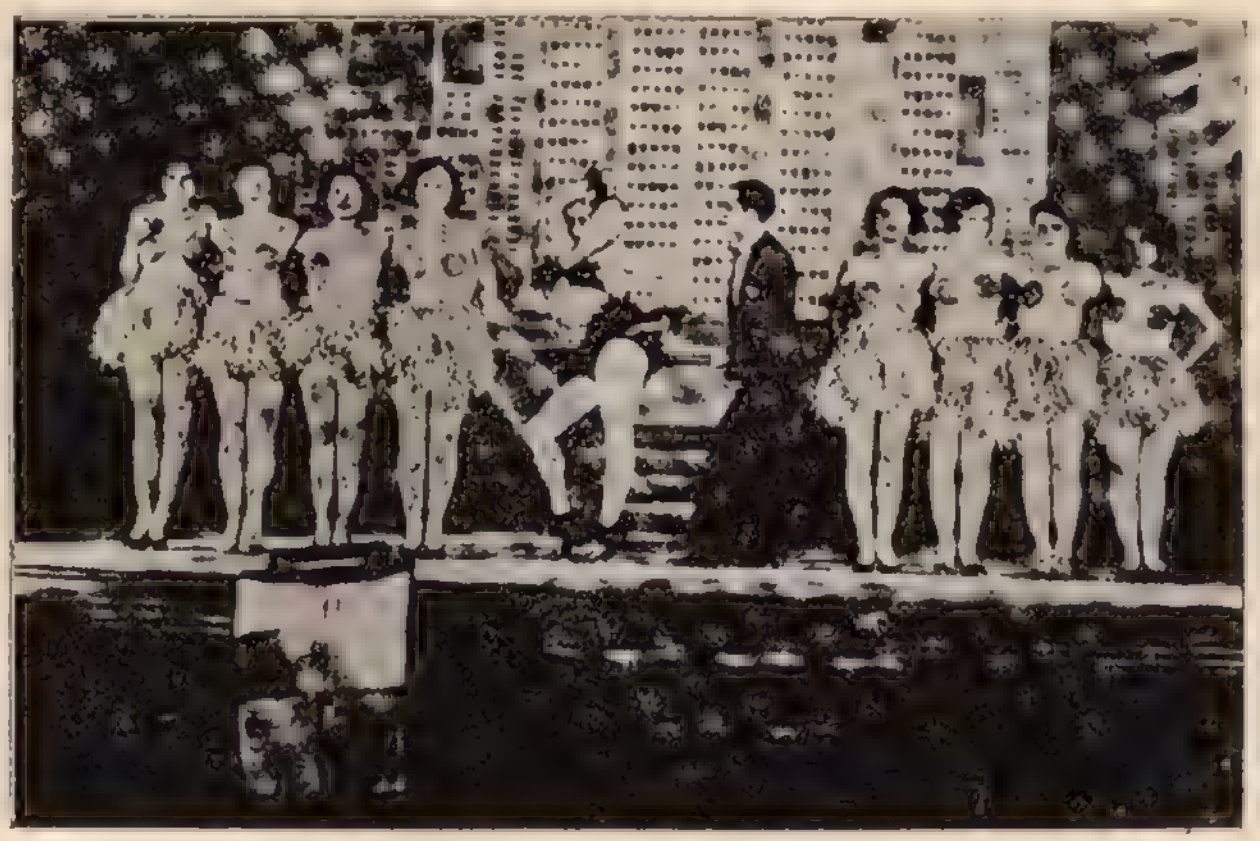

Operetten bir sahne (Foto Süreyya)

Büyük san'at eserleri için sımsıkı kapanan Darülbedayi kesesi bu operet - revü için adam akıllı açılmışsa ne denebilir, çünkü o keseyi dolduracak olan gene bu eserdir. Üç Saat masrafını çıkarmıyan değil, fakat yüzde beş yüz kazandıran eserlerdendir. Şu halde mesele yok. Rejisörün dediği gibi: "Para meselesi„, "yaşamak veya tiyatroyu kapatmak meselesi„. Doğru bütün memleketlerde tiyatroları tehdit eden tehlike nihayet geldi bize de çattı. Kim bilir, bir gün belki Comédie Française in de açık saçık operetler oynadığını göreceğiz. Artık bir şeye "imkânı yok!„ demeye kimde cesaret kaldı ki! Buhran bu, şaka değil!

Üç Saat'in iyi taraflarını da söyliyeyim, biraz da leyhte bulunayım, dedim. Fakat düşündüm, taşındım, lehte söyliyecek söz bulamadım. Darülbedayii severim, Darülbedayi san'atkârlarını severim, rejisörüne karşı büyük bir hürmet ve takdir beslerim. Bütün bunlara rağmen Üç Saat'i methedemiyeceğim. Kendime rağmen bu işi yapamıyacağım. Hem esasen Üç Saat benim gibi aciz münekkitlerin methü senasına mühtaç olacak kadar mütevazı eserlerdenmidir ki? Bütün İstanbul onu görmeğe koşuyor. Hem de gitme-

[Devamı 46 ncı sahifede]

YEŞİL KAPLI DEFTER

(Geçen nushadan devam)

Yazan: Y. K.

3 Teşrin 19 . .

Bu gün hesabettim. Ben Mektepten çıkalı tam üç ay olmuş. Bu üç ay bana hem çok dolu hem boş görünüyor. Büyük bir sele kapılmış, baş döndürücü bir süratle akıp gidiyor gibiyim. Ara sıra durmak, etrafıma bakmak, düşünmek istiyorum, ne mümkün?

Bugün biraz başım ağrıyordu. Annemle kardeşim beni evde yalnız bırakarak sokağa gittiler; fırsattan istifade ederek odamı, dolabımı düzeltmek istedim. Bu esnada elime bu yeşil kaplı defterim geçti. Ötesine berisine göz atarken üç ay evvel yazdığım şeyleri tamamile okudum. Hayret! Bu satırları yazan ben miyim? Bu üç ayda ne yaptım? Hayat bana ne verdi? Ne oldum?

İçimde korku ile karışık bir merak uyandı.

Bu üç ay hakkında kendime açık bir hesap veremezsem bu sıkıntıdan kurtulamıyacağımı zannediyorum.

Evet ben ne oldum? Bunu anlamak gayet güç. Mektepten çıktıktan sonra o kadar yeni, karışık çeşitli tesirler altında kaldım ki başımın içi âdeta bir sisle örtüldü. Hiç bir şeyi açık ve parlak görmeyorum. Bu üç ay içinde umduğum zevklerin bir çoğunu tattım: süs, misafirlikler, seyahatler, türlü türlü gece, gündüz, deniz, dağ eğlenceleri. Hasılı üç ay devam eden hiç fasılasız bir sarhoşluk... Maamafi şimdi, bu sarhoşluktan ayılmağa başladığım bu saatte duygularımı yoklamağa, kendimi tahlile çalışıyorum. Bu zevklerin hiç birini tamamile hâlis ve sade bulmayorum. Halis ve sade bir zevkin insanda daha başka türlü bir hatıra bırakması lâzım gelirdi. Halbuki ben şaşkınlıktan ve sersemlikten başka bir şey duymayorum. Neler yapmadık, nereleri gezmedik? Annem beni Bursaya götürdü. Oradan gelir gelmez İzmitte bir akraba düğününe gittik. Sonra birer ikişer hafta Adada, Boğaziçinde, Yakacıkta oturduk. Az kalsın Polonez köyünü unutacaktım. Maamafi oraya gitmemizle gelmemiz bir oldu. Annemle kardeşim burasını pek cansız buldular.

— Şimdi buyur bakalım imtihan masası başına Süheylâ Hanım... Senden bu üç ayın hesabını isteyorum... Evvelâ bana şunu söyle... Mes'ut musun yoksa hayat hakkında bir inkisara uğradın mı?

— Bu korkunç imtihana hiç hazır değilim... Fakat mademki kendi ayağımızla kapana girmiş bulunuyoruz... Zar zor cevap vereceğiz... Bu üç ay bana beklediğim ve istediğim saadeti vermedi. Kabahatin bende mi, başkalarında mı, yoksa sadece vak'alarda mı olduğunu kestiremiyorum. Ben acaba başımı imkânsız hayaller ve rüyalarla mı doldurmuştum? Yoksa bazı fevkalâde vak'aların kurbanı mı oldum?

Şu muhakkak ki ben yaşamağa hazırlanırken başka şeyler bekliyordum. Mektebi bitirmem şerefine annemin bana verdiği üç aylık uzun ziyafette hiç bir şey beni memnun etmedi, eğlendirmedi diyemem. Hatta bilâkis bazı saatlerde delicesine eğlendim ve güldüm. Fakat otellerde, vapurlarda, plâjlarda, gazinolarda geçirdiğim bu gürültülü ve serseri hayat bende sebebini pek iyi göremediğim bir sıkıntı, bir nevi boşluk duygusu bıraktı. Mektepten çıkarken yalnız zahirî bir değişiklik ümit etmiyordum. Öyle sanıyordum ki yeni hayatım ruhuma da bir yenilik getirecek, zihnimi ve kalbimi yeni hazinelerle zenginleştirecek. Anlaşılıyor ki yanılmışım.

Annemle kardeşim Kudretin aleyhlerinde bulunmak istemem. Onlar için dudaklarımdan bir tek acı söz çıkmayacak. Fakat mademki mektepteki imtihanlardan çok daha ağır ve ciddi bir imtihan süali karşısındayım. Açıkça söyliyeyim ki aradıklarımı ne annemde, ne kız kardeşimde bulamadım, Hatta bunun için bir kaç gizli göz yaşı bile döktüm. Onların beni son derece iyi karşıladıklarını inkâr edemem. Fakat bilmem anlatabilecek miyim. Kibar ve terbiyeli ev sahipleri hatırını saydıkları misafiri nasıl karşılarlar, kucaklarlar, istirahatini, eğlenmesini temine çalışırlarsa öyle...

— Yani sana kalplerini açmadılar öyle mi?

— İnsanın istiskale uğradığını itiraf etmesi güç ama, öyle...

— Bunu nereden anladın? Elinde bir delilin var mı?

— Hayır, ehemmiyetsiz gibi görünen bir takım hiçler... Beklenmez bir kelime, kuru bir gülüş, alaycı bir ses, bakış veya tavır... O esnada ensemden soğuk bir rüzgâr esmiş gibi gayrıihtiyarî titriyor ve kendimi mekteptekinden daha yalnız buluyordum. Günümüzün her saati bir eğlence veya meşguliyetle doluydu. Nihayet kendilerine kavuştuğum için ne kadar mes'ut olduğumu anneme ve kardeşime anlatmak için bir fırsat bulamıyor, bulduğum zaman

Bu adamın milyoner derecesinde zengin olması tebessümündeki çirkinliği bir türlü gideremiyordu.

da o kadar beceriksizce söz söyleyorum ki onlar bunu adeta bir kompliman zannediyorlar. Çaylarına şeker koyan yahut düşmüş mendillerini yerden alıp veren bir kimseye nasıl teşekkür ederlerse öyle teşekkür ediyorlar.

Birkaç defa duygularımı dah aaçık söylemeğe gayret ettim. Yine anlatamadım. "Çocuğa ne oluyor? ne istiyor?„ manasına gelen hafif tebessümlerle birbirlerine baktılar, göz kırptılar.

Hasılı içimde tatlı, derin bir takım duygular var ki onlara anlatamayorum ve anlatamıyacağım. Onlar bu güzel şeyler için daima bana gülecekler.

— Anladım çocuğum, annenle kardeşinle anlaşamayorsun.

— Evet, fakat daha başka sebepler de var.. Onlar kendi aralarında gayet iyi anlaşıyorlar... Görseniz iki kardeş bile onlar kadar birbirine yakın değildir... Düşünceleri ve zevkleri arasında kıl kadar fark yok... Hattâ vücutları, yüzleri de birbirine benziyor... İkisi de ufak tefek, sarışın, mavi gözlü... Çok gülerler, etraflarındaki insanlarla daima şakalaşmaktan, onları iğnelemekten zevk alırlar. Ben yaşıma nisbetle çok uzun boyumla, kara gözlerim, kara saçlarımla ayrı aileden değil, ayrı milletten bir nsan gibiyim.

Birkaç gün evvel bir balo dönüşünde kardeşim sahi mi yoksa alay mı olduğunu anlayamadığım bır tavırla:

"Abla, bu tuvalet sana çok iyi gitti. Bu gece yanımızda bir ecnebî prensese benzedin „ dedi.

Prenses zannetmiyorum, fakat ecnebî olduğum, yabancı olduğum muhakkak.

Hem sade evimizde değil ben bu tuvaletten, lüküsten, dans, poker, gösteriş ve dedikodudan başka bir şeye ehemmiyet vermiyen sosyetenin de yabancısıyım. Biz daima böyle mi yaşayacağız? Böyle yaşayacaksak beni neye başka türlü terbiye etmediler?

— Kızım sen biraz evvel lüküsten ve eğlenceden pek âlâ hoşlandığını söyleyordun. Şimdi hava değişti.

— Ben evvelki sözlerimi inkâr etmeyorum... Evet, bu sosyetenin birçok şeylerinden hoşlanıyorum. Meselâ bir erkek ne kadar yüksek, ciddî ve samimî olursa olsun şık değilse, salon terbiyesini bilmeyorsa bence bir para etmez. Evet, ben birçok noktalardan danstaki kavalyelerim kadar snobum. Fakat hayat tuvaletten, lüksten, danstan, gazinodan, tiyatrodan ibaret değildir. Dünyada spor hikâyelerinden, moda ve süs lâkırdılarından ve aşk dedikodularından başka konuşulacak şey yokmudur ? Bir kitap açıp okumak, ciddî bir şey düşünmek bu kibar sosyete hanımlarının şanından değil midir ? Bunlar mütemadiyen dansetmek, yayları, zenperekleri kırılıncaya kadar dönmek için yapılmış süslü bebekler midir ? Başların dışını bukadar süslemek, ondüle ettirmek biraz içlerini düşünmeğe mani midir ?

Doğrusunu isterseniz erkekler de beni kadınlardan az tiksindirmedi. Ben mektepte iken erkeklerin en hafifini kadınlardan daha ciddi, tecrübeli ve olgun zannederdim. Öyle ya dünyanın bütün ehemmiyetli işleri ilim, sanat, politika v. s. dünya kuruldu kurulalı onların ellerinde... "Erkeklerin her halde bize öğretecek pek çok şeyleri olması gerek„ derdim.. Bu da meğer bizim hüsnü - kuruntumuzdan başka bir şey değilmiş... Erkeklerin hepsini tabiî bilmeyorum.. Fakat üç aydır bizim sosyetemizde tesadüf ettiğimiz erkeklerin hepsi birbirinin aynı... Öyle sanıyorum ki muhtelif maskeler, genç, ihtiyar, şişman, zayıf, esmer, beyaz, güzel, çirkin maskeler altında hep aynı şahsa tesadüf ediyorum. Hep aynı tarzda dedikoduları ve esprileri tekrar eden kendini beğenmiş boş erkek... Ne iyi, ne fena, ne ahmak, ne zeki, hasılı bizim mahut kimyada okuduğumuz bazı gazlar gibi kokusuz, renksiz, tatsız sosyete adamı...

Bunlar yan yana dizildikleri zaman her birinin kim olduğunu ancak saçının renginden, burnunun biçiminden anlayabilirsiniz.

[Devamı 45 inci sahifede]

On altıncı asırdan beri Boğaziçinde seyrüsefer[1]

REŞAT EKREM

Boğaziçinin iki yakası, daha on altıncı milâdî asırdan itıbaren, güzelliğe ve eğlenceye meftun insanların, servet erbabının ve devir devir ekâbirin ve ricalin nazarı dikkatini celbetmiş ve boğazın iki yakası, yalılar, sahilsaraylar ve köylerle bezenmişti: "Boğaziçinden inerken, yirmi mil kadar mesafede nezaret o derecede lâtif ve mütenevvi ki emsali dünyada bulunmaz. Kâmilen meyva ağaçlarile dolu olan Anadolu sahili gözler önüne gayet lâtif bir kırlık manzara seriyor, Rumeli sahilinde de, Yeditepe üzerinde İstanbul görülür„ diyen on sekizinci asırda İstanbula gelmiş İngiliz sefiresi Ledi Montegü gibi içlerinde birçok ecnebiler de bulunmakta olan, Boğaziçinin güzelliğine meftun nesiller gelip geçmiştir. Sâdabâd'ın, kâğıtane sırtlarının hayranı olan, "Cetveli Sîm„ in durgun sularında akseden "Cisri nuranî„ nin billûr kavislerini; ve Fransa Sefiri Mösyö de Nointel tarafından İbrahim Paşaya hediye edilmiş olan portakal fidanlarının yaprakları üstüne mermer fiskıyelerin serptiği titrek su damlacıklarını şiirlerinde yaşatan Nedim bile çilek ve kiraz mevsimlerinde, Boğaziçi sırtlarını baygın kokular, çiçek ve yaprak renkleri bürüyünce cânân ile beraber bir sandala atlayıp, Çubukluya veya Göksuya gitmekten kendini alamazdı:

Eyvah o üç çifte kayık aldı kararım
Şarkı okuyup geçti bir âfet var içinde.
Olmakta derûnunda hava âteşi suzan
Nâyin diyebilmem ki ne hâlet var içinde.
Ey Şuh, Nedîmâ ile bir seyrin işittik
Tenhaca varıp Göksuya işret var içinde.

Ve kış gelince, bütün bir mevsim Boğazın, esrarengiz bir Kurunu vusta içkisini andıran yeşil akisli

Eski İstanbul: Liman ve Süleymaniye Camii

sularında şarkı okuyup sandal sefalarında gezdirdiği haşarı, ton ton, ele avuca sığmaz sevgilisine ne tatlı tatlı yalvarırdı:

Yetmez mi sana bisterü bâlin kucağım
Serd oldu hava çıkma koyundan kuzucağım
Âteşlik eder sana bu sinemdeki dağım
Serd oldu hava çıkma koyundan kuzucağım.

Yaklaştı şitâ, ebri siyeh tuttu cihanı
Kalmadı sebanın gezecek tabı tüvanı
Kurbanın olam geçti buğaz seyri zamanı
Serd oldu hava çıkma koyundan kuzucağım.

Yaz ve kış Boğaziçinde oturanlar, Boğaziçi köylerinin balıkçı, kayıkçı ve bahçıvan halkından ibaretti. Bunlardan maada, Boğaza yaz mevsimi için taşınanlar veyahut Boğaziçine seyrana çıkanlar, Abdülmecit zamanına gelinceye kadar, Boğaza, peremeler, çektiriler ve mavnalarla gidip gelirlerdi.

Daha on altıncı asırdan itibaren, muhtelif iskeleler arasındaki ücretler, bir peremeye kaç kişinin binebileceği ve ne suretle binileceği tesbit edilmişti.

Boğazda işliyen peremelerin uzun ve ensiz yapılması memnu idi. Keza bu peremelerin yelken açmaları da yasaktı. Kadınlarla erkeklerin bir arada binmeleri ve peremelere haddinden fazla müşteri alınması menedilmişti. Bunlara itaat etmiyen peremeciler küreğe konulurdu.

(*) Bu makalemi, hazırlamakta olduğum bir «Boğaziçinin inkişafı tarihçesi»nden bir kısmını hülâsa ederek Muhit'e veriyorum; maksadıma daha çabuk dönmek istiyen aceleci muharrirler gibi, Boğaziçinin güzelliği karşısında «lisan tasvirinden âciz kaldı» diyerek geçmiş asırlardaki Boğaziçinde seyri - seferin nasıl olduğuna ve Şirketi - hayriyenin tarihçesine başlamak istiyorum.

Peremeler, Balık pazarından Galataya yarım akçeye, eğer "*dolmuş*„ ise adam başına iki mangıra giderdi. Fındıklıdan Yemiş iskelesine: dört kürekli iki akçeye; Balık pazarından Tophaneye dört kürekli bir akçeye, altı kürekli iki akçeye; Balık pazarından Beşiktaşa adam başına yarımşar akçeye; Balık pazarından Ortaköye dört kürekli beş akçeye; Balık pazarından Kuru Çeşmeye dört kürekli altı akçeye, altı kürekli yedi akçeye, eğer altı kürekli "*dolmuş*„ ise

Tophane limanında eski bir Türk kalyonu

adam başına yarımşar akçeye; Balık pazarından Hisara dört kürekli on akçeye, altı kürekli onbeş akçeye ve iki kürekli sekiz akçeye; Balık pazarından İstinyeye dört kürekli yirmi akçeye, altı kürekli yirmi beş akçeye; Balık pazarından Üsküdara altı kürekli on akçeye, dört kürekli gidip gelme sekiz akçeye idi.

Seyrana gidenler için ayrı fiatlar tesbit edilmişti. Seyran için tutulmuş altı kürekli bir peremenin, peremecilerin yemeği müşteri tarafından temin edildiği takdirde ücreti otuz akçe idi. Eğer peremecilere yemek verilmezse ücret kırk akçe idi. Peremecilere yemek verilmemek şartile dört kürekli bir peremenin ücreti yirmi akçe idi. Bu nizamnameye riayet etmiyen peremeciler, bir daha katiyen peremecilik etmekten menedilirler idi. Bunlardan maada, her iskelede ne kadar pereme vardır, sahipleri kimdir, peremeciler kethudası tarafından defter edilmişti. Müşteri almak için nöbet usulüne riayet etmek peremeciler için mecburî idi.

Yakın zamanlara gelinceye kadar büyüklerin ve Devlet adamlarının Boğaziçinde oturmaları bir nevi teşrifata tabi idi; ve Hükümdarın, yüksek memurların, Türkiyeye tâbi Eflak ve Buğdan Prenslerinin, muhtelif akalliyet kitleleri patriklerinin ve patrikhanelere mensup memurların binecekleri kayıkların şekli ve kaç çifte olacakları hep tesbit edilmişti. Hattâ, yazın Boğaza göç etmek isteyen büyükler ve Devlet adamları hakkında, göç etmeleri için "irade„ çıkar, muayyen mevsimde herkes yalılarına taşınır ve mevsimin sonunda, yine bir irade ile İstanbuldaki evlerine, konaklarına dönerlerdi. Kayıkların ücreti fevkalâde pahalı olduğundan küçük memurlar, esnaf, fakir halk, Boğazın güzel havasından istifade edemezlerdi. Daimî surette, Boğazda oturanlar ise, yukarıda söylediğim balıkçılar kayıkçılar ve bahçıvanlar idi.

İşte, Abdülmecidin ilk zamanlarında, İstanbul halkının, Boğazın güzelliğinden mahrum kaldığını gören ve bundan kendileri için bir istifade menbaı çıkarmayı düşünen birkaç ecnebi, Boğazın iki yakasındaki köylere vapur işletmeğe karar vermişler ve bu maksatla iki vapur tedarik ederek ilk defa olmak üzere Boğaziçi ile İstanbul arasında ucuz ve daha sür'atli bir seyrüsefer vasıtası vücuda getirmişlerdi. Hükûmet, tarihimizce isimleri meçhul kalmış olan bu ecnebilerin teşebbüsünü iyi bir nazarla görmemiş, fakat halkın Boğaziçinden istifade etmesini de düşünerek tersane vapurlarından bir tanesini Boğaziçi seferlerine tahsis etmişti. Takvimi vakayiin 445 numaralı ve 26 cemaziyelahir 1267 hicrî tarihli nüshasında bu vapurun ne suretle hareket edeceğine dair bir ilân vardır. Bu ilâna nazaran, vapur, o senenin nisanından itibaren her gün akşam alaturka saat on birde köprünün ihtisap iskelesinden hareket ederek aldığı yolcuları Boğazın iki yakasındaki köylere çıkaracak ve o geceyi İstinyede geçirdikten sonra sabahleyin alaturka saat dört sularında İstinyeden kalkarak yine iskelelere uğrıya uğrıya İstanbula gelecekti.

Tersane vapurunun ücret tarifesi de şayanı dikkat idi. Ücretler birincisi Kandilli ve Kayalar, ikincisi Boyacıköy, İstinye ve Kanlıca iskeleleri olmak üzere iki mıntaka üzerine tesbit olunmuştu. Bir sefer ücreti birinci mıntaka için adam başına yüz para, ikinci mıntaka için üç kuruş idi. Ayrıca, Babıâlide Beylik odasında bir de aylık abone defteri açılmıştı. Bu deftere ismini yazdırtarak bedelini de peşin vermek suretile bir aylık abone ücreti birinci mıntaka için 130 ikinci mıntaka için 160 kuruş idi. Yanında bir veya birkaç uşak taşımak istiyen efendiler, uşakları için birinci mıntakaya 120, ikinci mıntakaya 140 kuruş verecekti.

Boğaziçinde tersane vapurunun karın karına yanaşabileceği iskeleler mevcut olmadığından vapurlar uğrıyacağı Boğaziçi köylerinin açığında dururlar ve yolcular sahile kayıklarla çıkarlardı. Bununla beraber tersane vapuru gidip gelmeğe başlar başlamaz, Boğaziçi birdenbire canlanıvermişti. Bu keyfiyet iki kişinin nazarı dikkatını celbetti; birisi Sadaret müsteşarı Fuat efendi idi ki bilâhara Sadrazam olan Fuat paşadır, diğeri Cevdet efendi idi ki bu zat ta bilâhara Adliye nezaretine kadar yükselen müverrih Cevdet Paşadır. Fuat efendi ile Cevdet efendi, Boğaza muntazam vapur seferleri yapabilecek bir şirket kurmayı düşündüler. Bu hususta bir lâyıha hazırladılar ve hattâ şirketin adını bile koydular. Bu hayırlı teşebbüse "Şirketi Hayriye„ dediler. Fuat efendi ile Cevdet efendi bu lâyıhayı Bursada iken hazırlamışlardı. Hattâ sabık Müzeler müdürü Halil bey efendiden naklen bir fıkra da anlatırlar:

Fuat ve Cevdet efendilere şirket fikri, Bursada kaplıcanın havuzunda yıkanırken gelmiş ve hemen hamamın soğukluğuna çıkarak ilk nizamnamenin esasını kaleme almışlar. O zamanlar, bu mühim teşebbüsün bir hamam içinde düşünülerek nizamnamesinin de hamam soğukluğunda kaleme alınması birçok dedikoduya ve türlü türlü tenkitlere sebep olmuş.

Ben bu güzel sahneye şunu ilâve edeyim, Arşimet, cihana yeni bir sima veren Mayiat kanununu yine bir hamamda keşfetmişti.

Bundan sonrası için Tarihi Lûtfiden şu satırları okumamız kifayet eder: "1267 senesi dahi hulûl etti. Bu senenin icraatı nafiasından biri, devletçe itina olunup, Derseadette Boğaziçi sahillerine işlemek üzere "Şirketi Hayriye„ namile teşkili tasavvur olunan vapur kumpanyasının tesisidir. Bu kumpanyanın yapılan lâyıhai nizamiyesi mucibince icrayi icabına teşebbüs olundu; Şöyle ki: Her sınıf tebeai devleti aliyyenin işbu kumpanyadan hisse almalarına müsaade olunarak beher hissesi üç bin kuruş olmak üzere ve evveli-emirde bin beşyüz ve muahharen beş yüz daha lâvesile mecmuu iki bin hisseden ibaret olmak üzere mezkûr kumpanya teşkil olundu.

18 Numaralı "Asayiş„ vapuru (1281)

İstanbul manzaralarından: Köprü açıklarında

"Olvakıt bu misillu menafi ve fevaidi umûmiye ve hususiyenin takdiri yolunda malûmat ve tecrübeler mefkut olduğundan şirketi mezkûrenin müessisi bulunan Sadrı vakıt Mustafa Reşit Paşa her sınıf mûteberanı teşrifat ve tergibatı lâzime ile hisse almağa sevk eylemiştir„. Bu hisseler, bazıları tarafından büyük bir istekle, bazıları tarafından da Sadrazamın korkusundan, kerhen alınmıştır; fakat, az zaman içinde şirket fevkalâde ragbet görmüş, Boğaziçi derhal evlerle dolmuş, şirketin hisse senetleri daha 1309 da bedelinin beş misline çıkmıştı. İlk hisseleri alan zevat şunlardır: Abdülmecit 100, Valde Sultan 50 hisse; Sadrazam Reşit Paşa, Serasker Mehmet Ail Paşa, Tophane müşürü Fethi Paşa, Girit valisi Mustafa Paşa, Mısırlı Kâmil Paşanın kızı Zeynep hanım, sarraf Mığırdıç ile İsak, Mısır sarrafı Keğork, Abraham, Mise Yani 25 şer hisse; Ağa Hüseyin Paşazade Ali Şevket bey, Banker ihtiyar Kamanto 15 şer hisse; Şeyhülislâm Arif efendi, Kaptanıderya Rifat Paşa, Rıza Paşa, Bursa valisi Sârım Paşa, Aydin valisi Halil Paşa, Silistre valisi Sait Paşa, Zarıf Paşa, Bağdat valisi Vecihi Paşa, Tahsin bey, imam İzzet efendi, Fuat efendi, Muhtar bey, Behçet efendi, Ligoft bey, Barutçubaşı Boğos, sarraf Hoce Maksut, sarraf Cank, Tıngır oğlu Ohanes, Mısırlı oğlu Bedros, Pişmiş oğlu Nişat 10 ar hisse alıp diğer vükelâ ve memurlar muhtelif miktarda hisseler almışlardı.

Şirketin imtiyazını almak üzere sadrazam Reşit Paşa tarafından Abdülmecide verilen esbabı mucibe layihasında Boğaziçi ile Adalara işlemekte olan tersane vapurlarının kâfi gelmediği, sabah ve akşam yalnız bir vakitte vapur bulunabildiği, bir çok kimselerin gene kayıklarla gidip gelmek mecburiyetinde kaldığını zikrediyor ve muntazam bir seyrü sefer temini için bir vapur kumpanyasının teşkili lüzumundan bahs ediliyordu. Gene aynı lâyihada, böyle bir kumpanyanın vücudu ile güzel sahillerinden mühim bir kısmı pek tenha ve ıssız bulunan Boğaziçinin rağbet bularak az zamanda kalabalık bir halk tarafından iskân edilmek suretile şenleneceği de arzolunuyor; eğer ka-

[Devamı 48 inci sahifede]

TEVARİKLER

Asyanın Tibet çölünden Afrikanın büyük çölüne

Afrikanın büyük çölünü (Sahrayi kebir) i geçen ilk Türk, Sami Bey, "MUHİT„ e *Tevarik* denilen ve Asyadan çok eski bir zamanda Mısır yolile geçtiklerine kuvvetli deliller olan kabîleler hakkındaki etüdünün ilk kısmını lûtfetmiştir. Bu son derece alâka uyandırıcı yazıları MUHİT okuyucularının büyük bir zevk ve hazla okuyacaklarına şüphemiz yoktur.

Böyle bir etüt lisanımızda hiç yoktur. Başka milletlerin seyahat ve coğrafya edebiyatları arasında da bu derece doğru ve nafiz tetebbü ile yazılmış eserler azdır.

Sami Bey menfası olan Fransada yedi sene Tevariklerle dost olarak ihtilât etmiş, bütün hayatlarını, ahlâk vc âdelterini tetebbü edebilmiştir. Kendisini Tevariklerden bir reis kaçırmıştı.

TEVARİKLER

Şimalî Afrika'da, büyük çölün kıyılarına doğru gidilirse, orada iri vücutlu, kahraman tavırlı, güzel endamlı, beyaz tenli ve yüksek sesli insanlar görülür. Etrafındaki kavimler, bunlardan umacı gibi korkarlar. İşte bunlar Tevariklerdir. Tevarik, Tarkinin cemidir. Bu isim kendilerine Araplar tarafından verilmiştir. Sebebi de şimalî Afrikayı istilâ eden Arapların ilk önce tesadüf ettikleri (Tarka) kabîlesinin isminden dolayıdır. Gitgide bu isim bütün Tevariklere ad olmuştu.

Halbuki Tarkiler kendilerine (İmohag), dillerine(Tamahag) ve yazılarına (Tifinag) derler. Bunlar büyük çölün içerilerine, şimal garp ve cenup cihetlerine yayılmış bir çok kabîlelerdir.

Her kabîlenin ayrı ayrı adı vardır.

İlk defa büyük çölü (Sahrayı - kebir)i geçen Türk: Sami Bey

Tarkiler, dört sınıftır:

1— Asiller, 2— Reaya, 3— Murabıtlar, 4— Esirler.

ASİLLER

Bunlara kendi dillerince (İmogar - hür adam) denir. Cem'ine (İmmegaren) derler.

Asiller (Ahrar) ellerinde hakimiyeti tutan kabîlelerdir. Böyle imtiyazlı olmalarının sebebi, kanlarının saf olmasındandır. Bunlar, küfüv olmıyanlar ile evlenmezler, Küfüv ise zenginlik değil; saf kandır.

Asiller, kendilerine tabî olanları başkalarının taarruz ve tecavüzlerine karşı daima müdafaa etmiş, kanlarını akıtmış, cesaret ve yiğitlikle şöhret almış insanlardır. Bunlar, iş işlemez, işletirler. (Bu iş meselesi ayrıca yazılacaktır.)

REAYA

Bunlara (İmgat) denir. Bunlar sürü ve köle sahibidirler. Ziraat ve ticaretle meşgul olurlar. Bunlar da bir çok kabîlelere ayrılmıştır. Bu kabîlelerden bir kaç tanesi, asillerden bir kabîleye mensuptur.

Bunlar; tabî oldukları ahrar kabîlesinin reisine vergi verirler. Buna mukabil de mensup oldukları ahrar kabîlesi kendilerini her türlü taarruz ve tecavüzden muhafaza ve müdafaa eder, aralarındaki davaları görür. Reaya için müracaat yeri, tâbi oldukları ahrar kabîlesinin reisidir.

MURABITLAR

Bunlar, ahrar ile reaya erasında bir bölüktür. Çok eski bir zamandan beri, (Kel-es-souf) ve (Tinilküm) kabîleleri bütün Tevarikler için murabıt yetiştirmek imtiyazını muhafaza etmektedir. Bu murabıtlar, çok mutedil, çok mütevazı ve çok nazik insanlardır. Ahrar gibi sert ve çetin değildirler. Bizim kalem efendisi dediğimiz tiplere benzerler. Bunlara Cezayir ve Fizan'da Fakîh ismi verilmektedir. Murabıt deyince, bunları, bizim din hocaları gibi telâkki etmemelidir. Bunlar, din kitaplarının karanlık sahifelerinden ziyade tarih, edebiyat ve şiir ile uğraşırlar. Hatip yetiştirirler. Kendi dillerinden başka, komşuları bulunan kavimlerin de dillerini bilirler. Alış verişte tercümanlık ederler.

Murabıtlar, millî birliği muhafaza ve idamede en

büyük rol oynayan Liderler gibidir. Vazifeleri, cinden ziyade bütün Tarkilere ve bilhassa ahrara millî hisleri telkin etmektir. Hatta bu yorulmak bilmiyen azimleri sayesinde, değil Tarkilere, Melezlere bile Tarkilik his ve heyecanını vermişler ve bunları da Tarkileştirmişlerdir. Tevariklerin şehnameleri denecek şiirlerini ağızdan ağıza Tarkilere yaymış ve ezberletmişlerdir. Bunlar, bilhassa kızlara ve kadınlara Tevarik kahramanlarını, muharebelerini tasvir eden şiirleri öğretirler ve bunları rubap ile çaldırırlar ve

Tevarik tipi

yüksek ses ve makamla okuturlar. Rubap ile güzel bir Tarki kızı böyle bir şiir okurken adeta dinleyenler coşar. İşte Tevariklerdeki millî kıskançlık ve istiklâl hissi bu şiirlerin terbiyesi neticesidir. Diyebilirim ki, binlerce seneden beri Tevariklere kanlarını, renklerini, dillerini ve benliklerini muhafaza ettiren bu telkinlerdir. Bir çok kavimlerin, milletlerin tecavüz ve istilâlarına karşı komaları ve daima kendilerini korumaları bu murabıtlar sayesindedir. Esir olmaktan ise hür yaşamak için çölün kızgın kumlarına girmeleri ve burada mevcudiyetlerini idame ettirmeleri hep bu telkinlerin en canlı bir tesiridir.

Murabıtlar muhite göre münevver bir tabakadır. Siyasî, idarî, içtimaî ve iktisadî işlerde en büyük rol oynayan bunlardır. Bunların yalnız cıvar memleketlerde değil, Tevariklerle alâkaları olan Tunus, Cezayir, Mısır ve Fransada mümessilleri vardır. Vaktile İstanbulda da adamları vardı. Bunlar her bulundukları yerde, o mahallin kıyafetine girerler, dillerini öğrenirler, ticaretle meşgul olurlar.

Mühim vak'aları Ahrar reisine yazarlar. Her asil kabîlenin reisi, aldığı bir havadisi derhal bütün efradına ve aynı zamanda yakınındaki Ahrar kabîlelerinin reislerine bildirir. Böylece bütün Tarkiler her havadisi öğrenirler. Murabıt aynı zamanda Tarkilerin ihracat eşyaları olan hayvan, deri, yün, zamk, yağ ve peynir gibi ticaret eşyasının da bulundukları mahallerdeki fiatlarını yazıp bildirirler.

Bulundukları mahallerde hem komisyoncu hem de ticaret mümessili rolünü oynarlar. Bir de Tevariklere tecavüz vaki olacak olursa bu tecavüz edeceklerin hangi yollardan gideceklerini öğrenirler ve derhal bildirirler. Tevarik kadın ve kızları umumiyetle Tifinah yazısını bilirler, okur ve yazarlar. Tek telli Rubap çalarlar. Bunları murabıtlar öğretir. Tevarikler kendi yazılarına Tifinah derler.

ESİRLER

Bunlara (Bellas) denilir. Bunlar alınır, satılır. Hatta hayvan sürüleri ile birlikte satıldıkları vakidir. Fakat; bu alış verişler kendi aralarındadır. Bu esirlerin asılları siyahidir. Bunlar Tevarikler içinde birçok nesiller geçirmişler ve siyahiliklerini bile kaybederek esmerleşmişler ve Tarkileşmişlerdir. Tarkiler bunlara çok iyi muamele ederler. Kendilerine karşı çok rahim ve şefik davranırlar. Bunlar; efendilerinin aile efradı gibi aynı muameleyi görürler. Tarkiler, Araplar gibi köle ve cariyelere asla eziyet etmezler. Hatta köleler efendilerinden daha iyi giyinirler ve bu, tarkiler için adeta bir şereftir ve asalet icabıdır. Bunların çocukları da, efendilerinin koyunlarının yavruları gibi, efendilerinin malıdır. Nadir olarak - pek büyük ihtiyaçlar karşısında - satılır veya mübadele edilirler. Mubadele satılmaktan ziyadedir. Bir cariye ancak güzel bir hecin ve at ile değiştirilebilir. Halbuki civarlarındaki kavimler arasında bir köle veya bir cariye bir deve fiatından bile daha ucuzdur. Tarkiler için hecin ve kadın birbirinden ayırt edilmiyen iki *mabuttur.*

Esirler de asil Tevarikler gibi şecerelidir. Müstefrişelerden Melez bir nesil vücuda gelmiştir. Bunlar, adaleli, çevik ve çok yakışıklıdırlar. Hele kadın ve kızları hiç bir yerde görülemiyecek kadar dilber, güzel ve cazibelidir. Bütün seyyahlar bunlara meftun olmuş ve güzelliklerini yazmışlardır.

İşte bu esirler, Tevariklerin maddî işlerini görürler. Sürülere bakarlar, Ailenin vekilharçlığını yaparlar. Develeri kiralarlar, koyunları satarlar, peynir yaparlar. Kuyuları kazarlar. Hasılı mensup oldukları ailenin bütün işlerini bunlar görürler ve o ailenin zarurî ihtiyaçlarını temin ederler. Bu melezlerden bir sınıf daha türemiştir: Sanatkârlar. Bunlara da (Grassas) denilir.

Bu sanatkârlık babadan oğula intikal eder. Demirci, kuyumcu, debbağ, barıtçı, Rahleci (hecin eğeri), boyacı, saraç, bıçakçı, silâhçı.... gibi. Bunların kızları da san'atkârdır. Hasır, kilim, halı, örtü

örerler. Müşatalık (kadın başı tuvaleti) ve ebelik yaparlar.

Bu suretle bunlar da ayrı ayrı sınıf ve kabîleler vücuda getirmişlerdir.

SİYASÎ VE İDARÎ TEŞKİLÂT

Tevarikler, eski zamanlardaki Derebeylik (Feodalité) usulünde idare olunurlar. Bu idareler asla keyfî ve zalimane değildir. Adeta demokratiktir.

Her kabîlenin bir reisi vardır. Bu reislere Şimal Tarkileri (Amgar), Cenup Tarkileri (Amarar) derler. Reis, kabîlesi efradının umumî işlerini kendi kendisine hall ve fasl edemez. Kabîlesinin ileri gelenlerini toplar, bir meclis yapar. Bu hususî meclise (Mirad) denir. O kabîle reisi, bu meclisin de tabiî reisidir. Bu kaide bütün ahrar kabîlelerinde caridir.

Harp ilânı, gazve tertibi, kıtlık ve büyük felâketler gibi bütün kabîleleri alâkadar eden işler için bir umumî reis vardır. Bu reise (Amenokal) denilir ki sultan veya başbuğ manasına gelir. Serdarın intihabı; bütün ahrar ve reaya kabîleleri reislerinin iştirakile yapılır. Ötedenberi cari olan bir teamüle göre reisi - umumî şimalde (Eymenen), cenupta meşhur *Al-at* sülâlesine mensup (Kel-Komret) kabîlelerinden intihap olunur.

Umumî reislik irsî değildir. Ana batnı hakimdir. İntihap edilecek reisin anasının mutlak necip bir familyadan olması şarttır. Umumî reislerin istifa hakları olduğu gibi (umumî meclis - kurultay) tarafından da ıskat edilebilirler.

Umumî reisin kumandanlık alâmeti davuldur. Umumî reis kadın da olabilir. Tarkilerde şöhret almış kadın umumî reisler de vardır. Kadın intihap edilirse niyabeti ya oğluna yahut kardeşine bırakır. Kocasına bırakmaz.

Reisi - umumî, bu ünvanı kendi hususi işlerinde kullanamaz. Ancak yabancılara yazdığı mektuplarda ve bunlar ile temaslarında kullanır. Kendi kabîlesi içinde, diğer kabîle reisleri gibidir. Başka bir imtiyazı yoktur. Tarkiler yabancı birisine umumî reisi anlatmak için falan kabîlenin reisi, umumî reistir ve davulu da vardır, derler. Bunun manası o kabîlenin reisi umum Tevariklerin baş kumandanı demektir.

TEVARİKLERDE AİLE HAYATI

Tarkiler bir kadın alırlar. Boşama hakkı vardır. Bu da ancak kadının başka bir erkek ile teması halinde vukua gelir. Çocuk kadına tabidir. Batın çocuğu tutar.

Kendileri böyle söylerler: (Baba meçhul olabilir, fakat; ana asla). Babasının çocuğa hakikî hiç bir alâkası olamaz. O yalnız besler ve büyütür. Talim ve terbiyesine dikkat eder, o kadar. Oğlunun mirasını yemez. Çocuğa en yakın teyzesi ve sonra dayısıdır. Anası asîl olan bir çocuğun babası köle olsa o çocuk asildir. Anası halayık olan bir çocuğun babası asil de olsa o çocuk esirdir.

Asillerde kızlığa çok ehemmiyet verilir. Bir kızı istiyecek erkek o kabîledeki murabıta mektupla müracaat eder. Murabıt kızın anasından evvel mektubu kıza gösterir. Kız ile erkek birbirini görür, konuşur, anlaşır ve kız murabıta muvafakatini bildirir. O zaman murabıt kızın anasına işi açar ve muvafakatini temine çalışır. Zaten murabıt ve kız muvafakat ettikten sonra mesele de pek kalmaz.

Yalnız anasına sormak bir merasimden ibarettir. Erkeğin kıza yazdığı mektup anasının elinde hıfzedilir.

Asil bir Tevarik kadını

Gelin kız ise kadınlar tarafından kocasının çadır veya kulübesine kucakta götürülür. Bu çadır, çölde ve kabîleden uzak ve sapa bir yerde kurulur. Gelin gideıken kadınlar türkü söyler, Tarkiler hecin koşturur ve silâh atarlar.

Ahrarın kızlarına cihaz olarak en az beş deve verilir. Diğerlerinde ise yedi devedir. Güvey geline

sandal, fıta, gömlek, kumaş, zeytinyağı, zebet denilen koku ve havayiç denilen öd ağacı, sakız, gül kurusu gibi şeyler yollar.

Kız ise güveye kazan, tencere, yastık, halı, testi, tulum ve meşinden işlemeli bir çadır götürür.

Gelin, gittiğinin ertesi günü ailesi tarafından ziyafet tertip edilir ve erkek tarafı davet olunur. Deve ve koyun kesilir. Kesilen deve ve koyunların birer butları kesilmeksizin pişirilir. Eğer kız bakir ise bu butları yemeyip öylece erkek evine yollarlar. Bakir değil ise hem etleri ve hem de butun etlerini yerler ve kemikleri kırıp kızın ailesine yollarlar.

EVLENME TARZLARI

Tevarikler tarafından arasında iki yüz adım mesafeli sun'î tepecikler yapılır ve tepeciklerin yanında da büyük bir koyun ağırlığında birer taş bulunur.

Evlenme için delikanlı behemhal imtihan vermeğe mecburdur. Bu da şöyle yapılır: Kabîlesinin ileri gelenlerinden birkaç zat toplanır. Kız ve kadınlarla

Bir Tevarik kadını, kocasının kamçısının sapını süslüyor

diğer erkekler de tepeciklerin yanlarına gelirler. (Şibirma) denilen bir taşı delikanlı elleriyle kaldırır, başına amut olarak iki eliyle tutar, karşısındaki tepeye çıkar ve oradan iner, mukabil tepeye yürür ve çıkar. Bu ameliye üç defa yapılır. Ellerini kıvırmaz ve aynı sür'atle taşı taşımağa muvaffak olursa bu delikanlı evlenmek hakkını haiz olur. Herkes gencin anasını tebrik eder. Anası gelmez, çadırında kalır. Müjdeyi getirene eliyle işlediği bir meşin torba yahut başka bir şey hediye eder.

Kızda evlenmek hakkı ise, bu taşı, sacayak gibi yere konmuş üç taşın üzerine üç defa koyup indirmekten ibarettir. Bunun manası şudur:

Kız kazanı ateşe koyup indirebilecek.

İşte bu sayededir ki Tevarikler boylarını, kuvvetlerini ve ırkını muhafaza etmekte ve gürbüz çocuklar meydana getirmektedirler.

Ahrarda erkek çocuk on altı on yedi yaşına girdiği vakît ailenin en yaşlı kölesi çocuğu bir hecine bindirerek yol uğrağı olmıyan ve ancak kendilerince malûm olan sapa bir yerdeki bir kuyu başına götürür. Bu kuyu bazan bulundukları mahalden yirmi otuz gün uzak dahi olabilir.

Çocuğu kuyu başında bırakır, döner ve çocuğa şu eşyaları teslim eder:

Bir örtü, bir tulum hurma, barıt ve kapsülle bir çifte, ok ve yay, biraz tuz, bir kargı, bir bıçak, bir çakmak ve bir de ip ile deriden su kovası.

Çocuk yalnız başına kalır... Haftalarca tabiat ile mücadele eder. Yabani öküz, ceylân; tavşan, yabani koyun... avlamağa başlar. Her vurduğu avı yüzer, tuzlar, güneşe bırakır. Derileri de ayrıca kurutur. Hurma bitince tabiatiyle bu av etleri ile karnını doyurur.

Köle ayrılırken kendisine şöyle söyler:

"Seni göreyim, erkekliğini göster. Kuyu başında yatma. Kuyuyu gaip etmiyecek bir yere sokul. Orasını kendine mesken yap. Ne kadar çok av vurur isen şan ve şerefin o kadar artar. Seni göreyim. *Annene* layık bir çocuk olduğunu göster.„

Bir gün köle, kabîlelerinden bir kaç adam ve deve ile çıkagelir. Deri ve etleri develere yükleterek kabîlelerine giderler. Kabîle efradı çocuğun geldiğini görünce istikbal ne koşarlar, şenlik yaparlar.

Çocuğun getirdiği av ne kadar çok ise hakkında o kadar methiye söylenir.

Murabıtlar şiirler yazarlar, kendisini her yerde alkışlarlar.

Çocuk getirdiği etleri ailesi efradına dağıtır. Derileri ise kız kardeşine hediye eder. Şayet kız kardeşi yok ise teyzesinin kızına hediye eder. Kız bu derileri yumuşatır, dabaklar, boyar, üzerlerine nakış işler ve birbirine dikerek çeyiz çadırı olarak hazırlar.

Bu imtihandan sonra çocuk gazvelere iştirâk eder.

Tevariklerin ilk öğrettikleri sözler şunlardır:

Tevarikleri beslemek için diğer kavimler yaratılmıştır, Bu sebepten her hangi bir Tarki tereddüt etmeksizin başkalarının yanına sokulur ve onlarla birlikte yemek yer ve bunu bir hak bilir. Bu terbiyeyi alan Tevarikler, diğer insanları çok zayıf ve çok küçük görür. Bu yüzden çok cesurdurlar. Diğer kavimlere insan nazariyle bakmazlar. Bunlar, Tevariklerin nazarında köleden farklı değildir. Fizanda menfi iken Tekakam isminde bir Tevarik sergerdesi dostum vardı.

Jandarma kumandanı, Reyhan ağa isminde bir siyahî yüzbaşı idi. Tekakam ile görüşmemekliğimi söyler ve ben de bana değil, kendisine söylemesini tekrar ederdim. Bir gün Tekakam ile otururken jandarma çavuşu geldi, yüzbaşının ihtarını söyledi. Tekakam gayet tabiî olarak şu cevabı verdi:

"Git, o köleye söyle. Ben Tarkiyim. Kimsenin emri altında değilim. Kafasını şehirde mi alayım, yoksa çölde mi?„

***

GAZVE

Tevarikler için gazve bir düğündür. Bu, kendileri için hem bir servet membaı ve hem de spordur. Bütün türküleri gazve üzerinedir. Aşk ile gazve hep bir türkü içinde söylenir. Tevarikler için gazvede ölmek en büyük bir şereftir. Yatağında ölen Tark âdeta suçlu bir insan gibidir.

Gazvede ölenlere ağlamazlar.. Aileleri şenlik yapar, şairler bunlar hakkında şiir yazarlar.

Tevarikler tarihin kaydetmediği çok eski bir zamanda büyük çölü aşarak cenuba akınlar yapmışlar ve oradan daima şimaldeki müstevlilere, Kartajalılara, Yunanlılara, Romalılara, Araplara ve Türklere siyahî köle ve halayık taşımışlar ve bunları kendilerinden ayrılıp ta şimalde yerleşen (şehirli olan) Berberler vasıtasiyle satmışlardır. Bu halleri tıpkı Türkistandaki Türklere benziyor. Daha yarım asır evvelîne kadar Türkmenler Horasan civarındaki Acem köylerini basar, köle ve halayık diye dişi ve erkekler toplar, Buhara pazarında sattırırlardı.

Hâlâ Horasanda Farslar bu Türklerin baskınlarını korka korka söylemektedirler.

***

Tevarikler'de hırsızlık ayıptır, büyük bir cürümdür. Bu sebepten çölde develerin ölmesinden veya zayıf düşmesinden dolayı terkedilen tüccar eşyasının denklerine el bile sürmezler. Bilâkis birbirine, nezaret ve dikkat etmeleri için tenbih ederler. Çünkü Tibuların (Tibesti kıt'asında sakin ehali) gelip çalmasından korkarlar. Kendi çöllerinde emanet olarak bırakılmış eşyayı bir yabancı gelip çalsın; bu, kendileri için büyük bir şerefsizlik ve kabahat telâkki edilir.

Tevariklerde sürülerle deve vardır. Bunları başı boş olarak otlu vadilere, dağlara bırakırlar. Eğer ot çok ise develer çok beslenir ve hörgüçleri büyür.

İşte Tevarikler bu besli develeri tutarlar, keskin bir bıçakla hörgücü açıp içindeki iç yağını çıkarırlar, deriyi dikip bırakırlar. Hayvan bir şey olmaz. Gelecek sene yağmur olursa aynı ameliyat tekrar edilir.. Böylelikle senelerce develer kesilmez. Hörgüçleri açılarak iç yağları çıkarılır.

Tarki çölde aç kalırsa karınca izi arar. Bulur ise izi takip eder, karıncaların yuvasını bulur. Bura-i sını kazar, karıncaların biriktirdikleri zahireyi alıp yer. Bu yuvalardan bir kile erzak çıkardıklarını söyleyenlere rasgeldim. O havalide bir kilo sekiz okkadır.

Tarki için hecin en kıymetli mahlûktur. Bunlar süt gibi beyaz ve son derece terbiyeli ve kuzu gibi sokulgandır. At ve hecin terbiyesi Tevariklerde son derece tekemmül etmiştir.

Bir hecin asla bağırmaz. Bir şehre veya çadırlara doğru giderken o kadar yavaş basar ki, nasıl bir köle efendisini uyandırmaktan korkarak parmak-

Hecine binmiş bir Tevarik

larının ucuna basarsa bunlar da böylece ses çıkarmaksızın yürürler. Sebebi:

Bir yere baskın yaparlarken, hasımların gürültüden haberdar olmamalarını temin içindir.

Tevarikler seyahatte iken endikleri yerde hecinlerini serbest bırakırlar. Hecinler otlamağa dağılırlar, fakat gurup vakti, koşa koşa gelip, her deve sahibinin çadırı önünde dizleri üzerine çöküp yatar. Şayet geceleyin uzaktan birisi geçer ise hecin homurdanır, âdeta sahibini, köpek gibi, haberdar eder. Hecinsuvar bir Tarki asla pusuya düşmez. Çünkü:

Hecin pusuya yakınlamadan köpek gibi koku alır, ön ayaklarını yere diker, yürümez, sahibini kaz eder.

HİLÂLİAHMER HAKKINDA BİR KONFERANS

Ankara radyosunda Hilâliahmer Cemiyeti neşriyat müdürü Fazlı Bey tarafından verilen bir konferansı aynen okuyucularımıza arzediyoruz

Saygılı dinleyicilerim.

Sözlerimi can kulağile dinleyiniz. Bunlar, eski adile söyliyeyim, edebiyata bağlı üzenilmiş, bezenilmiş, kuma, düzme sözler değil, olmuş ve olabilecek şeylerdir.

Size olmuş birkaç şey anlatacağım: Şimşekler, durmadan çakıyor. Gök binlerce patlayan bomba gürültüsünü artta bırakacak kadar kuvvetle gürlüyor, gümlüyor, çatlıyor, patlıyor.

Yıldırımlar birbiri ardınca düşüyor. Yağmur, dolu ha bire yağıyor, kimseye göz açtırmıyor. Yağış; dereleri, çayları, ırmakları yataklarından taşırmış. Kökten yağana, yerden yükselen su, ona ulaşacakmış gibi kabarmakta.

Köyün toprak damları, kurşuna tutulmuş gibi ceviz iriliğinde yağan doludan deliniyor.

Kerpiç duvarlar, ateşte eriyen kar gibi her saniye biçimini kaybederek ufalanıyor, yıkılıyor.

Akan sel rastgeldiğini, insanı, hayvanı, ağacı, taşı, toprağı (hallûhamur) ederek önüne katmış sürüklüyor.

Bir ana varlığının ışığı olan yavrucuğunu bağrına basmış, kudurmuş gibi akan sel içinde çırpınıyor; hayvanlar boğuk, boğuk seslerle suyun akımına kapılmış deprenip gidiyor. Bu görünüş çok sürmedi. Salgın su bunları hep içine aldı, yuttu. Gözden kaybetti.

Hilâliahmer Neşriyat Müdürü Fazlı Bey

Bir saat önce kendi halinde uyuyan, içinde yüzlerce insan barındıran durgun küçük köyün yerinde şimdi uçsuz bucaksız, bulanık bir su, batak bir çamur.

Gök hızını almış, susmuş, yağmur dinmiş, yüksek kovuğa sinmiş köylüler varlıklarını yok eden selin karşısında gözleri yaştan dolmuş, boğazları korkudan kurumuş, mecalsiz elleri böğürlerinde düşünüyor. Saygılı dinliyecilerim.. Bu söylediğim aklınızda mı? Ofta, İzmirde, Ceyhanda ve yurdumuzun daha birçok yerlerinde olmuştu. Gene de olabilir...

Dinleyiniz! Bu da bir başkası:

Çıkan yangın bütün yaz karısile, çoluğile çocuğile ektiği, biçtiği, topladığı, anbarladığı ekinini yakıyor. Mevsim kış. Bir de adam boyu kar.

Herkes şaşırmış, mal, can kaygısına düşmüş, kimi eline bir tutam ot almış, koşuyor. Sanki büyük bir şey kurtarmış gibi bağırıyor, saçını, başını yoluyor.

Çıkan alev rüzgârın esimine kendini kaptırmış, her tarafa kızıl dilini uzatıyor, yalıyor, Yaladığını da cayır, cayır yakıyor. Hayvanlar koyuldukları damdan can korkusile boğuk, boğuk bağırıyor, dumandan boğuluyor, göçen damdan eziliyor, eterafını biteviye saran ateşten yanıyor.

Bir saat evvel kendi halinde uyuyan, içinde yüzlerce canı saklıyan durgun köyün yerinde şimdi yanık, ekşi bir koku ve küllü bir çamur üstünde de öteye beriye koşan, yarı çıplak, yaslı, gözleri yaşlı adamlar. Soğuk, kar bunlara acımıyor.

Saygılı dinliyecilerim. Bu Söylediğim Boyabatta, Tarsusta, ötede, beride olmuştu. Gene de olabilir.

Dinleyiniz, daha bir bşakası:

Koca şehir, zangır, zangır sallanıyor, yer homurdanıyor, duvarlar, camlar paramparça şangırdayarak sokağa dökülüyor. Evler yıkılıyor. Ortalığı yıkıntıların tozu dumanı bürümüş, kimseye göz açtırmıyor. Hasta, sağlam, ihtiyar, genç, molozların arasından, toz, duman içinde koşmağa, kurtulmağa çabalıyor. Lâkin ayaklar altında titreyen, sarsılan toprak hepsinin diz bağlarını çözmüş. Koşarken hepsi yerlere kapanıyor. Kapandıkça enkaz onları örtüyor ve kendilerine mezar oluyor.

Her tarafta bir bağırma, çağırma.

Sokakta oynarken apansız zelzeleye yakalanan çocuk ana diye bağırıyor. Ötede bir kadın zelzelenin, korkunun şiddetinden gözleri büyümüş, çukurlarından fırlamış, saçları arslan yelesi gibi kabarmış, kundakta bıraktığı yavrusunu kurtarmak için düşe kalka koşuyor. Zavallı kadın. Bir an önce bıraktığı evin yerinde şimdi bir yığın molozla karşılaşıyor. Ana şefkatinin kuvveti ona kudretsizliğini, tabiatın bu gadrını say-

dırmıyor. Tırnaklarile molozları eşerek canının parçası yavrusunu arıyor. Beride molozların altından gelen boğuk bir inilti. Ötede: "Allah için olsun bir kere daha bakın belki arada kalmıştır,, diye ihtiyar hastasını kurtarmak için rasgeldiğine yalvaran biri; ileri, geri koşuyor. Çünkü aklını kaybetmiş.

Sarsıntı, homurtu ufak durmalarla yeniden yıkamadığını yıkmağa, örtemediğini örtmeğe çabalıyor. Bir kaç dakika evvel bu güzel, şirin kasabanın yerinde şimdi bir moloz yığını. Havasında onun tozu. Açık yerlerde birikmiş, kendileri yaşlı, gözleri yaşlı insanlar.

Bu söylediğim Torbalıda, Erzincanda, Vanda ve daha bir çok yerlerimizde oldu. Gene de olabilir.

Saygılı dinliyecilerim. Sıkılmayın, dinleyin. Altı aydan beri bir damla yağmur yağmamış.

Toprak kerpiç gibi kurumuş; şahrem şahrem çatlak. Ekin bitmemiş, ağaçlar yemiş vermemiş. Kuyulardaki, çeşmelerdeki sular çekilmiş. Derenin suyu bitmiş. Her şey kurumuş.

İnsanlar yerden bir tutam otla karınlarını doyurmak istiyor. Lâkin bulamıyor. Hayvanlar kuru tahtaları, kuru ağaçları kemiriyor. Açlıktan kırılıyor. Bir çocuk karnım aç diye inliyor. Memedeki bir yavru annesinin göğsünde emecek bir şey bulamadığı için titizlenmiş bağırıyor.

Betler, benizler solmuş. Açlığın, yoksulluğun bu insafsızlığına salgın hastalık ta katışmış, birinin kıramadığını öteki kırıyor.

Saygılı dinleyicilerim, bu kuraklık bir kaç sene evvel Anadolumuzun yüksek yaylasını kaplıyan dokuz vilâyetimizde, geçen sene yeşil Giresonumuzda, bu sene cenup vilâyetlerimizin bazı yerlerinde oldu; gene de olabilir.

Dinleyiniz. Daha başkası da var:

Savaş durmuş. İnsanların yıllardan beri gizliden açıktan yaptıkları, buldukları, sakladıkları, biriktirdikleri, yakıcı, yıkıcı, uçucu, boğucu; öldürücü, kesici şeyleri her çeşit vasıtalarla biribiri üstüne atmış. Mermilerin kızıl, sarı, mavi, kara dumanı her yerde tütüyor; nefes alanı boğuyor, yakıyor, yıkıyor. Toprak, taş, kaya, bina ne varsa hepsi altüst. Bazı yerlerde bostan kuyusu eninde büyük güllelerin açtığı su çıkmış kuyular. Patlatılan lâğımların açtığı hendekler, hava torpillerinin deldiği çukurlar. Her biri insan kanile boyanmış.

Bu, delik, deşik, yanık, yıkık yerin üstünde, altında kiminin ayağı, kiminin başı, kiminin gövdesi kopmuş cesetler. Beride yüzü yanmış, ötede beyni akmış, ileride pıhtılaşmış kanla mülemma simsiyah çehreler; gözleri bebeklerinden fırlamış, kıvrılmış, boğulmuş, kesilmiş, delinmiş, parçalanmış insanlar ve hayvanlar

Etrafa bakıldığı vakit gözünüze toprak altından fırlamış ya bir kafa, ya bir kol, ya bir bacak, top, tank, tayyare enkazı, hayvan leşleri çarpıyor.

Sarkan kanlı bacağını iki elile tutmuş sendeliyen birisi, başından akan kanı çantasından çıkardığı sargı bezile sarmağa uğraşaa bir diğeri. Daha ötede göğsünden kanlar akmasına rağmen mangasındaki arkadaşını, hemşehrisini arayan yaralı. Binlerce yaralı. Gündüzkü ölüm saçan gümbürtülerin sağırlaştırdığı kulaklara şimdi acı ve derin iniltiler geliyor. Yaralılar toplanıyor, meydanda kalmış ölüler gömülüyor.

Saygılı dinleyicilerim. Dün yurt için senin rahatın ve hakkın için savaş meydanında ölen, yaralanan baban, kardeşin, oğlun, hısımın, akraban idi.

Cemiyeti Akvama, silâhları bırakma konferanslarına, misaklara rağmen bu savaş yarın da olabilir. Bitmedi. Bunu da dinleyiniz:

Cehennem gibi bir yer. Etrafta gözü oyalıyacak ne bir ağaç ne bir damla su.

Güneş bütün şiddetile yakıyor, beyinleri kaynatıyor. Tel örgülerle sınırlanmış büyükçe bir yerin ortasında saçtan kurulmuş basık bir baraka.

Örgülerin dışında bir takım süngülü adamlar. Onlar her saat değişiyor. Yerine yorgunluğunu almışları geliyor. Bunlar her saniye esaretin acılarını inliyen bir yığın yurttaşın esirliklerini her an başlarına kakmak istiyormuş gibi geziyor. Gemi arslanı gibi böbürleniyorlar. İçerde esaretin ağırlığı altında ezilenler, binlerce kilometre uzakta ateş içinde bıraktığı yurdunu, kundakta bıraktığı yavrusunu, evinde bıraktığı karısını yadırgıyor, düşünüyor. Yurdundan ve onu düşündürenlerden aylardan beri bir şey duymamış. Bu cehennemden ne vakit kurtulacağını bilmiyor.

Başka bir yer. Orada da uçsuz, bucaksız bir ova: her taraf bembeyaz. Sıfır altı kırk, kırk beş derece soğuk. Her yer, her şey donmuş. Esen rüzgâr yalnız üşütmeyor, dondurmayor, kavuruyor da.. Burada da bir baraka. Ama her tarafı delik, deşik. Bazı yerleri gazete kâğıdiyle; odunla tıkanmasına rağmen rüzgâr, soğuk içeriye giriyor.

Bu barakanın kuytu yerinde on beş yirmi kişi birbirine sokulmuş. Tirtir titriyor. Soğuğa, rüzgâra göğüslerinden çıkan hafif nefeslerle, hoh demeklerle karşı koymağa uğraşıyor.

Bunlar da deminkiler gibi esir, Bunlar da deminkiler gibi düşünüyor. Aylar olmuş, yurdundan, yurdunda bıraktığı varlıklarından bir haber almamış. Melankoli bütün şiddetile hepsini kıvrandırıyor. Söyliyeceklerim geçmişte çok oldu. Gelecekte de olabilir.

Saygılı dinleyicilerim. Deminden beri saydığım selin, zelzelenin, yangının, kuraklığın, savaşın, esaretin velhasıl bütün bu felâketlerin acısını dindirmek ihtiyacını duyuyorsun değilmi? Bu kadar acı bir felâketi dindirmek için ne yapayım diye düşünürsün değil mi? Tabiî bir kişinin tek kuvveti bir şey yapamaz. Lâkin birçok kişilerin beraber kuvveti bu acıları dindirebilir. İşte bu düşüncedir ki Hilâliahmeri doğurmuştur. Deminden beri saydığım bütün bu felâketlere

uğramışa sığınacak çadır yollayan, hastası için ilâç gönderen, çıplaklığını gideren, örtüneceklerini yorganlıyan, açını doyuran, savaş meydanında yurt için döğüşen, babanın, oğlunun, kardeşinin, kocanın çantasına pansman paketi koyan, menzilin ileri ve geri hastahanelerinde yaralanmışları tekrar sana kavuşturmak için tımarlıyan, didinen, koşan, hizmet eden, esir olmuş babandan, kocandan, oğlundan, kardeşinden, hısım akrabandan sana haber getiren yahut senin haberini ona ulaştıran, esarette kalmışını arıyan, bulan, getirten, o acı günlerinde seni sevindiren Hilâliahmerdir. Bu cemiyet bunları yapmıştır ve yapacaktır.

Hilâlahmerin Ankaradaki merkez binası

İnan, Türk Cümhuriyetinin bütün evlâdı bu cemiyetin ya doğrudan doğruya veya dolayısile bir iyiliğini ya görmüş, ya işitmiştir.

Benim az bilgim, cansız sesim onun büyüklüğünü size anlatamaz. Hilâliahmerin her felâketten sonra yaptıklarını her vakit görüyor, işitiyor, gazetelerde okuyorsunuz. Bunun dışında yaptıklarını da size söyliyeyim:

Her sene binlerce aziz vücudu aramızdan ayırıp mezarara gömen veremle mücadele için çalışan cemiyeti Hilâliahmer himayesine aldı. Ona varlığından binlerce lira verdi, ilâç verdi, eşya verdi, sanatoryum açtırdı. Hilâliahmer birçok gıdasız aç mektep çocuklarını sıcak ve besleyici yemeklerle doyurdu. Onları kansızlıktan, hastalıktan korudu.

Hilâliahmer, kanserle mücadele için çalışan, uğraşan alimimize, araştırmasını kolaylaştırmak için hizmet etti.

Hilâliahmer, birçok hastalıkları iyi eden veya önleyen Karahisar maden suyunun şifasını, hassasını çoğaltmak için dünyanın en tanınmış mütehassısını getirtti ve onu bu işe sardı.

Hilâliahmer, savaşta oğlunun, babanın, kardeşinin, hısım akrabanın çantalarına konmak için pansman hazırlattı, hastahaneler, ilâçlar,giyinecekler velhasıl ne lâzımsa bunları ambarlamağı unutmadı.

Gençlik Hilhliahmer teşkilâtını Maarif Vekâletimizle anlaşarak bu memlekete soktu.

Bu saydıklarımın hepsinin üstünü, bir işi daha vardır ki onun değeri çok yüksektir.

Hilâliahmer, bu memlekette bir hasta bakıcı mektebi açtı. Okuyucuları iki sene okutuyor, İstanbul hastahanelerinde pratik yaptırıyor,sonra çıkanları memleketin her bucağındaki hastahanelere dağıtıyor. Memleketin buna ne kadar ihtiyacı olduğunu bilseniz siz de benim gibi bu hizmetin büyüklüğü önünde saygıyla eğilirsiniz. Hayır, artık saymıyayım, çünkü onun övülmeğe ihtiyacı yoktur. Sessiz, sadasız çalışmak onun nişanıdır.

Bir felâket kapımızı çaldığı vakit hepimiz Hilâliahmeri hatırlıyoruz. Ondan istiyoruz. Lâkin çoğumuz onun gelir kaynağını düşünmüyoruz.

İnsafınıza sığınarak soruyorum. Kaç taneniz yurdumuza bu kadar faydası, iyiliği dokunan Hilâliahmere yazılı ?...

Yazılı olanlara soruyorum. Kaç taneniz her sene yahut her ay aidatını götürüp Hilâliahmere verip senet alıyor?...

Hepinize soruyorum. Kaç taneniz bu saygılı ve değerli cemiyetin yazılarını okuyor?.. Demin o acı şeyleri gözünüzün önünde canlandırmağa çalıştığım vakıt yüreğin bürküldü. Gözün daldı. Evet doğru, dediniz. Sonra, ama bir tek kişi ne yaparım, dediniz ve kendi kendinizi gûya teselli ettiniz değil mi?

Saygılı dinleyicilerim. Ne kadar variyetli, ne kadar merhametli, şefkatli olursan ol, senin tek variyetin, senin uçsuz şefkatin bu hayır işini, hayır borcunu tek başına başarmağa kâfi değildir.

Yapacağın iş yurdumuzun her hangi bir yerinde felâket olursa oraya koşan Hilâhmere yazılmaklığınla ve ona variyetinden vereceğini kendine senetli borç bilerek vaktında vermekliğinle bu iş başarılabilir. Şunu da biliniz. Hayır cemiyelerine âza olmak, onunla uğraşmak medeniyet icabıdır. Mademki umdemiz hakikî garplılıktır. Garpta Salibiahmer cemiyetlerine âza olmağı herkes kendine bir şeref sayar.

Garbın iktısat buhranının daha sıkışık, nufusu bizden daha az her hangi bir memleketinin Salibiahmeri azasile yurdumuzdaki aza adedini; onların ne kadar intizam ile akıllarına getirmeğe, istemeğe lüzum kalmadan aidatlarını verdiklerile bizimkileri mukayese edersek bu yolda da fazla çalışmak, çabalamak lâzım

[Devamı 47 inci sahifede]

ZÜLEYMA

MAX DEİREAUX dan (Geçen nushadan devam) *Tercüme eden: VAHDET GÜLTEKİN*

etmiyeceği hiç bir harekette bulunamazdı. Züleyma'yı yeisten kurtardığı fikri François'yı müteessir ediyordu, yavaş yavaş içinde meçhûl, korkunç fakat tatlı bir şeyin, deliliğe benziyen bir hissin teşekkül ettiğini duyuyordu.

Dairede dosyaların üzerine eğilmiş bulunduğu zamanlar karşısında hülya dolu bir yüzün, veya görünüşü aklını alan bir bacağın tersim edildiğini görürdü. Dalgın ve ihmalci olmuştu, tekdir almaktan iftihar duyacaktı, fakat âmirleri onun hatalarına dikkat etmiyorlardı. İçinde bucaladığı fırtına görünmeden geçiyordu. Etajerin üzerinde etiketi hiç değişmeyen fakat başka başka koku doldurulan lâvanta şişesine benziyordu.

Züleyma'yı seviyordu! Bunu daha kendine itiraf etmiyordu. Yalnız kendi kendine, bir kadının yanında yaşadığını, bu kadının fikrini işgal ettiğini ve bunun da kendisi için aynen bir saadet olduğunu söyleyordu. Acaba başkaları da bu hissi duyuyorlar miydi? İlk defa olarak onda arkadaşları hakkına bir tecessüs uyandı, etrafına baktı, kâinattan bir fikir aldı. Bütün mahlûkat onu şaşırttı, onları hiç tetkik etmemişti. Gördüğü bir adamın karısı veya metresi olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Bütün insanları birbirine müşabih sanırdı, onların ayrı ayrı seciyelere malik bulunması kendisini hayrette bırakıyordu. Birinde bir vahşi hayvan, diğerinde bir kuş hali buluyordu. Acaba ne düşünüyorlardı?

Akşamları evrakı imzaya takdim ettiği zaman âdet olan hareketleri unutuyor, gözlerini şefin ensesine dikiyordu, sanki yakadan taşan bu katmerli ensede onun bütün şahsî fikirlerini okuyacak ve kalbinin sırrını keşf edecekti. Bir gün öğrendi ki, - fakat bu takip ettiği usulle olmadı, - o sakin ve kırmızı suratlı adam evliydi, ve ona bir başka şey isnat ediliyordu: Stenografı ile bir macerası vardı. O zaman bu adamın böyle sakin olmasına hayret etti ve onu hakir gördü. Koridorlarda stenografa rasgeldiği zaman, şimdiye kadar kendi yazı makinesinden daha fazla dikkat etmemiş olduğu bu kıza şimdi öyle bir bakıyordu ki zavallı kız mahcubiyetten kızarıyordu; François nın mak-

sadını yanlış tefsir ediyordu. Nasıl düşünebilirdi ki bu ihtiyar adam onun yanlız hayatını keşfetmek için uğraşıyordu? François ya ilk defa olarak mahlûkat vazifeleri içine boğulmuş olarak görünmekten çıkıyordu; artık anlayordu ki insanların vazifeleri ile olan meşguliyetleri ruhlarının karışmadığı bir makina hareketinden başka bir şey değildir, onların maceraları, gaileleri, düşünceleri vardır ve onlara göründükleri daireden hariçte başka varlıklar karışır.

Bunun üzerine arkadaşlarını isticvap etti, sırlarına nüfuz etti. Öğrendi ki bazılarının bir kadınla rabıtası, diğerlerinin de maceraları vardı; fakat hiç biri bir kadınla yaşamanın saadet teşkil edeceğini kabul edemiyordu. Bunda heyecan verici bir şey bulmayorlar, ve onu alışılmış, fakat ayrılabilecekleri bir vazife olarak görüyorlardı. Hattâ çok fazla alıştıkları bir kadının bulunması onları evden uzaklaştırıyor ve zavallı adamlar bir kahvenin katı peykelerini, fena bir lâmbanın sarı ışığını, iğrenç ve dumanlı bir havayı evlerine tercih ediyorlardı.

Evvelâ hayret, sonra gurur duydu. Bir saatlik kahramanlığı ve daima hatırladığı hatıra ve hayalleri onu adeta sarhoş ediyordu. Dünyadaki alçaklığın onun gözünde ne ehemmiyeti vardı? Daimî bir neş'e ile yaşayor, damarlarında daha canlı bir kan dolaşıyordu. Dünyayı keşf eder etmez onun fevkine çıkmıştı. Tahtı üzerinde kurulan bir ilâh gibi bir an halinden memnun kaldı. Sonra bir arzu onu istiylâ etti. Fikirlerinin, şefkatinin, ruhunun ve kalbinin bütün muhteviyatını.. her şeyini veriyor, ve bu feragati onu zenginleştiriyordu.

Başkaları için değilse bile kendisi için artık fakir bir adam olmaktan çıkmıştı.

Akşamları eve dönerken sanki kendisini kanatlanmış hissediyordu. Artık ayakları yere dokunmuyordu, bir tek kelime onu yükseltiyordu: Züleyma eve girince bulacağı şey artık ilk akşamki saadet havası değildi. Züleyma bütün hataları, ve hevesleri ile tekrar dünyanın adî hayatına inmişti. Bir işe yaramıyor, tembel ve oburdu; hodgâmdı; fakat eğer ara sıra biraz daha az soğuk davransaydı François bütün bunları affederdi. Beraber yaşıyorlardı, fakat aralarında samimiyet yoktu. Züleyma François'nın odasında yatıyordu ve zavallı adam gecelerini yemek salonundaki kanapenin üzerinde geçirmeğe mecbur olmuştu. Orada çok fena uyuyordu. Uzun zaman genç kadının

yaptığı gürültüleri takip ediyor, onun hareketlerini, vaziyetlerini keşfetmeğe çalışıyordu. Nihayet karyolanın kadının ağırlığı altında gıcırdadığını duyuyor, ve eşikteki ışık çizgisi de kaybolunca bir ah! çekerek uyku arıyordu.

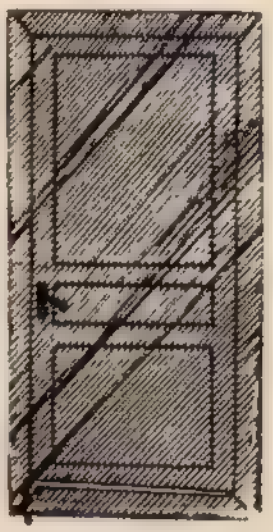

Sabahları onu göremiyordu, fakat, evden çıkmadan evvel, onun kahvaltısını hazırlıyordu, ve bu onun için tatlı bir saatti, bütün gününü neş'eye boğacak olan bir şirin ilk mısraı.. Akşamları onu güzel fakat kibirli buluyordu. Kadın, kuvvetini biliyor, ve bu ona gurur veriyordu. Her akşam François Züleymanın emriyle değil, fakat harekâtiyle eline ağ torbasını alarak pazara inmeğe mecbur oluyordu. Yemeği o hazırlıyor, sofrayı o kuruyor, kahveyi o çekiyordu. Bundan ne canı sıkılıyordu, ne de bir hakaret duyuyordu. Bütün bu şeyleri; ve daha bir çok şeyleri, ihtiyar kalbinin bütün hakimiyeti ile yapıyordu, ve hiç te ölümden kurtardığı bu kadın için bukadar hizmeti çok görmüyordu. Kadın kendisi söylemeden evvel onun arzularını keşf etmeğe ve yerine getirmeğe çalışıyordu. Yaptığı şeyleri Züleyma kabul ederse kendisini en büyük mükâfata nail olmuş addederdi.

Fakat Züleyma bu kadar gayrete hiç te merhamet göstermiyordu. İntiharının hatırası uzaklaştıkça vaziyetinin daha müşkül, ve daha haksız olduğuna hükmediyordu. İlk günler, yaşamak coşgunluğu içinde, François nın birikmiş paraları ile, rop, çamaşır, ve oyuncak kabilinden şeyler almakta bir zevk bulmuştu. Züleyma nın izhar ettiği neşe ve çocukça sevinç zavallı adamı o kadar sarhoş etmişti ki kendisi bile bir çılgınlıkta bulundu: Pijamalar aldı! Fakat bu günler az devam etti. Artık François ona çiçek veya şeker getirdiği zaman Züleyma onun yalnız yüzüne bakıyor, teşekkür etmiyordu. François ise kadının kendisinden memnun kalması için ona daha büyük ve daha kıymetli şeyler almaya çalışıyordu.

Alâka göstermiyen birini sevmek çok teklikelidir; elde etmek için yapılan her şey onu usandırır ve hiddetlendirir; her şey faydasız kalır. Sizi ne red ne de kabul eder; dün yapılan şeyin bugün daha fazlasını ister. Bu suretle aklın almıyacağı ifratlara varılır, ve bu ifratlar kadına iktidarını anlatır, ona bu iktidarı suiistimal etmek arzusunu verir. Evvelce zalim değilken şimdi zalim olur. Onu memnun görmek istenilen zamanda halsiz ve bitap görünür, bakışı bazı defa öyle bir anlaşılmaz ifade alır ki insan ona kinle parlayan bir bakışı tercih eder.

Züleyma da böyle günden güne değişerek kendisine tevekkülle tahammül eden François yı hiddetlendiriyordu; çünkü zavallı adam en mahzun mahrumiyetlere düşmüştü.

Züleyma yı her zamankinden daha güzel gördüğü ve onu içindeki hislerin arzusu ile sessizce süzdüğü bir akşam birden bire kadın François yı cür'etkâr tavırlar almakla ittiham etti. Zavallı adam başını eğdi ve cevap vermedi. Bu hareketi doğru değildi, çünkü o günden sonra, cesaret bularak, Züleyma artık ona hiç merhamet göstermez oldu. Onu yaralamakta, gülünc mevkie koymakta vahşi bir zevk buldu, ve onu daima yoruyor, taciz ediyordu. François ekseriya ses çıkarmıyordu; kalbindeki hayali saklamak ve onu bu hırçın kadının darbelerine karşı müdafaa etmek ister gibi gözlerini çeviriyordu. Fakat karara sözle veya hareketiyle halinden şikâyet edecek olursa kadın acıklı bir zavallı vaziyeti alıyor, içini çekiyordu:

— Beni nehrin dibine bıraksaydınız daha iyi etmiş olurdunuz.

Bu sözler François ya çok büyük azap veriyordu. Fakat o buna katlanıyor, tek kadının çehresini soldurmamak ve bu sevgili dudaklarda bir tebessüm uyandırmak için kalbinin parçalanmasına razı oluyordu. Ve çekingen bir tavırla kadından af diliyordu.

Kendisini böyle ne kadar muztarip ederse etsin kadına gücenmiyordu; ona karşı ne nefret, ne de kin duyuyordu, belki onu daha fazla seviyordu. Genç ve güzel olduğu halde onun yanında oturan bu kadından zaten ne istiyebilirdi? Şüphe etmiyordu ki kadının onunla oturması vaziyetinin icabıydı. Daha güzel ve daha genç bir erkek bulsa onu takip edecekti. Fakat François Züleymanın kendisini bırakacağını düşünemiyordu. Yalnız kendi kendine diyordu ki Züleyma ona dost ve müsaadekâr görünürken kendisine aşkını itiraf etmemekte haksız davranmıştı. Şüphesiz onu reddetmiyecekti. Fakat artık vakit geçmişti, kibrin bir duvar gibi muhafaza ettiği bu kalbe artık hangi hediye ile girebilirdi? Züleyma'nın bir zafiyet veya merhamet anıyla karşılaşması, bizzat kendisinin teslim olması lâzımdı. Bu zafı temin edemiyecek olan François onu tesadüften bekliyor, ve daima kadını dikkatle takip ediyordu. Bu hal ona, genç kadını hiddetlendiren ve dudaklarında ac istihza uyandıran bir aptal hali veriyordu. Kadın onunla alay ediyor ve korkutuyordu, François'dan hiç bir mukabele görmeksizin uzun müddet bu tahkir-ı

lerine devam etti. Bununla beraber, ara sıra, diğerlerinden daha ağır veya daha ehemmiyetsiz bir söz François yı hiddetlendiriyor ve bağırtıyordu. Sebebi ses kalabalığı içinde kaybolan kavgalar başladı. O zamana kadar sükût içinde bulunan Züleyma'nın hiddeti artıyordu, korkunç bir şekil alıyordu; zavallı adam ise hâlâ dünyada tek saadeti olarak tanıdığı şeyi kaybetmek korkusile titreyerek boşanan teli toplamağa çalışıyor, sesi yalvaran bir hal alıyordu. Nihayet yorgun fakat galip bir vaziyette, kinini dökmüş olarak Züleyma odasına çekiliyordu. Orada günlerce kapalı kalıyordu. François, o zaman, sahibinin kapalı kapısı önünde ağlayan kovulmuş bir köpek vaziyetinde bulunuyordu.

Acı saatler tattı!

Derin bir sessizlik içinde yemek yedikleri ve biraz samimiyet beklediği bu garip, mütehavvil, fakat güzel bakışta, kendisini tahkir eden kinin her zamankinden fazla parladığı bir akşam bütün sabır ve tahammülünü kaybetti, hıçkırarak, alçak ve acıklı bir sesle genç kadına:

— Niçin, Züleyma, - dedi, - bana ne kadar sert muamele ediyorsunuz? Biliyorsunuz ki benim sizin saadetinizden başka hiç bir düşüncem yok; ben artık sizi mes'ut görmekten hasıl olacak sevinçten başka hiç bir şey beklemiyorum. Size her şeyimi verdim.. Sizi tanımazdan evvel beni memnun eden her şeyimi.. Ve hatta daha fazlasını... Burada sükûn ve varlık içinde değilmisiniz? Neye ihtiyacınız var? Bana karşı niçin bu kadar değiştiniz? Niçin beni hayatımı tadil eden o tebessümden mahrum bırakıyorsunuz? Yine eskisi gibi değil miyim?"

Sarf edilmemesi lâzım olan bütün bu sözleri gayet sade bir halle söylüyordu, çünkü onları evvelden hazırlamıştı. Bakışları, önünde yarım kalan ve sanki ıztırabının bir delili olmak için terk ettiği tabağına dikili, ağır bir sesle söylüyordu.

Fakat Züleyma hiç te onu işitir görünmeyordu. Yüzünün manası sertleşerek birden, sebepsiz, haykırdı. Kendisine mutat olmıyan bir şiddetle artık bıktığını, burada canının sıkıldığını, ona olan nefretini François'nın yüzüne bağırdı.

— Evet, maalesef siz yine eskisi gibisiniz ve hiç değişmiyorsunuz! Fakat hep o mahzun adam olarak kalsaydınız şu kaba masaya tahammül ettiğim gibi size de sesimi çıkarmazdım..

— Fakat ben ne yaptım şimdi?

— Ne yaptığınızı size söyliyeyim: Benim giden gençliğimi dört dıvar arasına kapadınız; siz benim nazarımda bir zindan bekçisisiniz. Bilmem hangi bir halâskârlık hatırı için benden daimî şükran borcu istemeğe kendinizde hak buluyorsunuz; sanki size aitmişim gibi beni süzüyorsunuz; her hareketimi, her sözümü gözetliyorsunuz, velhasıl yanımda bulunmanız benim bütün hürriyetimi mahvediyor. Beni, yirmi senelik sefaletinizle dolan, sizin bulunmadığınız zamanlar bile ağır kokusunu teneffüs ederek boğulduğum şu harap evinize getirerek bana her şeyinizi verdiğinizi sanıyorsunuz. Akşamları eve geldiğiniz zaman okşanmak isteyen ve buna kendisini müstahak zanneden arsız bir köpek gibi bacaklarımın arasında sizi bulmadan bir adım atmam kabil değil. Hissetmeyorsunuz ki ben sizden ölümden ziyade nefret ediyorum, çünkü siz çirkin, ihtiyar ve ahmak bir adamsınız!„

Hiddetten yüzü kızarıyordu. Yüzündeki sert çizgiler keskin bir parlaklık alıyordu. Her tarafı birden titriyordu; harekâtı kat'ileşiyordu, sesi madenî bir hal alıyordu.

Lâmba, sarılığı bile parlayan, küçük alnını aydınlatıyordu. François onun sesini dinleyor, fakat ne söylediğini anlamayor, sade ona bakıyordu. Züleyma hiç bir zaman bu kadar güzel olmamıştı! Arkasında, geniş kolları yanından sarkan, açık yakalı bir kimono vardı. Kadının bir hareketi ile birden Japoanez entari açıldı, François, hatırasının uzun zaman kendisini işgal ettiği o gergin bacağı gördü.

O zaman, zavallı adam bütün iradesini kaybederek genç kadının ayaklarına atıldı, dizlerini kucakladı, ve inledi:

— Züleyma! Hayatım! Sizi sevdiğimi, kalbimi ellerinizin arasına koyduğumu, nefsimin dudaklarınızdan çıkacak söze bağlı olduğunu bilmiyor musunuz? Eğer sizi rencide ettimse af dileyorum! İstediğiniz gibi hareket edin; siz benim hem sevincim, hem ıztırabım olacaksınız. Hayatım, varlığım, bütün benliğim.. herşeyim sizin.. Fakat bana gölgenizde yaşamama müsaade ediniz, beni reddetmeyiniz. Karım olun.., benimle evlenin!..

Kadın, hayret içinde, susmuştu. Vücudu öne eğilmiş, elleri sanki ona dokunmağa korkuyormuş gibi havada açık kalmıştı. François başı onun dizlerine dayalı, hıçkırıyordu. Fakat Züleyma birden bire onu dizlerinden itti, zavallı adam masanın ayağına çarptı. Kadın bir kahkaha attı:

— Sizinle evlenmek mi? Fakat, demek anlamadınız ki sizinle birleşmektense kendimi yeniden nehre atmağı tercih ederim, demek hâlâ sizden ne derece nefret ettiğimi anlamadınız?

Odasının kapısını kapamadan evvel eşikte bir kahkaha ile tekrar haykırdı:

— Ahmak!

[Bitmedi]

Balo gecesi

Mekteplerde oynanacak güzel bir piyes

Yazan : SENİHA SAMİ

Sahne : Modren bir salon. Sağda, solda, arkada ikişer kapı, Küçük bir masa üstünde telefon. Bir gramofon, yanındaki diskotekte plâklar..

Şahslar:

Talât H.	45	yaşında
Jale, kızı	18	,,
Turgut, oğlu	22	,,
Şükûfe, ahretliği	18	,,
Fatma H., ahçı	60	,,
Nejat	22	,,

Perde açılınca Jales, açı ve yüzü tuvaletli, zarif bir oda entarisine sarınmış. iskemlede oturmus, eltefonda konuşur. Şükûfe, sahnenin önünde ve orta yerde, ayakta durur.

Jale — Allo ! Allo !... Matmazel Lüsyen !.. Ben Jale... Esvabım hâlâ hazır değil mi ? Matmazel Lüsyen, saat onda baloya gideceğimi size söylemedim mi ?.. Saat on biri geçiyor.. (Yeis ve hiddetle) Bundan sonra hiç zahmet etmeyin : kat'iyen kabul etmem ! (Asabiyetle âhizeyi asar, ayağa fırlar) Şükûfe, görüyor musun bana olanları ? Ben ne yapayım şimdi ?

Şükûfe (avutucu) — Jale Hanım, pembe esvabınız yepyeni duruyor.

Jale — Onu kaç defa giyciğimden haberin var mı ? Hem bu, mevsimin en güzide balosu... (Kanapeye yığılır, mendilile gözlerini siler.) Şimdi ağlarsam allık, sürme, pudra hepsi birbirine karışacak ; yeniden uğraşmak icap edecek... Şu Lüsyen'e bir daha inanırsam dünyada benden aptal mahlûk yoktur. (Gözlerinde biriken yaşları tekrar siler, derin bir içini çeker, acı bir tevekkülle Şükûfeye emreder.) Pullu tüniği ver bakalım, mavi kombinezonun üstüne geçirirsek belki bir şeye benzetebiliriz.

(Jale ve Şükûfe solda birinci kapıdan çıkarlarken ikinci kapıdan Tal'at H. ile Torgut girerler. İkisi de akşam elbiselerini giyinmişlerdir. Tal'at H. Jalenin kapısını açar, kapının eşiğinden seslenir.)

Tal'at H. — Kızım, hâlâ hazırlanmadın mı ?

Jalenin sesi — Anne, başıma gelenleri hiç sormayın. Lüsyen esvabımı göndermeyor !

Torgut — Şimdi biz matmazel Lüsyenin gönlü oluncaya kadar burada bekleyecek miyiz ?

Jalenin sesi — (Asabî) Aman, Torgut, ne aptalsın ! Başka esvap giydim işte !

Torgut (gücenik) — Başka esvabın varmış da bizi niçin boş yere bu kadar beklettin ?

Jalenin sesi — Zaten sinirlerim bozuldu... Bir kelime daha söylersen şimdi çıldırırım.. Erkekler hiç hâlden anlamazlar ki....

Torgut — Bu halin anlaşılması hayli müşkül. Küçük hanımefendinin kaç kat elbisesi olduğu halde giyecek elbise beğenmiyor ; halbuki ben, zavallı, bu takımı üç senedir giyiyorum da hiç sesim çıkmıyor.

Tal'at H. — (Torgutun yanına gider. Telâşla ve yavaşça) Oğlum, rica ederim sus. Kardeşin şimdi sinir buhranına tutulsun, ister misin ?

Torgut (suratla) — Tutulmuş bile. Ben sizi otomobilde bekliyorum. (Sağda birinci kapıdan gider.)

Jale — (solda birinci kapıdan, giyinmiş olarak, girer.) Bu kadar telâşa sebep varmıydı ? Giyindim işte ! (Torgutu göremeyince şaşırır.) Nerde o münasebetsiz ?

Tal'at H. — Ağabeyin hakkında öyle tabirler kullanmana müsaade edemem... Bizi aşağıda bekliyor... Haydi, kızım, çok geç kalcık... Şükûfe !

Şükûfe (solda birinci kapıdan gelir.) — Efendim !

Tal'at H. — Sen bizim odaları topla, sonra git yat. Sakın bizi bekleme. Anahtar bende. Belki sabaha karşı geliriz.

Şükûfe — Peki, efendim.

(Tal'at H. ile Jale sağda birinci kapıdan giderler. Şükûfe kendilerini teşyi eder, arkalarından kapıyı kapar. Kanapenin üzerine kapanır, hıçkırarak ağlar, Sağda ikinci kapıdan Fatma H. girer.)

Fatma H.—Şükûfe! Ne oldun? Niçin ağlıyorsun?

Şükûfe (başını kaldırır, göz yaşları arasında güler.) —İşte külkedisi'nin perisi !

Fatma H. — Kız, çıldırdın mı ? Hem ağlayor, hem gülüyor, hem de bilmem kimin perisi diye sayıklayor.

Şükûfe (ayağa kalkar) — Ah, Fatmanımcığım ! Biz küçükken Jale Hanımın mürebbiyesi bize bir külkedisi masalı söylerdi.

Fatma H. (Koltuklu iskemleye oturur, koynundaki tabakayı çıkarır, bir sigara sarar) — Neymiş külkedisinin masalı ?

Şükûfe (karşısındaki kanapeye oturur)— Külkedi ismini verdikleri bir kız varmış, annesi, sevmediği için ona bu adı koymuş imiş ; bir gece ablalarını baloya götürmüş, onu götürmemiş. O da oturmuş, ağlamış, ağlamış, derken ihtiyar bir peri gelmiş.

Fatma H. — Pek güzel... Yani sen baloya götürmediler diye ağlayorsun... İhtiyar peri de ben, öyle mi ?

Şükûfe (güler) — Darılma Fatma H. cığım. O çok iyi bir peri imiş. Külkedisini giydirmiş, kuşatmış, arabaya bindirmiş, baloya göndermiş...

Fatma H. — *(Lâtifeye iştirâk eder)* Tayyare piyangosu bir çıksın da bak, ahdım olsun, seni giydirir, kuşatır, baloya gönderirim... (Alâka ile) sonra ne olmuş?

Şükûfe (çapkın) — Sonra... Şehzade -masal bu ya- kül kedisine âşık olmuş... .

Fatma H. — Kız, sen sinemaya gitmekten kendini şaşırmışsın...

Şükûfe — Kül kedisi roman değil ki, Fatmanımcığım, küçük çocuk masalı!

Fatma H. — (Kendi kendine hasbıhal eder gibi) Ah, cahillik! Canı ister ya... Eski zamanda Hanımefendiler ne baloya gider, ne de senin gibi cahil çocukları arkalarından bakabırakırlardı. O zamanın düğünleri, seyranları vardı; hanımlar evdeki çocukları da giydirir, kuşatır, birlikte gezmiye götürürlerdi... (İçini çeker) Nerde o eski günler?. Haydi kızım, bir de yarın sabah kalkmak var; gel, yatalım..

Şükûfe — Hanımefendi, "odaları topla da öyle yat„ diye tenbih etti. Bir halde bırakmışlar ki görsen..

Fatma H. — Haydi toplayıver.. Ben gidiyorum.. Sen de çok gecikme.. Allah rahatlık versin.

Şükûfe — Sana da Fatmanımcığım.

(Fatma H. sağda ikinci kapıdan, Şükûfe salona birinci kapıdan çıkarlar. Sağda birinci kapının zili çalınır. Şükûfe sahneye avdet eder, kapıyı açar. Genç bir kız, kolunda büyücek bir kutu, içeri girer.)

Genç Kız — Matmazel Lüsyen gönderdi.

Şükûfe — Jale Hanımın balo esbabıysa mümkün değil kabul etmez. Geri götürünüz.

Genç kız (Yorgun bir sesle) — Bana "götür„ dedi. Sabah karanlığından beri çalışıyorum. Şimdi gece yarısı bunu geri götürmem. (kapıyı çeker gider.)

Şükûfe — Zavallı Jale Hanım! Bu ne acı bir istihza oldu... Bakalım bari, nasıl şeymiş... (Kutuyu açar, üstteki kâğıtları alır, esvabı kutuya bağlıyan kordeleleri çözer, esvabı çıkarır : elektrik ışıklarının altında pırıldayan straslar ile işlenmiş şafak renginde bir hayal! Şükûfe kendinden geçerek içini çeker. Duvara asılı büyük aynada narin endamını yukarıdan aşağı süzer ; taze, güzel yüzünü aynaya yaklaştırarak tetkik eder.)

Acaba bunu giysem yakışır mıydı? Jale Hanımın esvapları bana daima pek tamam gelir. (O esvabın içinde kendini tahayyül edince arzunun şiddetine dayanamaz. Esvabı alır, Jalenin odasına götürür. Bir müddet sonra esvabı giyinmiş olarak, elinde küçük bir el aynasile avdet eder, büyük aynanın içinde kendini her cihetten muayene eder.)

Bu kıyafetle baloya gitsem beni kim beğenmezdi? (Tuvaletin; tekmil etmek üzere Jalenin odasından bir dizi Japon incisi getirir, boynuna geçirir: solda ikinci kapıadn girer, elinde muhteşem bir yelpaze ile döner) Bu da Hanımefendinin yelpazesi. (Sinema aktrislerinin tavırlarını taklit aderek aynanın önünde kırıtır ve salonda dolaşır...) Şimdi bunların hepsini yerine koymalı... Odaları da hâlâ toplamadım... (Işıkları söndürür; yalnız bir lâmba yanar)pek te uykum gelci... (Koltuklu iskemleye oturur, yelpazelenir, gözleri kapanır. Konsol saati çalmaya başlayınca birden bire gözünü açar, saate bakar, sonra tekrar kapar ve mırıldanır.) On iki... Perilerin sevdikleri saat... (Saatın son çalışlarına kapının zili karışır ve saat artık durduktan sonra zil devam eder. Şükûfe gözlerini uvarak kalkar. Mütefekkir) Bu vakit kim gelebilir? (İlk telâşla yelpazeyi masanın üstüne atar, kendi de kaçmaya davranır, sonra düşünür) Sabaha kadar gelmiyeceklerini defatla söylediler. Bu vakit misafir gelmek ihtimali de olamaz... Hiç şüphesiz birisi yanlış kapı çalıyor... Ben de bu fırsatla bir Allah kuluna kendimi bu kıyafette göstermiş olurum. (Elektrikleri bütün yakar, yelpazeyi tekrar eline alır. kırıtarak kapıyı açar.)

Sinema artistlerinin tavırlarını tetkik ederek...

Nejadın sesi — Evdeler mi?

Şükûfe — Kimi istiyorsunuz, efendim?

Nejat (Kapının eşiğinde görünür) — Torgut Bey burada mı?

Şükûfe (evin küçük beyinin ismini işidince itiyadın galebesile mesleğine muvafık hürmetkâr bir sesle cevap verir.) — Baloya gittiler, efendim.

Nejat — Acaba erken avdet ederler mi? Bu akşam Torgudu pek görmek isterdim..

Şükûfe — (Genç adam kendisine hayran hayran bakarken yaramaz bir fikre mağlûp olur) Birazdan avdet ederler sanırım. Buyurun.

Nejat — (İçeri girer. Arkasından kapı mihmannevazane kapanınca genç kızın önünde eğilerek kendini takdim eder) Nejat, Torgutun Lozan da mektep arkadaşıyım.

Şükûfe — (Bir koltuklu iskemleye işaret eder) Buyurun. (Karşı karşıya otururlar. Nejadın istifhamkâr nazarı karşısında o da kendini takdim etmek lüzumunu idrâk eder.) Ben de Jalenin mektep arkadaşıyım. (Uzun bir sükût. istifhamkâr bir ses ile) Fakat size hiç tesadüf ettiğimi hatırlamıyorum?

Nejat — İstanbula yeni geldim, Hanımefendi. Yarın sabah erkenden gene gidiyorum. Torgutla balода buluşmak üzere sözleşmiştik, fakat yolculuk hazırlıklarile öyle yoruldum ki balodan vazgeçmek istedim, belki Torgut henüz gitmemiştir de burada vedalaşırız ümidile geldim.

Şükûfe — Ben de Jaleyle birlikte gidecektim. Pek geç kaldım. Beni beklemeden gitmişler.

Nejat — Müsaade buyurursanız birlikte gidelim. Arabam bekliyor. Torgudun pek eski bir arkadaşından elbette bu müsaadeyi derig etmezsiniz.

Şükûfe (Telâşla) — Çok teşekkür ederim. Gitmeye hiç hevesim yoktu... Onun için geç kaldım. Son dakikada aklıma esti, bir gideyim bakayım, Jale çıkmamışsa birlikte gideriz, dedim. Fakat yetişemediğime de hiç üzülmedim... Bu sene balodan öyle bıktım ki..

Nejat — Dans sevmezmisiniz, Hanımefendi?

Şükûfe — Dansı nasıl tahayyül etmeyi severim, bilir misiniz? Jale ile ben küçükken baktığımız peri masalları kitaplarındaki resimlerde olduğu gibi: Cesim ve karanlık bir ormanın yeşil gölgeleri arasından süzülen ay ışıklarında çimenlerin üzerinde rakseden küçücük periler...

Nejat — Fakat fânilerin de raksında şiriyet olabileceğine kaniim. Eski dinlerin ayinlerinde raksın o kadar mühim bir mevkii olması ispat etmiyor mu ki bu san'at, bütün san'atlar gibi, maddiyatı unutarak ruhu yükselten bir tesellidir? (Gramofon plâklarını karıştırır) Hususile şimdi tekrar avdet eden valsların hulyalarla yüklü ahengine insan adımlarını uydururken bir vecd duyar. (Gramofona bir plâk geçirir) Meselâ Straus'ın şu valsında bütün bir hayalât âleminin coşkun ahenkleri insanı mukavemetsiz bir cazibe ile raksa davet ediyor.

(Bu son sözleri söylerken gramofonu işletmeye başlamıştır. Şükûfe düşünceli dinlerken ikisi birden ayağa kalkarlar, yavaş adımlarla birbirine doğru yürürler, vals etmeğe başlarlar.)

(Ve onlar vals ederlerken arka taraftaki iki kapının arkasından bir orkestra sesi, evvela hafifçe, sonra daha ziyade kuvvetle, gramofona refakat eder, nihayet büsbütün onun sesini susturur. O kapıların iki kanadı birden açılır: her trrafı ışıklar içinde ve çiçeklerle dolu büyük bir salonda birçok genç ve güzel çiftler dans etmektedirler. Birer birer ön taraftaki salona girerler, bir müddet dans ederler,sonra yine birer birer aynı kapılardan çıkarlar, kapılar kapanır, musiki sesi gittikçe hafifler. Nejat ile Şükûfe yalnız kalınca Nejat Şükûfenin önünde eğilir, sağdaki birinci kapıdan sessizce çıkar, Jale elini uzatır, ışıkları söndürür. Karanlıkta kalan sahnede bir müddet musiki sesi yavaşça devam eder, sonra kaybolur. Sağdan ikinci kapıdan gecelik kıyafetile, Fatma H. girer, ışığı yakar, Şükûfe de karşısında, ilk giydiği kıyafetle durur.)

Fatma H. — Şükûfe, hâlâ yatmadın mı? Bir uyandım, baktım ki yatağın boş, saat ta ilerlemiş. Aklım gitti. Ne yapıyordun şimdiye kadar?

Şükûfe — Fatmanımcığım, uykuya dalmışım.. Hem de öyle acayip bir rüya gördüm ki...

Fatma H. — Hayırdır inşallah..

Şükûfe — En garip ciheti, rüya nasıl başladı, nasıl bitti, hiç bilmiyorum...

Perde

Güneşe âşık çocuk

Camlar arkasında görünen çocuk,
Eliyle, güneşi gösterir durur.
Camlar arkasında düşünen çocuk,
Hırsından, camlara yumruk savurur.

Camlar arkasında bekliyen çocuk,
Üç mevsim, güneşin seyrine dalar.
Ve kışın, güneşi özleyen çocuk,
Diliyle, buğulu camları yalar.

Güneşe kavuşa bilmekçin çocuk,
Gündüzün, boş yere çırpınır durur.
Nihayet, nihayet gecelyin çocuk,
Koynunda güneşle beraber uyur.

Cahit Sıtkı

Zeynep

[Aydın köylerinden birinde geçmiş masum bir aşk hikâyesi]

MEHMET NEZİH

— *Neye vuruyon molla, bu günedik nişledim? Allahdan da mı gorkmuyon sen? Yorgunluktan mı ne bilen, uyuya galmışım. Sığıla kölge yatırılma'la adam dövülümü?*

O gün molla Yakup İbrahim'e yol vermişti. Zavallı çocuk kimsesizliğin doğurduğu üzüntüleri ne zamana kadar çekecekti, kendi de bilmeyordu. İçinde derin bir ağlama ihtiyacı beliriyordu. Altmış yetmiş baş sığırın arkasında sabahtan akşama kadar koştuğu halde koca arnavuda yaranamamış, ondan, bir gün olsun, güler yüz görmemişti.

*
* *

Köyün kahvesinde yana yakıla derdini anlatmağa çalışan İbrahimin karnını kahveci Selim ağa doyurmuştu. Zaten ondan başka tanıdığı yoktu ki. İbrahimi Molla Yakubun yanına veren de o idi. Selim ağa onun babasının silâh arkadaşlarından idi. Kırbıyık Ethemin kızını kaçırdıkları zaman Mehmet çavuş kendisini kollayamıyarak bir jandarma kurşunile dünyaya gözünü kapamış, oğlunu babasız bırakmıştı. Lâkin Selim ağa cezasını bitirdikten sonra Aydında oturmanın doğru olamıyacağını anladığından "*Sobca*„ köyüne gitmiş, bir kahve açıp geçinmeye başlamıştı.

İbrahim bir çok seneler baba şefkatinden mahrum, annesinin göz yaşlarile büyümüş; fakat talî zavallı çocuğa bu biricik anayı da çok görmüş, onu hayatın sarp yollarında yalnız bırakmıştı.

Tutunacak kimsesi olmıyan bu çocuk Sobca köyünün sazdan yapılmış tozlu kahvesinde baba arkadaşı Selim ağaya koştu. Ağa onu, köyün ileri gelenlerinden Molla Yakuba çoban olarak verdi. Çocuk bir sene yırtılırcasına çalıştı, çırpındı. Kul köle oldu. Ne yrzık ki bu Arnavut ona daima yetimliğini hissettirdi. Bir lokma ekmeği bile kana, zehire bulayarak verdi. Fakat o, zehire bulanan bu bir lokma ekmeği tahammülle yedi. Bağrında açılan yaraları taşla sardı. Ahını kendi dinledi. Hiç kimseye derdini açmadı. Akşamları Zeynebin, önüne koyduğu un çorbasını içerken iliklerine kadar titrer, sızlayan gönlünü onun sıcak bakışlarına bırakırdı.

Babasının haşin ve kaba tabiatına tamamen zıt yaratılan Hasna da İbrahimin göz yaşlarına iştirâk ederdi. Hasna, ve hizmetçileri Zeynep bu çocuğun ruhuna nüfuz edebilmek, acılarını paylaşmak, ona kardeşlik edebilmek için el uzattılar. Hattâ uzun saçlı Hasna İbrahimin daima yaşlı, baygın, mavi gözlerini anlıyamadığı bir hissin tesirile seyre dalardı.

Zeynep her sabah İbrahimin ekmek torbasını hazırlarken bir damla göz yaşını da onunla beraber sarar. Kapıda bekleyen İbrahimin eline tutuştururdu. İbrahim bu evden bir an evvel uzaklaşmak, kırların sessizliğinde kendini dinlemek için uzatılan torbayı sabırsızlıkla alır, uzaklaşırdı. Onu Zeynebin:

— *Urula İbram..*

Diyen sözleri takip ederdi. Zeynep saatlerce, hayvanların kaldırdığı tozların arasına karışan mavi gözlüyü nazarlarile ufuklara kadar teşyi eder. Bir az sonra Molla çiftine, analığı tezgâh başına geçince o da içinden gelen bir ahla yayığın başına giderdi. Onun tok ahengine hazin sesini karıştırarak:

Her sabah her sabah geç git buradan
Gam ile kasaveti kaldır aradan
Ne güzel yaratmış, seni yaradan
Seni yardanın ben de kuluyum

Türküsünü söyler, kendi kendini avuturdu.

Zeynep ruhunun gizliden gizliye sızladığını, hele bu acının İbrahimi görünce fazlalaştığını düyar; ona acıdığından mı, yoksa neden olduğunu bilmediği bir düşüncenin kıvılcımlarile yanardı.

Zeyneple Hasna baş başa kalınca hikâyeler söylerlerdi. Bu hikâyelerin mevzuu ekseriyetle çobanlara ait olurdu. Her çoban hikâyesi anlatıldıkça Hasnanın gözünün önüne İbrahim gelirdi. O hep çobanları mavi gözlüye benzetir, hepsini de böyle gözü yaşlı yetim zannederdi.

* *
*

Zeynep küçük yaşta yetim kalmış, baba şefkatini çok uzak akrabasından olan Mollanın sert ve dik gözlerinde aramış, fakat onda masum yüreğini kamçılayan fena muamelelerden başka bir şey bulamamıştı.

Evin bütün iş ve gücile her gün biraz daha ezilen Zeynep en büyük alâkayı Hasnadan görürdü. İşten başını kaldırdığı zamanlar bahçenin ortasındaki dut ağacının gölgesine serdikleri hasır üzerinde otururlar, Hasnanın çehizlik oyalarını beraber işlerlerdi.

Yine böyle bir günün eğlenceli saatleri yaşanırken kapının vuruluşu çok sevdikleri bir şeyden ayrılmaktan doğan tesiri yaptı. Evde ikisinden başka kimse yoktu. Zeynep baş örtüsünü alıp kapıya gidinceye kadar ipi çekip içeri giren kır bekçisinin:

— *Nede bu Molla; yete gari canım; madem zapt edemiyo bu çocuğeline bu gada sığı verilimi?*

Diye köpürüp kızmasına şaşırıp kalan Zeynep meselenin İbrahimi alâkadar ettiğini anlayınca Mollanın kulağına gitmesin diye yalvarmağa başladı. Zavallı İbrahimi göz önüne getirerek:

— *Ne olmuş dayı olu; bize bi anat.*

— *Ne olacak Zenep, gaç oldu bu? Sığıla arap guyusundaki talâların anasını alattı.*

— *Ge otu şure, bi gave iç bakalım. Ne etsin o çocun gabatı yok, şimdiye gada hegele akasından goşmuş çocuk değil ki... Sen onun gusuruna bakma gari, molla işidise çocu döveken öldürü!*

Bu sözleri dinleyen Hasna içinde bir şeyin burkulduğunu hissetti. Şimdi onun aklından neler geçmiyordu. İmkânı olsa, İbrahimi bu vaziyetten kurtaracak. Lâkin ah...

Babası böyle düşündüklerini bir hissetse:

— *Namusumu beş pare endirdin gı... ya*

Diyerek saçlarından sürürdü..

Kahvesini içip bitiren bekçi kapıdan çıkarken bağıra bağıra:

— *Zenep, hatırın için Mollaya haba vemecen. İbrahama da söle madem bu işi üstüne aldı doru dürüs sığılara baksın.*

— *Sen tasa etme ben o işi beceririn.*

Deyip kapıyı kapatan Zeynep ağladı, ağladı. Hasna Zeynepteki bu teessürü hisseöince kendi tasalarına da yol vermekten çekinmedi. O da ağladı. Her ikisinin de ağlayışları birdi. Bu iki meyus kızdan acaba hangisi acıyarak ağlıyordu, bunu ne Zeynep ve ne da Hasna biliyordu.

Akşam eve pek meyus gelen İbrahimin yüzünde yer yer çürük ve bereler gördüler. O bunu ne Zeynebe ve ne de hiç kimseye göstermek istemiyor. İzzeti nefsi onu için için yiyordu. Fakat Zeynebin yanında Molla ona:

— *Yazık sana, şu gılığına bak, suratın gan çanana dönmüş, üç, beş sığırı güdemeyen, elin baldırı çıplaklarından dayak yiyene necap aydınlı denir?*

(Bitmedi)

Kız yavaş, yavaş İbrahime sokularak...

SON ESERLER

	Kuruş
Alis'in sergüzeştleri	50
Odise	40
Monna vanna	30
Mütareke acıları	75
Onar Mısra	25
Sanatkârlar	30

Bu kitaplar idarehanemizden tedarik edilebilir.

MİRALAY CHABERT

Honnoré de Blalzac tan: (50 inci nushadan devam) *YAŞAR NABI*

Rakîpleri veya müşterileri kızdıkları zaman da sakin kalmaya alışkın olan avukatlara has bir manevre ile kontesi kemiren hiddeti iğneleyerek ondan bir iki itiraf koparmak isteyordu.

Ona zayıflığını hissettirmek için derhal bir tuzak düşünerek kendi kendine "Pek âlâ, ben sana gösteririm„ dedi.

Yüksek sesle:

— İlk mektubun elinize vusul bulduğunu ispat edecek delil mevcuttur, dedi, bunun içinde tahvilât vardı.

— Hayır! İçinde tahvilât mahvilât yoktu.

Derville tebessüm ederek:

— Demek ki bu ilk mektubu aldınız, dedi. Bir avukatın size kurduğu ilk tuzağa yakalandığınız halde hâlâ adaletle boy ölçüşebileceğinizi zannediyorsunuz.

Kontes kızardı, bozardı, yüzünü ellerile kapadı. Sonra, utancını silkti, ve bu cins kadınlara has soğuk kanlılıkla dedi ki:

— Mademki siz sözde Chabert'in avukatısınız, lûtfen...

Derville sözünü keserek:

— Madam, dedi, şu anda Miralay g.bi sizin de avukatınızım. Sizin kadar kıymetli bir müşteriyi kaybetmek isteyeceğimi zanneder misiniz? Fakat beni dinlemiyorsunuz.

Nezaketle:

— Söyleyiniz, mösyö, dedi.

— Servetiniz size kont Chabert den intikal etmişti ve siz onu tanımadınız. Servetiniz muazammcır ve onu dilenmeye mecbur ediyorsunuz. Madam vakalar kendiliklerinden belâgatlı olduğu zaman avukatlar da çok beliğ olurlar. Burada efkârı umumiyeyi aleyhimize ayaklandırabilecek sebepler mevcuttur.

Derville in kendisile istediği gibi oynayışından sabırsızlanan kontes:

— Lâkin, mösyö, dedi, mösyö Chabertinizin mevcut olduğunu farzetsek bile çocuklar sebebinden mahkeme ikinci izdivacımı ipka edecek ve M. Chabert e iki yüz yirmi beş bin frank vermekle iş bitecektir.

— Madam, meselenin hissî cihetini mahkemenin hangi tarafta göreceğini bilemeyiz. Eir tarafta bir ana ve evlâtları varsa diğer tarafta da felâketler altında ezilmiş, sizin sebebinizden, kendisini reddetmeniz yüzünden ihtiyarlamış bir adam vardır.

Şimdi onun evlenmek için bir kadın bulmasına imkân var mıdır? Hem, hâkimler kanuna karşı gelebilirler mi? Miralayla izdivacınız kanuni ve ötekine karşı tekaddümü haizdir.

Lâkin, eğer siz çirkin bir şekilde tasvir edilirseniz, hiç beklemediğiniz bir hasım kazanabilirsiniz. İşte, madam, sizi korumak istediğim tehlike buradadır.

— Yeni bir hasım! dedi, kim?

— Kont Ferraud, madam.

— M. Ferruad bana büyük bir muhabbetle merbuttur, ve, çocuklarının anasına karşı çok büyük bir hürmet besler.

Derville, sözünü keserek:

— Kalpleri okumağa alışmış hukuk adamlarına böyle çocukça şeylerden bahsetmeyiniz. Şu dakikada, M. Ferraud'nun sizden ayrılmak için hiç bir arzusu yoktur ve size perestiş ettiğine emin; fakat biri gelip te ona izdivacının feshedilebileceğini; karısının efkârı umumiye muvacehesinde bir mücrim sıfatını alacağını söyleseydi..

— Beni müdafaa ederdi, mösyö!

— Hayır, madam.

—Beni terketmekte ne menfaati olacakmış, mösyö?

— Ne mi? Bir *Pair de France*'ın yegâne kiziyle evlenmek ve kralın emrile onun *Pair*liğine varis olmak düşüncesi.

Kontes sarardı.

Derville kendi kendine:

"Muvaffakıyet! dedi. Pek âlâ, şimdi elimdesin, zavallı miralayın davası kazanıldı.„

Yüksek sesle devam etti:

— Esasen, madam, şan ve şeref sahibi, jeneral, kont, *Légion d'honneur* büyük zabiti bir adam her hangi biri olmadığı için kontun duyacağı vîcdan azabı da o nisbette az olacaktır; ve bu adam gelip ondan kendi karısını isterse...

— Kâfil kâfi, mösyö! dedi. Sizden başka avukat tutmıyacağım. Şimdi ne yapmak lâzım?

— Uzlaşmak!

— Beni hâlâ seviyor mu?

— Başka türlü olabileceğini zannetmiyorum.

Bu cevap üzerine kontes başını kaldırdı. Gözlerinde bir ümit şimşeği parladı; belki de davasını bir

kadın hilesile kazanmak için ilk kocasının sevgisinden istifade etmeyi düşünüyordu.

Derville, kontesi selâmlıyarak dedi ki:

"Size mukavelelerimizi getirmek, veya uzlaşma esaslarını tespit için idarehaneye gelmek isteyip istemiyeceğinizi öğrenmek için emirlerinizi bekleyeceğim.„

Derville'in yaptığı iki ziyaretten sekiz gün sonra, ne güzel bir haziran sabahı, âdeta tabiattan üstün bir tesadüf tarafından birbirlerinden ayrılmış olan karı koca, Parisin en birbirine zıt iki noktasından kalkarak, müşterek avukatlarının idarehanesinde görüşmek için geldiler. Derville tarafından miralay Chabert'e yapılan geniş mıkyasta avanslar ona mevkiile mütenasip bir şekilde giyinmek imkânını vermişti. Böylece merhum çok temiz bir faytonla geldi.

Başında yüzüne iyi giden bir peruka vardı, mavi kumaştan elbise, beyaz gömlek giymişti, ve yeleği altında *Légion d'honneur* büyük zabitlerine mahsus kırmızı salibi taşıyordu. Müreffeh hayat itiyatlarına yeniden kavuşunca eski askerî zarafetini tekrar bulmuştu. Dik duruyordu. Saadet ve bütün ümitlerini aksettiren ciddî ve esrarlı yüzü, gençleşmiş ve gelişmiş görünüyordu.

İri bir metelik nasıl yeni basılmış bir altına benzemezse, o da eski *karik*li Chabert'e daha fazla benzemiyordu. Onu görünce, sokaktan geçenler, onun şahsında eski ordumuzun güzel kırıntılarından millî şerefimizi aksettiren ve güneşle aydınlanan kırık bir ayna parçasının güneşin bütün ışıklarını aksettirdiği hissini verdiği gibi, onu temsil eden o kahraman insanlardan birini kolaylıkla tanıdılar. Bu ihtiyar askerler aynı zamanda hem tablolar hem de kitaplar gibidirler. Derville'in idarehanesine çıkmak için arabasından indiği zaman, kont bir genç adam gibi çeviklikle yere atladı. Faytonu daha yeni geri dönmüştü ki asalet armalarile süslü güzel bir landon geldi. Bu arabadan, sade fakat vücudunun gençliğini göstermek için mahirane hesaplanmış bir tuvaletle giyinmiş olarak kontes Ferraud indi. Üzerinde, yüzünü, etrafını gizleyerek, mükemmelen çerçeveleyen ve canlandıran, pembe astarlı güzel bir manto vardı. Müşterilerin gençleşmiş olmasına rağmen idarehane kendi kendine benzer kalmıştı ve o esnada, tasvirile bu romanın başlamış olduğu tabloyu gösteriyordu.

Simonnin, yemek yiyordu, omuzunu açık duran pencereye dayamış, dört kara binanın cüsselerile çevrilmiş bahçenin üstündeki sema parçasının maviliğini seyrediyordu.

— Ah! diye haykırdı, bir temaşa biletine kim bahsine girer ki miralay Chabert hem jeneral, hem de kırmızı kordelalıdır?

Godeschal:

— Patron yaman bir sihirbazdır, dedi.

Desroches sordu:

— Demek bu defa kendisine oyun oynamayacak?

— Bu işi karısı madam Ferraud üzerine aldı, dedi.

— Demek, dedi Godeschal, Kontes Feraud iki kişinin olmaya mecbur kalacak...

Simonnin:

— İşte, ta kendisi! diye cevap verdi.

Aynı ande, miralay girdi ve Derville'i sordu.

Simonnin:

— İçerdedir, Kont cenapları, dedi.

— Demek sağır değilsin, küçük maskara?

Diyerek Chabert, onu yakalayarak, kulağını büktü, bu acayip adama lâyık olan mütecessis alâkayla miralaya bakan memurlar bundan memnun oldular ve gülmeye başladılar.

Miralay Chabert Derville'in yanına henüz girmişti ki idarehanenin kapısından karısı girdi.

— Bana bak, Boucard, patronun odasında garip bir sahne geçecek! İşte bir kadın ki çift günler Kont Ferraud'nun ve tek günler Kont Chabert'in yanına gidebilir.

Godesehal:

— 366 gün süren senelerde kont kârlı çıkar, dedi.

Boucard hiddetle.

— Sussanıza, efendiler! dedi. Sözleriniz işitilebilir; müşterilerle sizin yaptığınız gibi alay edilen bir idarehaneyi daha hiç bir yerde görmedim.

Derville Miralayı yatak odasına almıştı ki kontes içeri girdi.

— Madam, dedi, Kont Chabert'i görmek hoşunuza gidip gitmiyeceğini bilmediğim için sizi ayırdım. Fakat eğer isterseniz...

— Mösyö, bu itinadan dolayı size teşekkür ederim.

— Bir mukavele müsveddesi hazırladım. Bunun şartları şimdi burada M. Chabertle tarafınızdan münakaşa edilebilir. Birbirinize tekliflerinizi haber vermek için aranızda gidip geleceğim.

Kontes bir sabırsızlık hareketini gizliyemedi.

— Dinliyorum, mösyö, dedi.

Derville okudu:

"Pariste, Petit - Banginer sokağında oturan kont süvari mirlivası ve *Légion d'honneur* büyük zabiti Chabert nam mösyö Hyacinthe bir taraftan.

"Ve madam Rose Chapotel, salifüzzikr Kont Chabertin karısı, ve...

— Geçiniz, mukaddimeleri bir tarafa bırakalım.

Derville:

— Madam, dedi, mukaddime her iki tarafın vaziyetini izah ediyor. Sonra birinci maddeyle, siz, iki noterle kocanızın yanında ikamet ettiği sütçüden -ben onlara gizlice meseleyi açtım, ve tam bir sükût muhafaza edeceklerdir - mürekkep üç şahidin huzurunda mukaveleye merbut senette zikredilen ve esasen hüviyeti Absandre Crottat'nın dairesinde hazırlanmış bir noter vesikasıyla teşbit edilmiş olan adamın ilk

kocanız kont Chabert olduğunu tasdik ediyorsunuz. İkinci maddeyle, Miralay Chabert, saadetinizi bozmamak için haklarını, mukavelede zikredilen vaziyetler müstesna, aramamayı taahhüt eder. Derville sözlerinde bir nevi parantez açarak, ve bu vaziyetler, dedi, bu gizli mukavele şartlarının icra edilmemesi halidir. Mösyö Chabert'de, öldüğü hakkındaki kayıtların feshi ve boşanma kararını alabilmek için sizinle anlaşarak bir dava açmayı taahhüt eder.

Kontes hayretle:

— Bu hiç te işime gelmez, ben dava istemiyorum. Sebebini biliyorsunuz.

Derville tavrını hiç bozmadan devam etti.

— Üçüncü maddeyle siz Hyacinthe kont Chabert namına kaydı hayat şartile yirmi dört bin franklık bir irat temin etmeyi kabul ediyorsunuz, bu servet düyunu umumiye defteri kebirine yazılacak, fakat ölümünde resülmal size iade edilecektir..

Lâkin bu pek pahalı, dedi Kontes.

— Daha ucuza uzlaşabilir misiniz?

— Belki.

— Peki ne istiyorsunuz, madam?

— İstediğim... Dava istemiyorum, istiyorum ki.

Derville sözünü keserek.

— Ölü kalmasını mı? diye sordu.

Kontes:

— Mösyö, dedi yirmi dört bin frank irat isterseniz, davalaşırız.

Kapıyı açan ve birdenbire karısının karşısına çıkan miralay boğuk bir sesle haykırdı:

— Evet, davalaşırız.

Bir eli yeleğinde, diğeri yere doğru uzanmıştı, ve macerasının hatırası bu vaziyetine korkunç bir kuvvet veriyordu.

Kontes kendi kendine:

— Ta kendisi, dedi.

İhtiyar asker devam etti.

— Pek pahalı ha! Size bir milyona yakın bir servet verdim ve siz benim felâketimi pazarlık ediyorsuunz. Pek âlâ, şimdi hem sizi, hem de servetinizi istiyorum. Servetimiz müşterek, izdivacımız muteberdir.

Kontes hayreti taklit ederek:

— Lâkin, mösyö Miralay Chabert değil! dedi.

İhtiyar derin bir istihza ifade eden bir sesle:

— Ya! dedi, delil istiyor musunuz. Sizi Palais-Royal'dan aldım...

Kontes sarardı. Yüzünün pembe boyası altında sarardığını görünce, eskiden hararetle sevdiği bir kadına çektirdiği şiddetli azaptan müteessir olarak Chabert durdu; fakat onun öyle zehirli bir bakışla kendisine baktığını gördü ki, derhal devam etti.

— Siz o zaman...

Kontes, Derville'e

— Rica ederim, burayı terketmemi muvafık görünüz. Ben, buraya böyle korkunç şeyler işitmek için gelmedim, dedi.

Kalktı ve dışarı çıktı. Derville arkasından koştu. Fakat Kontes kanatlanmış ve adeta uçmuştu. Odasına döndüğü zaman avukat Miralayı bir hiddet nöbeti içinde ve geniş adımlarla gezer buldu.

— O zamanlar herkes karısını istediği yerden alırdı, diyordu; lâkin onu fena intihap etmekle, görünüşe aldanmakla bir suç işlemişim. Onda kalb namına bir şey yok!

— Gördün mü, Miralay, gelmemenizi rica etmekte haklı miymişim? Şimdi sizin hakikaten kont Chabert olduğunuzdan eminim. İçeri girdiğiniz zaman, Kontes müphem olmıyan bir hareket yaptı. Fakat davanızı kaybettiniz, karınız sizin tanınmıyacak kadar değişmiş olduğunuzu öğrendi!.

— Onu öldüreceğim.

— Delilik! Bir sefil gibi yakalanarak idam edilirsiniz! Bu affedilmez, insan karısını öldürmek istediği zaman mutlaka hedefe isabet ettirmelidir. Bırakın bana hatalarınızı tamir edeyim, koca bebek! Haydi gidiniz. Kendinize dikkat ediniz, sizi bir tuzağa düşürmeye ve Charentona tıktırmaya muktedirdir. Sizi bir sürprizden korumak için kendisine mukavele şartınızı ben götüreceğim.

Zavallı miralay genç velinimetine itaat etti ve ona mazeretler mırıldanarak çıktı. Kara düşüncelere dalmış, yediği, en hainee. kalbine en derin işleyen darbenin tesiri altında muztarip, kara merdivenlerin basamaklarını ağır ağır inerken, son sahanlığa geldiği zaman bir kadın elbisesi fışırtısı işitti ve karısı göründü.

Eskiden alışkın olduğu bir hararetle koluna geçerek:

— Giriniz, mösyö, dedi.

Kontesin bu hareketi, yeniden tatlılaşan sesinin ahengi miralayın hiddetini teskine kâfi geldi ve o arabaya doğru götürülmesine karşı gelemedi.

Uşak arabanın merdivenini indirdiği zaman Kontes:

Hadi, binsenize! Dedi.

Ve Chabert kendisini, âdeta bir sihir oyunuyla, landonda karısının yanında oturmuş buldu.

Uşak sordu :

— Madam nereye gidiyorlar?

– Groslay'e.

Araba hareket etti ve bütün Parisi geçti.

Kontes hayatta duyulan ve bizi baştan başa saran nadir heyecanlardan birini ifşa eden bir sesle: "Mösyö!„ dedi.

Bu anlarda, kalb, sinirler, yüz, ruh ve vücut, hepsi bütün hüceyreler bile ürperir. Sanki hayat bizden çekilmiştir, bizden çıkar ve fışkırır, bir hastalık gibi sirayet eder, bakışla sesin ahengiyle, tavırlara geçerek arzularımızı karşımızdakine kabul ettirir. İhtiyar asker bu bir tek kelimeyi, bu birinci, bu müthiş "Mösyö!„ yü işitince titredi. Lâkin bu aynı zamanda bir serzeniş, bir rica, bir af, bir.... (bitmedi)

Mevsim Modelleri

1 — Düz yünlülerden sade zarif bir elbisedir. Enli kumaşlardan 2 metreden çıkar.

2 — Şık bir çay elbisesidir. Kumaş enli ise 2,5; darsa 3,5 metreden çıkar.

3 — İki renkten yapılmış güzel bir sokak elbisesidir. Kolları diyagonal ipeklilerden 1,5 metre, bedeni düşük ince yünlülerden 2,5 metre, eğer ipekli olursa 3,5 metre ister.

4 — Fantezi salon pijamasıd.r. Ceketi çizgili yünlülerden. Orta beden üzerine olursa 2 metre 10 santim lâzımdır. Pantalon da 2 metreden çıkar.

5 — Pratik bir yazıhane elbisesidir. Enli yünlü kumaşlardan 2 metreden çıkar, garnitür için 35 santim ister.

6 — İki renkten yapılmış tayördür. Ceket 130 santim, etek kollarla beraber 180 santimden çıkar.

7 — Düz yünlülerden nervülerle süslenmiş bir elbisedir. Orta beden üzerine 3,5 metreden çıkar. Yakasına ve kollarına 50 santim beyaz ipekli ister.

8 — Yollu kumaşlardan yapılmış yünlü elbisedir. Enli kumaşlardan 2 metre 25 santimden çıkar. Eşarbı yün örgüsüdür.

Alisi'n Sergüzeştleri

V

Bir Tırtıl'ın Verdiği Öğüt

Tırtıl ile Alis bir müddet birbirine baktılar ve sustular; nihayet Tırtıl nargilenin ağızlığını ağzından çıkardı ve uyuşuk, uykulu bir sesle Alise:

" Sen kimsin ? " diye sordu.

Bu sorgu lakırdı açmağa cesaret veren bir aşnalık başlangıcı değildi. Alis çekingen bir tavırla cevap verdi:

"Şu anda kendim de pek bilemiyorum, Beyefendi; ben yalnız bu sabah kalkarken, kim olduğumu hatırlıyabiliyorum, fakat ondan beri birkaç defa değiştim, zannediyorum."

Tırtıl sert sert sordu :

"Bununla ne demek istiyorsun? Meramını anlatl"

Alis :

"Korkarım ki, Beyefendi, meramımı anlatayım,dedi; çünkü, görüyorsunuz, ben ben değilim."

"Ben bir şey görmüyorum,„ dedi Tırtıl.

Alis, büyük bir nezaket ve edeple cevap verdi :

" Korkarım, daha açık anlatamayacağım: çünkü bu değişmenin nasıl olduğunu kendim de anlıyamamışım; hem de bir günde bu kadar defa boy değiştirmek, uzayıp kısalmak insanın başını sersem eder."

" Hiç de etmez, " dedi Tırtıl.

Alis karşılık verdi :

"Güzel, henüz bunu hissetmemiş olabilirsiniz; fakat bir krisalit (bir hareketsiz kurt) olacağınız zaman - çünkü, biliyorsunuz, bir gün öyle olacaksınız -ve ondan sonra bir kelebek olacağınız zaman bu değişmeleri tuhaf bulacaksınız, zannediyorum; kendiniz söyleyiniz, bulmıyacakmısınız ? "

" Aslâ " dedi Tırtıl.

Alis tekrar :

" Güzel, dedi, belki de sizin duygularınız başka türlüdür; bana sorarsanız ben bu gibi değişmeleri tuhaf buluyorum doğrusu. "

Tırtıl azametle : "Sen mi! fakat sen kimsin?"dedi.

Ve bu sorgu onları tekrar muhaverenin başına getirdi. Alis tırtılın bu kadar kısa itirazına bir az tutulur gibi oldu ve ileri atılarak ciddiyetle dedi ki:

" Zannediyorum, siz evvela kim olduğunuzu bana söylemelisiniz. "

" Neden ? " dedi Tırtıl.

Bu yine şaşırtıcı bir sualdi ; ve Alis makul sebep bulamadığından ve Tırtıl keyfi yerinde görünmediğinden kız yüz çevirip çekildi.

Tırtıl arkasından "Geri dön!„ diye çağırdı. "Söyliyecek ehemmiyetli sözlerim var!„

Bunda ümide düşüren bir eda vardı. Alis döndü, geri geldi.

"İtidalini muhafaza et," dedi Tırtıl.

Alis elinden geldiği kadar hiddetini bastırarak:

"Hepsi bu kadar mı?„ diye sordu.

"Hayır," dedi Tırtıl.

Alis düşündü ki yapacak başka bir şeyi olmadığına göre bekleyebilirdi; ve kim bilir, belki de dinlemeğe lâyık bir şey söyliyccekti. Tırtıl bir kaç dakika ağzını açmadan nargilesini püfürdetti; fakat nihayet kollarını açtı, marpucu ağzından çıkardı, ve dedi ki:

"Demek, değiştiğini zannediyorsun, öylemi!„

Alis cevap verdi:

"Değiştim, zannediyorum, Beyefendi; çünkü eskiden bildiğim şeyleri şimdi hatırlamıyorum, ve on dakika aynı boyda kalamıyorum!"

"Ne gibi şeyleri hatırlamıyorsun? dedi Tırtıl.

" Güzel, meselâ çalışkan küçükları manzumesini okumak istedim, hepsi yanlış şeyler ağzımdan döküldü.„

"Sen kocadın baba Vilyam manzumesini oku bakayım!" dedi Tırtıl.

Alis kollarını kavuşturdu ve ezber, okumağa başladı:

"Kocadın, baba Vilyam, sen" dedi delikanlı;
"Saçın da bak kar gibi ağardı;
Neye böyle baş aşağı dursun, ak sakallı;
Bu yaşında, bu fikri kim sardı?„

"Gençliğimde korkarım„ dedi Vilyam oğluna,
"Olur ki beynim sarsılır diye;
"Şimdi beyin hak getire, artık hacet yok buna:
"Dururum baş aşağı bir düzüye."

"Sen kocadın, dedim ya, " dedi tekrar oğlanı;
"Şiştin ve karnın küp kesildi.
Anlıyamam elbette senin taklak atmanı.
Sana kim verdi bu illeti!„

"Gençlikte kullanırdım, " cevap verdi ihtiyar,
"Çok, pek çok hasiyetli bir merhem;
Kutusu bir şiline; vücudu çevik tutar.
Şimdi de bulunur mu, bilemem."

"Kocadın, baba, dedi çocuk, sendeki diş
Yağdan katı şeylerde görmezken iş,
Nasıl yedin, kemirdin, kemiğile bir kazı?
Ağzında var mı yoksa bir kaç azı?"

"Gençlikte avukattım, „ dedi ihtiyar yine,
"Annemle de çalardım çene,
Dişim düştü vakıa, ama çenem kuvvetli
Kaldı, anladınmı şimdi sebebi?„

"Kocadın„ dedi çocuk, "ama kim baksa gözüne,
İster arkadan olsun ister yüzüne,
Eski kurtl der, tutar yılanı
Burnu üstünde; veren nedir gücü özüne?„

"Sorgu üstüne sorgu sordun, hep cevap verdim,
Yeter gayri, sabrın sonuna erdim,
Git bakmadan ne bu yana ne o yana
Yoksa şimdi tekmeyi yersin bir tarafına.„

[Bitmedi]

Evet... Bu korsenin bir harika olduğu!

El ile yapılmış güzel dantelâdan
J. ROUSSEL
" Sutiyen gorj'ları „
natlup hutut ve tenasübü temin edecektir.

Parisin bütün şık kadınları söyliyorlar...

Fevkalâde hafif, yumuşak, balena ve lâsesiz olan J. Roussel korsesi ; bir kaç saniye zarfında giyilir. Vücudunuzu bir eldiven gibi kalıplaştırır, her harekete tetabuk, belin kabartmalarını izale eder ve icabında sizi inceltir. Vücudu daima genç gibi muhafaza eder. İnce ve dayanıklı elâstikî bir trikodan mamul olup elbiselerinizi calibi dikkat bir surette kıymetlendirir , arkasının gayet dekolte olması hasebile suvare tualetlerine şayanı hayret bir surette uygun gelir... El ile yapılmış güzel dantelâdan sutyen gorj'u göğüsü tefrik ve tabiî, güzel hututunu bahşeder. Korsenizin tam bir memnuniyet vermesi, vücudunuza gayetle uygun gelmesine mütevekkiftir. Roussel'in vücuda getirdiği korseler yalnız kendi mağazalarında satılır. bütün korseler, altı ay için teminatlıdır.

Yalnız, Beyoğlu'nda Tünel meydanında 12 İstiklâl caddesi 385

J. Roussel (Paris)

mağazalarında satılır.

PARIS : 166, Bd Haussmann

Pasku

(8 inci sahifeden devam)

Köylüler kiliseden hana geçtiler. İhtiyarlar çamdan yapılmış masaların önündeki sıralara çöktü. Kadınlar da kendi başlarına divar kenarındaki sıralara yerleştiler. Delikanlılar ayakta, tezgâhın karşısına dizildiler. Stan görününce, ona da yer ayırdılar. Floranın müheykel babası, ihtiyarlara, Flora da gençlere hizmet ediyorlardı. Stan sanki üzerine dikilen bakışlardan kızmış gibi, birdenbire:

— Çingene neden buraya gelmiyor?... Diye haykırdı.

Flora da hiddetle cevap verdi:

— Peki, ben neden böyle sorgulara çekiliyorum?

Kadınlar birbirlerine manalı manalı bakıştılar.

Pasku kapıda göründü, ve öğle yemeğini yemek için boş bir masa aradı. Bütün masalar tutulmuştu. Sessiz ve manalı bakışlardan, bir az evvel kendisinden bahsedilmiş olduğunu anladı. Daha sonra gelmek niyetile dışarı çıkmak için sükûnetle dönünce, Corciyeta ile babasının geldiğini gördü. Topukları üzerinde istikametini değiştirerek tezgâha doğru yürüdü ve gişeye bir mangır atarak Floradan bir bardak şarap istedi.

Yanındaki adamı iterek, Stan dirseğile Paskunun böğrüne vurarak:

— Açıl be çingene, diye gürledi. Aramızda senin işin ne?..

Flora: — Ayıp, ayıp Stan, onun da parası seninki gibi geçer, diye haykırdı, Paskuya döndü ve tezgâhın önünü kurulıyarak:

— İşte şarabın, Pasku, dedi.

Delikanlılar birbirlerine gülümsediler, koca karılar başlarını salladı. Demek Flora böyle bir kızdı hal..

Flora daha henüz sözünü bitirmişti ki, Pasku Stana bir dirsek vurdu, delikanlı, darbenin şiddetinden yere boylu boyunca serildi. Pasku şarabını tada tada içerek sırtını, yerde sürünen Stana çevirdi.

Genç ve ihtiyar herkes kopacak fırtınayı seyr için divar kenarına çekildiler. Pasku hâlâ arkası dönük, şarabını içmekte idi.

Stan yavaşça yerden doğruldu, ve çingenenin üzerine atılmak üzere gerindi, vaziyet aldı. Pasku birdenbire süratle döndü. Stanı belinden yakalıyarak muvazenesini kaybettirdi. Çenesini onun omuzuna dayıyarak, onu yavaş yavaş arkaya doğru bükmeğe başladı. Stan Paskudan daha ağır, daha uzun ve daha kuvvetli gibi görünüyordu. Halbuki Paskunun da çelik gibi kolları vardı. Delikanlının beline bir kıskaç gibi sarılmıştı bu kollar. Stan bu cendereden kurtulunca, Pasku gencin kafasını yakaladığı gibi pazuları arasında sıkmağa başladı. Stan bu badireyi de atlatınca, topaç gibi etrafta döndü durdu.

İskemlelerle masaların üzerine çıkmış olan köylüler Stanı teşvik ederek çingeneye iyi bir ders vermesini tavsiye ediyorlar:

— Stan bütün ağırlığınla herifin üzerine yüklen.

— Yaklaş, yaklaş, ha şöyle, omuzlarını sık... Diyorlardı.

Flora, tezgâhın üstüne çıkmış, ayaklarının dibinde boğuşan iki delikanlıyı seyrediyordu. Pasku o kadar güzel, yakışıklı ve kuvvetinden o kadar emindi ki o Stanla alay ediyor, oynuyordu. Çingeneyi kendisile konuşmıya neden teşvik etmediğine şaştı. Stan kaba idi. Paskunun çalâk vucudu, bir dansörünkü gibi bütün bir ahenkle hareket ediyordu. Pasku ceketini de çıkarmıştı. Omuz ve kollarındaki sert adalelerin oynayışını görüyordu. Pasku rakibi yerde iken asla üzerine çullanmıyor, ayağa kalkmasına, soluk almasına, kendisini toplamasına müsaade ediyordu. Çingene lüzumundan fazla cesur ve asil davranıyordu.

Yerde yuvarlanıp kaldıktan sonra Stan çizmesinin üstündeki bıçağı yakaladı. Pasku, Stanın elindeki bıçağı düşürterek yere sapladı.

Artık ihtiyarlar işe karışmıya başlamışlardı. Corciyetanın yanında bir masanın üzerinde duran Keork kükredi:

— Ayıp Ayıp sana Stan, dedi. Güreşte bir insana bıçak çekiyorsun, hal.. Yazık!..

— Pasku seni yendi.

Stan ayağa kalktığı zaman, Flora tezgâhtan yere atladı ve Paskunun yanına seyirtti. Çingene delikanlısı ona baktı.

- Ben buraya senin için gelmedim, Flora.. dedi.

Kadınları — O halde Floranın suçu yok, diye bağırdılar.

— Çingenenin ne dediğini duydunuz mu?

— Demek o köyde Flora için kalmamış.

— O halde kimin için ya?..

Corciyetayı da sayarak, köyde evlenme çağına gelmiş beş kiz üstünde tahminler yürütüldü. Handa da dört âşık vardı. Meseleyi burada halletmek en doğrusu idi.

Niko öne doğru ilerliyerek:

— Mademki Pasku Flora için köyde kalmamıştır. O halde benim (Mira) m için evini bıraktı.. Dedi.

Niko köyün en küstah delikanlısı idi. Her işe burnunu sokardı. İyi dans ettiği hakkındaki şöhretinden dolayı yumuşak çarıkları üstüne küçük küçük tunç ziller takıyordu.

— Söyle çingene, benim (Mira) m için mi kaldın?

Pasku cevap vermedi.

Niko çingenenin yakasından çekerek ayaklarını yere vurdu, ve:

— Söyle, (Mira) m için kalmadığını söyle, diye ısrar etti. Flora ağlıyor, ve Stana meseleyi anlatmıya çabalıyordu. Nikonun bu küstah çingeneye haddini bildirmesini istiyorlardı. Niko Standan da kuvvetliy-

di. Bu çingene İsman gençlerini de utandırmamalıydı.

Pasku, ağlıyan bir sesle :

— Bırakınız beni kendi halime... Diye rica etti.

Corciyeta, babasının yanında olduğu halde, yaprak gibi titriyordu. Pasku ona gözlerini kaldırdı. Neden titriyordu, o? İsmini söyliyeceğinden mi korkuyordu. Ümitsiz bir maceraya sürüklenmişti. Sevgisini göz yaşlarında boğmalı, kabîlesi ile birlikte buradan uzaklaşmalıydı. Şimdi kim bilir nerede idiler? Belki Karadeniz sahillerinde..

Genç köylüler, vahşi bir hayvana yaklaşan köpekler gibi yavaş yavaş ona yaklaşıyorlardı. Niko Paskoyu dürtükledi:

— Alçak, dedi. Söyle, Mira için kalmadığını söyle, yoksa canını çıkarırım, ezerim...

İhtiyar bir köylü fikrini açığa vurdu :

— Bütün çingeneler, işte hep böyledirler. Bir an için parlar ve hemen sönerler, dedi ve ilâve etti.

— Herifin cezasını ver, ve haddini bildir.

Niko: — (Çatra) nı, kabîleni Mira için birakmadığını halka söyle, diye gürledi.

Diğer üç aşık ta çingenenin yanına yaklaştılar, kızın kim olduğunu bildirmesini istediler. Hepsinin gözleri kan çanağına dönmüştü. Dudakları çirkin ve vahşi bir sırıtışla açılmıştı.

Pasku yine ricada bulundu :

— Benimle uğraşmayınız, ne olursunuz.. dedi. Ve onlara başka bir şey söylemedi. Bahsettikleri hiç bir kız için kalmadığını bildirse, o zaman bütün şüpheler Corciyetada toplanacaktı. Sevdiği kızın köşesinde Floranın bulunduğunu gördü.

Hancı işe müdahale etti, delikanlılar güreşirlerken kimse içmemişti. Köylüler gitgide zivanadan çıkıyorlardı.

— Bırakalım, çingene gitsin. Kızın kim olduğunu pek çabuk anlarız.

Niko şişko, müheykel adamı bir kenara itti.

– Yabancı, sen şarap fıçılarınının yanına git.. Sen, o kızın Flora olmadığını anladın da onun için böyle cırt, cırt konuşuyorsun. Mira olmadığını ben de bilmeliyim.

Pasku kuvvetini toplamış, hazırlanmıştı. Geri geri dışarı çıkarak, "meydana gel„ diye haykırdı.

Köylüler onu takip ederek iki delikanlının etrafında geniş bir halka teşkil ettiler.

Pasku, Nikoya asilâne muamele etmiyordu. Miranın âşıkının başına oldukça kuvvetli bir yumruk indirdi. Pasku senelerce kabîlesinin pehlivanlarile güreşmiş ve kendinden kuvvetli rakîplerile nasıl başa çıkılacağını öğrenmişti. Kendi, öz babası, oğlu ile güreşirken hiç bir zaman kuvvetini harcamazdı.

Birden dehşetli surette hiddetlenerek, Nikonun kafasını burdu, derken boşladı ve koltuklarından yakalıyarak omuzlarından aşırdı ve bohça gibi yere fırlattı. Üzerine çullanarak, Nikoyu sırt üstü âdeta yere mıhladı. Bu hareket o kadar çabuk, o kadar ustalıkla yapılmıştı ki, Pasku, ayağa sıçrayarak, etrafındaki halk dairesine vahşi vahşi baktı ve haykırdı:

— O kız Mira değildir. Ve eğer bilmek istiyorsanız ne Tinka ne de Fediadır.

Fazla söylemek niyetinde değildi. Lâkin Corciyeta sanki ne duruyorsun ismimi dünyaya ilân et, dermiş gibi bakınca Pasku Corciyetayı göstererek:

— İşte bu kızdır, budur. Onun için hepinizle, Tuna buz tutup donuncaya ve yaz gelip eriyinciye kadar hepinizle güleşirim, diye gürledi. Kimdir onun sevgilisi, kim, ortaya çıksın.

Corciyetanın gözleri kor gibi yanıyordu.

Çingenenin etrafı hiçe sayan meydan okuyuşundan ve çevikliğinden sanki elektrik çarpmış gibi tek bir kelime bile söyliyemediler . Corciyeta, Keorgun kızı, en zengin ve en mağrur zengin köylünün kızı Corciyeta hal.. Kıza bakıyorlardı. Bir çingene tarafından sevilmiş olmaktan utanmıyordu. Corciyeta babasına dönüyordu. O hiç ağzını açmıyor, kızına bakmıyor, gözlerini Paskuya dikmiş bulunuyordu.

Corciyeta, çingene delikanlısının yanında yer almıştı bile.. Paskunun uzun siyah saçları, yüzünün bir tarafını kapıyordu. Bakır renkli kollarile, göğsünden terler akıyordu. Corciyeta kararını vermişti. Babasının çingenenin aleyhinde vereceği hüküm kendisine verilmiş demek olacaktı. O çingeneyi beğenmişti. Dünyada hiç bir kuvvet onları birbirlerinden ayıramazdı. Fazla söze ne lüzum vardı?

Erkeklerin halkası dağıldı. Bazıları tekrar hana döndüler. Bazıları da Keorga evlerine kadar yoldaş oldular.

Çingene ile kız, bir çınar ağacının çıplak dalları altında yalnız kaldılar.

Corciyeta: — Pasku, diye seslendi; düğünden sonra şu evde oturacağız, sen burada kalacaksın, değil mi?.. Dedi.

Pasku : — Biz hiç bir evde oturmıyacağız, diye cevap verdi.

— Ne demek istiyorsun? Burada kalacaksın değil mi?..

— Gönlüm nereyi isterse orada kalacağım. Bir çingene ile evleniyorsun, Corciyeta.

Çadırı sökerek, örsü, kıskaçları , çekiçi çuvala sardı ve çıkını omuzuna vurduğu gibi tekrar yola düzüldü.

Corciyeta kendi kendine düşünüyordu :

Babasının geniş tarlaları vardı, ve kendisine bir yuva da kurmuştu. O bir çingene karısı olamazdı. Olmayacaktı, ve onunla birlikte gidemezdi. O gelmeli, muhakkak geri dönmelidi. Pasku, kendinden başka ne isteyebilirdi ? .

Pasku köyün dönemecine gelmişti. Bir saniye sonra gözden kaybolacaktı. Tarlalar, evler ve babanın ne ehemmiyeti vardı. Pasku gidiyordu. Bir az sonra göz-

den kaybolacakdı. Mademki Pasku gidiyordu, yuvasının, toprağın ve babasının kendisi için ne manası kalacaktı?

Hem böyle düşünüyor, hem de çingenenin arkasından koşuyor ve Pasku, Pasku diye bağırıyordu.

Pasku durdu ve Corciyetayı bekledi. Kızın kollarından kendisini kurtararak çıkını yere attı. Gözle kaş arasında örsünü yere kakıp, çekiçle üstüne vurarak bütün kuvvetile haykırıyordu:

— Ahali, kırık sapanlarınızı, nallanacak atlarınızı buraya getiriniz !...

Öten çekicin sesine ilk, köşe başından Keorg koştu. Bir az sonra bütün köy halkı oraya toplanmıştı. Pasku, örsün önünde Corciyetanın yanına oturmuş, her kesin yüzüne sükûnetle gülümseyor ve tevazula anlatıyordu.

— Ben, böyle Stan ve Niko gibi delikanlılarla güreşmek kuvvetini nereden ve kimden aldım ? Ahali kırık sapanlarınzı, nallanacak atlarınızı getiriniz, ahali... Şimdi besleyecek bir karım var, diyordu.

Keorg sordu:

— Peki benim tarlalarım ne olacak ?...

— Ben değil, Corciyetanın oğulları tarlaları sürecek. Bizim evimiz, işte bu çadırdır. Çocukların büyüdüklerini görünceye kadar yaşamalısın, babalık; ahali atlarınızı getiriniz. Bir de Papas çağırınız...

Yeşil kaplı defter

(16 nci sahifeden devam)

Her halde ruhundan ve fikirlerinden değil, gözümü kapadığım zaman karşımda konuşanın Hasan Bey mi, yoksa Hüseyin Bey mi olduğunu ancak birinin hımhım olmasından, ötekinin kekelemesinden anlarım. Gerçi bu adamlardan bir kısmını ötekilerden ayırt eden vasıflar yok değildir.

Fakat onlar da kumarbazlık, yalancılık, traşçılık gibi her halde pek yüz ağartmıyacak şöhretlerdir. Bunların içinde Nihat ismindeki güzel yüzlü ve güzel huylu bir gençten başka hiç birini beğenmedim. (Bu çocuk hakkında yazdığım şey size yanlış bir fikir vermesin. Bana iftira etmiş, haksız yere günahıma girmiş olursunuz.)

Maamafi annemle kardeşimin sosyetesinde iki erkek var ki bahsetmeden geçmiyeceğim: Bunların biri Adil Bey isminde tekerlek gözlü, kalın dudaklı, sarkık avurtlu bir zengin.... Bu adamın milyoner derecesinde zengin olması tebessümündeki çirkinliği bir türlü gideremiyor. Hiç sebep yokken ondan adeta kaçıyordum.

Öteki Selim Bey isminde elli yaşlarında kır saçlı ve görünüşte gayet zarif ve terbiyeli bir diplomattır. Sebebi Adil Beye karşı olan nefretimin sebebi kadar açık ve meydanda olmamakla beraber bu zattan da hoşlanmıyorum.

İtiraf etmeliyim ki bu Selim bey de annemle kardeşimin fasilesine mensuptur. Hattâ aralarında çehrece bir benzerlik bile bulunduğunu hayretle görüyorum.

Ben maalesef bu insanların hepsinden başka, bambaşkayım. [Bitmedi]

Âdem

Ve

Havva

Roman

Yaşar Nabi

75 kuruş

Nikâhta keramet

(5 inci sahifeden devam)

gözüne ilişti. Hele şu paltolardan birinin kumaşı pek hoşuna gitti, hem zarif hem sağlam, şöyle sıcacık, rahat bir şeye benziyordu. Üstündeki yaftada fiyatı yazılıydi : T. L. 50 —

Nahidenin gözleri daldı. Artık yeni paltoyu değil, kocasının rengi yeşile dönmüş, yakasının havı kaçmış pardesüsünü görüyor ve Sabrinin "Yok canım, daha dayanır, ben bunu üç senedir giyiyorum bir şeycik olmadı, daha bir sene olsun giyerim. Sen kendi eksiklerini düşün.„ Diyen sesini işitiyordu. Bu akşam Muhtar o zavallı pardesüye ne gözle bakacaktı acaba? Belki de Sabrinin haline acıyacaktı. Onun Sabriciğine acımak? Bu Muhtar da kim oluyordu kuzum, ve ne haddine Sabriye yan gözle bakabiliyordu. Hele bir bakalım onun kocasından üstün kim vardı bu dünyada.

Nahide bir hamlede girip paltoyu aldı ve eve, bulaşık liğeninin başına döndü.

Darülbedayide

(14 üncü sahifeden devam)

yiniz diye tellal bağırtsanız, gene koşacak; belki de daha fazla koşacak. Aleyhinde yazanlar ne diyorlar, fazla çıplaklık var, fazla varyete var, revüye benziyor... mu diyorlar? İşte size bundan daha iyi reklâm mı olur?

Bu itibarla ben de aynı reklâmı yapıyorum. Garden Bar'ın kapandığına esefmi ediyorsunuz.Darülbedayi sizi teselliye hazırdır. Hiç düşünmeyiniz.

Darülbedayide san'atkârların belki yüzü gülüyor, maaşlarını vaktinde alacaklardır eh, belki bir zam da gelir. Fakat eminim ki, rejisörden tutunuz figüranlarına kadar bu vaziyetten müteessirdirler. Başka türlü bir ihtimali hatırıma da getirmek istemiyorum. Esasen kendileri de böyle söylemiyorlar mı? Bu itibarla ne rejisörü, ne de san'atkârları bu vaziyetten mes'ul tutmaya hakkımız yok. Şu halde, bir mes'ul ararsak buna halk... mı diyeceğiz? Yoksa buhran mı? Bütçesinde açık gördükçe tiyatroyu sıkıştıran Belediye mi? Hepsi veya hiç birisi. Aynı hesap.

Ciddî tetkik edelim: Yalova Türküsü oynandığı zaman biraz ümitlenmiştim. Çünkü bu, güzel bir eserdi, ve ilkti. Biraz daha gayretle daha güzel eserler meydana konulabilirdi. Fakat "Saatçi Opereti„ bende büyük bir sukutu hayal uyandırmıştı. Ve "Üç Saat„ bunu tamamladı.

Yalova Türküsü ile kıyas edersek, hayır etmiyelim, çünkü kıyas edilemez. Eser namına, fen namına Üç Saat'te hiç bir şey yoktur. Plâstik dans namına - plâstiği de geçelim, dans namına - hiç bir şey yoktur. Müzik namına... Eh, şöyle böyle.. Fakat her halde Yalova Türküsünün, yeni Türk musikisini bildiren bir işaret diye telâkki ettiğimiz besteleri yanında cansızdır.

Temsil mi? Tabiî fen olmayınca ve tabiî artistlerde ses olmayınca ortada bir temsil aramak ta nafiledir!

Şu halde netice: Üç Saat Operet - Revüsü Darülbedayi ve Belediye için güzel bir irat, fakat memleket namına bir günahtır.

Hilâliahmer

(27 nci sahifeden devam)

geldiği anlaşılır. En ziyade bilgililere, varlıklılara söylüyorum. Senin günde biriktireceğin on para senede doksan küsur kuruş eder. Ne olur bu parayı kolayına geldikçe yazıldığın şubeye yatırsan, senedini alsan ve buna alışsan.

Ancak bununladır ki Hilâliahmerin gelir kaynağı büyür ve hizmeti çoğalır.

Hususile şefkatin, merhametin kaynağı olan Hanımefendiler. Sizlere söylüyorum. Dünyanın en ileri gitmiş memleketlerinin hali vakti yerinde olan kadınları hayır işlerile uğraşmaktan büyük lezzet alırlar. Onu şerefli bir vazife bilirler. Dikiş dikerler, örgü örerler, onları bağlı oldukları cemiyet menfaatine satarlar, hizmet ederler, para toplarlar, hastalarla, yoksullarla uğraşırlar, yoksulları himaye ederler, ve bunu bir defa değil, günlerinin muayyen saatlerinde, yahut haftalarının muayyen günlerinde yaparlar. Bu uğraşış onların çaylarına, tuvaletlerine, gezmelerine bir şin getirmez. Ne olur siz de haftanızın bir saatini böyle faydalı işlere hasretseniz. Bu yurtta sizin öğüdünüze muhtaç milyonarca kadın ve çocuk var. Bunlarla uğraşmak için onların ayağına kadar gitmek ve sonra onları size ulaşacak kadar yükseltmek zevkini ve faydasını düşünün! Dünyanın hangi lezzeti bunun kadar devamlı, bunun kadar faydalıdır. Hasta bakıcılık öğrenmek, öğrendiğini, fakir evleri haftanın muayyen günlerinde gezerek, tatbik ettirmek kıymetinizden, varlığınızdan ne kaybettirir?

Ben arkadaşlarımın şefkatinden eminim. Size bir vak'a anlatayım:

Üç sene oluyor. Bir gün Hilâliahmerde odamda çalışıyordum. Sokakta bir çan gürültüsü duydum. Kafamı çevirip baktım: bir deve kataı gelmiş orayı kaplamış. Canım sıkıldı, pencereyi açıp onları savmak için deveciye bağırmak istedim. Ben ona bir şey söylemeğe vakit kalmadı, beni görünce pencereme yaklaştı: - Efendi burası Hilâliahmer mi? diye sordu. - Evet. Ne var, dedim. - Geçen sene hani kurak gitmişti. O vakit Hilâliahmer bize buğday dağıtmıştı. Allah bu sene bereket verdi. Biz de köyde biraz ekin topladık. Onları getirdim, nereye yıkayım, dedi.

Sorarım bu yurtta küçük gördüğümüz bir deveci bunu yaparsa sen: varlıklı, bilgili Hanım, Bey, Efendi, Ağa ne yapmalısın. Kimseden yapamıyacağı bir şey istemiyorum. Cümlenizi şefkat borcunuzu ödemeğe davet ediyorum. Bu borcunu verdiğin gün Hilâliahmerin varidat kaynağı zenginleşir. Yardımı çoğalır.

Bunun kim için olduğunu bir kere daha söyliyeyim mi? Gene senin ve senin yurtdaşın için. Umarım ki bundan böyle, Hilâliahmere yazılmadı isen yazılır ve borcunu ödersin.

Sizi yordum. Bu akşamlık sözüm bu kadar.

Ayîni - Şikem

(3 üncü sahifeden devam)

çorbaya, kabak haşlamasına, lapaya müsaade eden perhize kemali sadakatle mütabaatı görüldü. Yalnız yataktan kalktıktan sonra sofrada bulunmak için ruhsat istedi, bunu muhik göstermek üzere: "Kızlara zahmet oluyur, herkesle beraber ben de yerim„ dedi, ve perhiz yemeklerini sofraya almağa başladı.

Asıl maksadı herkes anlamıştı. Sevda devrelerini geçmiş, fakat sevgi duyuşlarından kendini kurtaramamış aşk müptelâlarının, genç muaşıklara esrar mahremi olmaktan duydukları mariz zevka benzer bir hayalî telezzüz ile sofrada yemek yiyenleri temaşa etmekten, adeta onların lokmalarına refakat eden gözlerile, hayalinde zevk hatıralarını uyandıran bir nevi vuslat rüyasile yaşamaktan bir saadet hissesi alıyordu. Öyle dalgın, baygın bakışları, kendini unutarak başkalarının lokmalarını çiğnemesine mukabil öyle hazin bir göğüs geçirişle yutkunuşları olurdu ki âdeta fecaati hâizdi. Kaç kere ona: "— Hoca Hanım, biz yiyelim sen bak, nasıl olur? Bari yine odanda yisen...„ demişlerdi, fakat o tekerlekli sandalyesile bir mesirenin kenarında gezenleri seyretmekten tesliyet bulan kötürümlere mahsus bir hayat ve hareket ihtiyacile: "— Hayır, hayır, siz yerken ben de gıdalanıyorum!„ diye adeta hissiyatını itiraf etmişti.

Bu perhiz sadakati hastalığın devam etmiyeceğine emniyetten ileri geliyor, lâkin haftalar, aylar geçiyor, perhizin gevşetilmesine doktordan küçük bir müsaade bile alınamıyordu.

Bir gün Hoca Hanımın Sütlücede oğlunu, gelinini görmek için hevesi uyandı, hem beş on gün tebdilihava ederse daha çabuk iyi olacağına kanaatinden bahsetti. Buna dair bir rüya bile görmüştü.

Doktorun reyine müracaat olundu: - Perhiz etmek şartile pek âlâ olur! Cevabı alındı ve bir çok tenbihlerle, tehditlerle müsaade olundu.

On gün sonra Sütlüceden yalıya bir haber geldi, Hoca Hanımın hastalığının daha fena bir şekilde nüks ettiği anlaşıldı ve nihayet vefat haberi gecikmedi. Daha sonra haber alındı ki Hoca Hanımın yalıda devam eden perhiz sadakati Sütlücede, hayalini tazip eden yemeklerin cazibelerine mukavemet edememiş, sarımsaklı mantının arkasından uskumru dolması, terbiyeli işkembe çorbasının arkasından pastırmalı yumurta oturtması biri birini takip ederek, hiç bir zaman kendisine bu derece uysal davranmayan gelininin her hevesini yapmağa çalışan muhabbeti arasında, Hoca Hanım nihayet *âyini şikeme* canını feda ederek gitmişti.

MUHIT

Resimli Aylık Aile Mecmuası

Baş Muharrir: AHMET CEVAT

Adres: Dilsizzade Hanı, No. 1-2

Telefon: 24118

MUHİT Neşriyat Limited Şirketi tarafından neşrounur.

MUHİT'e abone olmak şartları

	Türkiye için	Ec. memleketler için
Seneliği	240 K.	3 Dolar
Altı aylığı	120 K.	1 ½ „

On altıncı asırdan beri Boğaziçinde seyrüsefer

(19 uncu sahifeden devam)

yıkçıların mağdur olacağı düşünülürse, onların, Boğaz iskeleleri arasında temini maişet edecek iş bulabilecekleri ve bilâkis, Boğaziçinin kalabalıklaşması, kayıkçıların menfaatine olduğu da anlatılıyordu. Ve nihayet, biri Üsküdara ve biri Beykoza kadar Anadolu yakasına, üçü de Sarıyere kadar Rumeli sahiline işletilmek üzere beş yolcu vapuru ile büyük posta vapurlarına ve gemilerine kılavuzluk etmek üzere iki romorkör sipariş edilmesi; Boğaziçi köylerine hem vapurların yanaşması ve hem de fena havalarda yolcuların barınması için mahfuz mahalleri havi iskelelerin inşa ettirilmesi, bu suretle Boğaziçinde muntazam seyrü seferin temin olunması için bir şirketin imtiyazı isteniliyordu. Rekabete mani olmak için tersane vapurlarının Boğaziçi seferlerine nihayet verilecek, Boğaziçinde seyrü sefer hakkı yalnız bu şirkette olacaktı. İstenilen bu ilk imtiyaz, bilâhare müessisleri tarafından müddeti uzatılmak şartı ile yirmi beş senelik idi. Şirketin tesisini emreden fermanın tarihi 14 Rebiülevvel 1267 dir. Şirket namına baltacı Mösyö Manolâki vasıtasile Londraya sekiz gemi sipariş edilmişti. Vapurlardan dördü ertesi sene İstanbula gelerek seyrü sefere başlamıştı. Bir numaralı vapurun adı "Rumeli„ idi. İki numara "Tarabya„, üç numara "Göksu„, dört numara "Beylerbeyi„, beş numara "Tophane", altı numara "Beşiktaş" adlarile tevsim edilmişlerdi. Bunların tekneleri ahşap olup makinelerinin kuvveti altışar beygir idi. İngilterede Vayt adasında Mister Con Rober Vayt ın tezgâhlarında inşa edilmişlerdi.

İşte, Şirketi Hayriye, böyle kurulmuştu. Artık devir devir tekâmüle doğru ilerliyecek, yeni yeni vapurlar yaptırılacaktı.

Memlekete Dair:

Samih Rıfatın tabutu önünde 7
Hilâliahmer hakkında (Fazlı) 25

Edebiyat, San'at, Lisan:

Samih Rıfatın nazariyesi (Ahmet Cevat) 10

Tarih Sahifeleri:

Boğaziçinde seyrüsefer (Reşat Ekrem) 17

Hikâye, Tiyatro, Seyahat:

Ayîni Şikem (Halit Ziya Uşşakî Zade) 2
Nikâhta Keramet (Emine Saffet) 4
Halkevinde Mete (Salih Reşit) 6
Pasku (1) (Konrat Berkoviçi 8
Darülbedayide (Yaşar Nabi) 14
Yeşil Kaplı Defter (Y. K.) 15
Tevarikler (Sami) 20
Züleyma (Max Daireaux) 28
Balo gecesi (Seniha Sami) 31
Zeynep (Mehmet Nezih) 34

Tefrika:

Miralay Chabert (H. Balzac) 36
Alis'in sergüzeştleri (Lewis Carrol) 41

Şiirler ve Nesirler:

Siyahlı kadın (Yaşar Nabi) 1
Benim Tarihim (Behçet Kemal) 13
Güneşe âşık çocuk (Cahit Sıtkı) 33

Kadın Sahifeleri:

Modeller 39

(1) Goodhouse Keeping
Kapak Pictorial Review den

İmtiyaz sahibi ve Neşriyat Müdürü: AHMET CEVAT

İstanbul–Türkiye Matbaası, Ankara caddesi, Reşit Ef, H. No 115